

F.M. DOSTOIEVSKI
OAMENI SĂRMANI

F.M. DOSTOIEVSKI
OAMENI SĂRMANI

F.M. DOSTOIEVSKI
OAMENI SĂRMANI

Cuprins

Cronologie

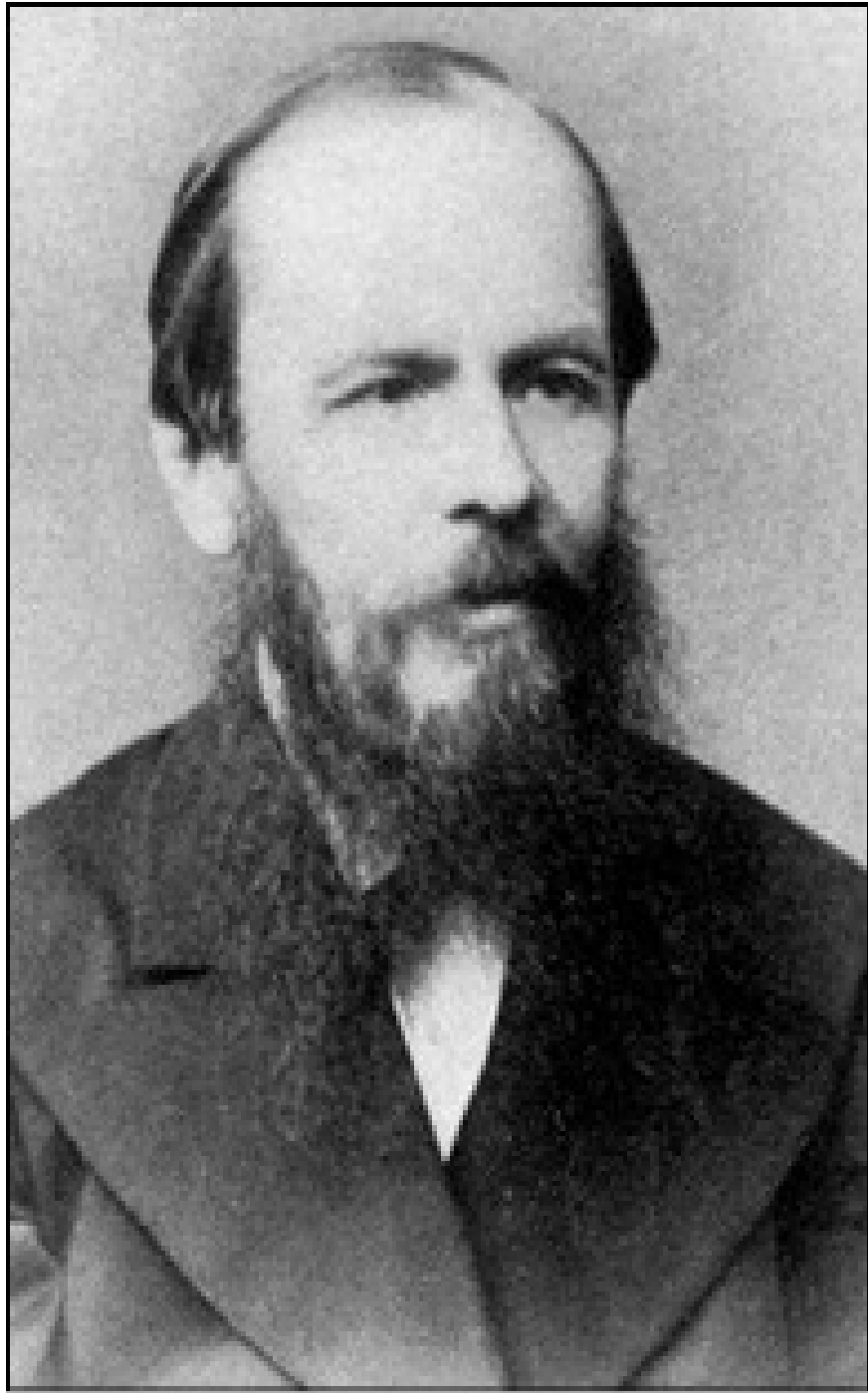
Oameni sărmani

Referințe critice

Carte

Pentru

Totii

Edouard L. Lundy

F.M. DOSTOIEVSKI

OAMENI SĂRMANI

*Traducere din limba rusă
Mircea Lutic*

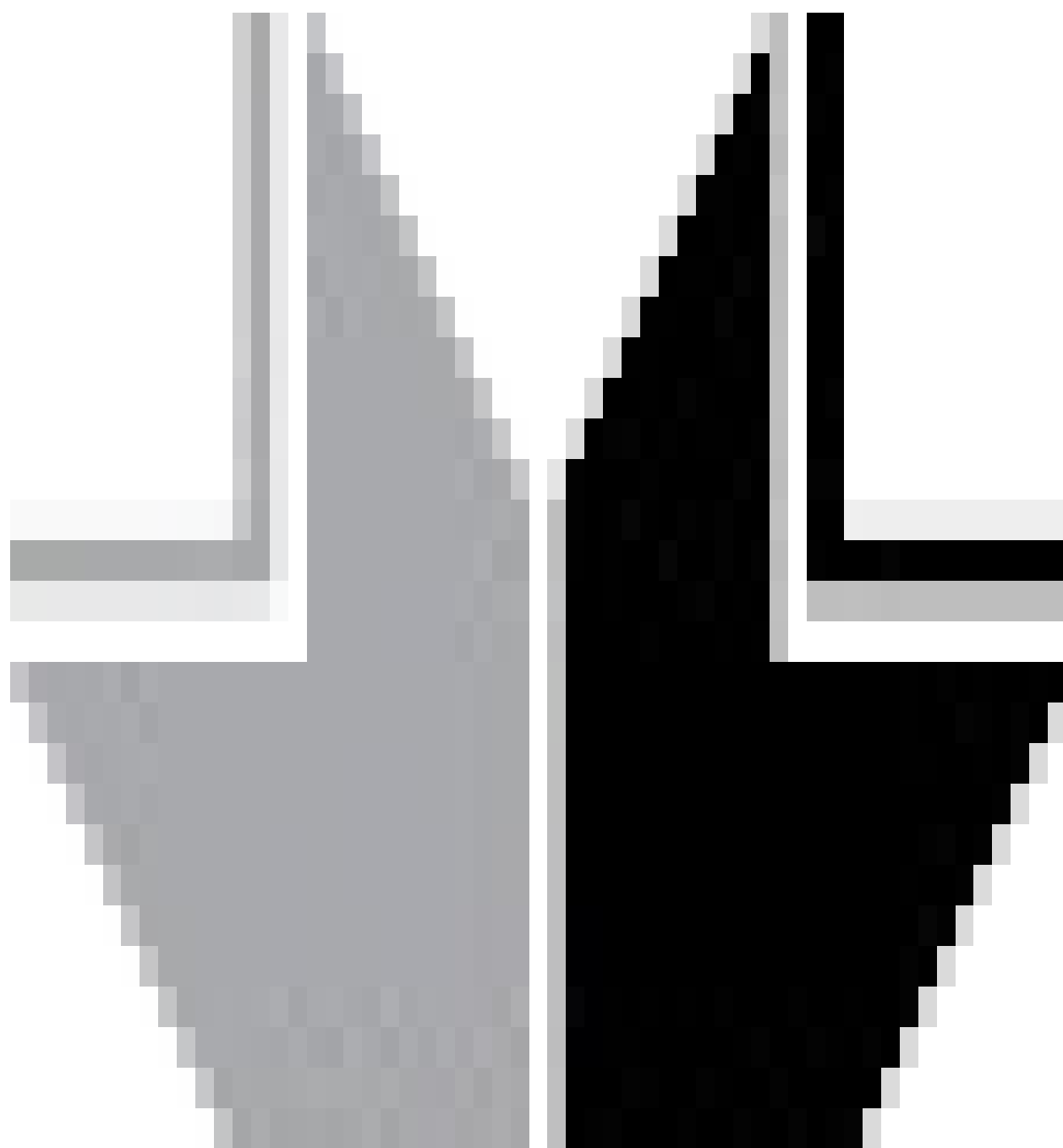
LITERA

București
2020

Bednîe liudi

F.M. Dostoievski

Ilustrație copertă: Vasili Perov – Ocerednîe u basseina

LITTEA

Editura Litera

O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România

tel.: 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372

e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

www.litera.ro

Oameni sărmani

F.M. Dostoievski

Copyright © 2016 Grup Media Litera

pentru versiunea în limba română

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactor: Justina Bandol

Corector: Alexandra Comșa

Tehnoredactare și prepress: Ana Vârtosu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Dostoievski, F.M.

Oameni sărmani / F.M. Dostoievski; trad.:

Mircea Lutic – București: Litera, 2016

ISBN 978-606-33-1183-3

ISBN EPUB 978-606-33-5419-9

I. Lutic, Mircea (trad.)

821.135-93-34

CRONOLOGIE

1821

30 octombrie (11 noiembrie). Se naște la Moscova Feodor Mihailovici, al doilea dintre cei opt copii ai medicului Mihail Andreevici Dostoievski și ai Mariei Fiodorovna Dostoievskaia, provenită dintr-o familie de negustori. Deși fără dare de mână, părinții îi vor asigura o educație excelentă, cu institutori particulari.

Din 1832, viitorul scriitor pleacă în vacanțe la mica moșie a tatălui său din satul Darovoe, unde va cunoaște viața țăranului rus. Va considera mereu copilăria cea mai fericită perioadă din viața sa.

1834–1837

Dostoievski și fratele său mai mare, Mihail, urmează o școală secundară particulară de prestigiu din Moscova.

1838–1843

Urmează, la insistențele tatălui său, și împotriva chemării sale pentru literatură, Școala de ingineri militari din Petersburg. La nici un an după absolvire, va renunța la cariera militară, abandonându-și slujba de la Petersburg și trecând în rezervă.

1843–1844

Scrie diverse povestiri pe care nu le termină și, în 1844, primele pagini din Oameni sărmani. Influențat de așa-numita „școală naturală“, romanul nu este străin nici de Mantaua lui Gogol, nici de Căpitanul de poștă al lui A.S. Pușkin. Dostoievski începe mai multe traduceri din franceză, dintre care publică anonim, în 1844, Eugénie Grandet.

1845

Romanul Oameni sărmani, terminat în mai 1845 și publicat în 1846 în revista Peterburgski sbornik, se va bucura de o primire foarte călduroasă din partea marelui critic progresist Belinski, care salută apariția „unui nou Gogol“. Succesul de public al cărții îi va confirma doar în parte entuziasmul.

1846

După debutul încurajator, Dostoievski se dedică literaturii cu o pasiune devoratoare. Proiectele sale sunt grandioase: Dublul, „poem petersburghez“, este conceput ca o replică la Suflete moarte, „poemul“ lui Gogol. Primirea pe care i-o face critica este însă mai degrabă negativă.

1846–1849

Termină și publică mai multe nuvele în tradiția realistă a lui Gogol încurajată de

Belinski: Inimă slabă și Domnul Proharcin (1846); se simte în același timp atras de temele literaturii romantice, scriind povestirea Stăpâna (1847), care împletește realul cu fantasticul și pe care mai târziu o va judeca el însuși cu asprime.

1847

Intră în cercul revoluționar al lui Petrașevski, unde are prilejul să aprofundeze ideile socialismului utopic. Aici citește scrisoarea lui Belinski către Gogol (interzisă de cenzură), un protest viguros împotriva tiraniei, și participă la înființarea unei tipografii ilegale.

1848

Apar mai multe povestiri, între care Un pom de Crăciun și o nuntă, și „romanul sentimental” Nopti albe. Scriitorul este absorbit de scrierea primelor capitole dintr-un plănuit roman, Netocika Nezvanova.

Au loc în Vest evenimentele revoluționare ale anului 1848, sub influența cărora Dostoievski se va înscrie în cercul secret al „comunistului” N.A. Speșnev.

1849

ianuarie-februarie. Publică în Otecestvennîe zapiski o parte din Netocika Nezvanova.

La 23 aprilie este arestat și închis, împreună cu alți 21 de adepți ai lui Petrașevski, în fortăreața Petropavlovskaia. După o detenție de 8 luni, toți sunt condamnați la moarte, și, în ziua de 22 decembrie a aceluiași an, într-o piață publică din Petersburg are loc înscenarea execuției. În ultima clipă, condamnații află că pedeapsa le-a fost comutată în muncă silnică și pierderea drepturilor civile.

Dostoievski în uniformă militară

1850–1854

Ani de muncă silnică la Omsk, care-și pun pecetea definitiv asupra vieții lui Dostoievski. Epilepsia care dăduse primele semne încă din tinerețea scriitorului se agravează, iar încercările extrem de dure ale acestei perioade remodelează personalitatea lui Dostoievski, transformându-l într-un om profund religios, al cărui ideal rămâne pentru toată viața Iisus Hristos. Amintirile din Casa morților sunt rodul nemijlocit al acestei experiențe-limită.

1854–1857

Dostoievski este eliberat și, conform sentinței, încorporat ca simplu soldat în batalionul siberian de infanterie din Semipalatinsk. În ciuda sănătății șubrezite, se întoarce la munca literară și începe Amintirile din Casa morților, pe care le va încheia abia în 1860.

După moartea țarului Nicolae I în 1855, este avansat în corpul subofițeresc, iar în 1857 este iertat de către țarul Aleksandru al II-lea, alături de ceilalți condamnați din grupul său și de revoluționarii decembriști, și capătă dreptul de a publica. Între 1854 și 1857 scrie trei poezii închinată autocrației ruse, care nu vor fi publicate decât postum.

1857

Se căsătorește cu Maria Dmitrievna Isaeva („femeia cea mai cinstită, mai nobilă, mai generoasă”), cu care însă nu va fi fericit.

Publică povestirea Micul erou.

1859

Își dă demisia din armată și se mută la Tver, iar la sfârșitul anului, după îndelungi demersuri pe lângă autorități, i se îngăduie să revină la Petersburg, deși va rămâne în vizorul și sub urmărirea secretă ale poliției imperiale până în 1875.

Apar, în revistele vremii, nuvelele satirice Visul unchiului și Satul Stepancikovo și locuitorii săi, care nu au însă decât un ecou foarte slab în public.

1860

septembrie. Începe publicarea, în ziarul Russki mir, a Amintirilor din Casa morților, prima reprezentare a vieții condamnaților la muncă silnică din literatura rusă, care se bucură de un succes răsunător. Filosoful și publicistul A.I. Herzen le compară cu Judecata de Apoi a lui Michelangelo și încearcă să le traducă în engleză, iar scriitorul este perceput ca un Dante al Rusiei, coborât în iad pentru a-l descrie.

După o lungă întrerupere, Dostoievski se întoarce la nuvela rămasă neterminată Netocika Nezvanova.

Dostoievski în Paris, 1863

1861

În urma desființării, prin decret imperial, a iobăgiei, pe care o salută cu entuziasm, scriitorul începe să capete speranța că e posibilă o politică autocratică apropiată de interesele poporului.

Îi apar, în Russki mir și în Vreimea (1861–1863, scoasă de scriitor împreună cu fratele său Mihail) alte capitole din Amintiri din Casa morților. De la Paris, Turgheniev îi scrie despre carte în termeni mai mult decât elogioși.

În Vreimea îi apare în foileton romanul Umiliți și obidiți (ediția integrală va vedea lumina tiparului abia în volum, în 1865).

1862

Apare prima ediție, incompletă, a Amintirilor din Casa morților. Dostoievski pleacă pentru prima oară peste graniță și în Germania se dedă patimei jocurilor de noroc. Până în 1871, când reușește să și-o învingă definitiv, va vizita de mai multe ori cazinourile europene.

1863

Suprimată de cenzură, Vreimea își încetează apariția, fiind înlocuită, la scurt

timp, de Epoha (1864–1865).

Însemnări de iarnă despre impresii de vară, carte rezultată în urma călătoriilor în Occident, pune în valoare vâna satirică și ideologică a scriitorului, ultragiat de contrastele violente ale lumii burgheze.

O cunoaște pe Apollinaria Suslova (1839–1918), cu care va avea timp de câțiva ani o relație furtunoasă, de „dragoste-ură“.

1864

An greu pentru scriitorul îndoliat de moartea soției și a fratelui și care, din pricina jocurilor de noroc și a cheltuielilor domestice (are un fiu vitreg de la soția decedată și se îngrijește și de familia fratelui său), se zbate în dificultăți financiare.

Singura operă produsă acum, *Însemnări din subterană*, prefigurează în multe privințe ideile care vor fi dezvoltate pe larg în marile romane ulterioare.

1866

Apare *Crimă și pedeapsă*, primul mare roman dostoievskian, întâi în foileton în revista *Ruski vestnik*. Povestea studentului care visează să salveze lumea și să se salveze pe sine omorând o bătrână cămătăreasă hapsână și inutilă, pentru a se folosi de banii ei în scopuri nobile, se va dovedi fundamentală pentru evoluția ulterioară a scriitorului.

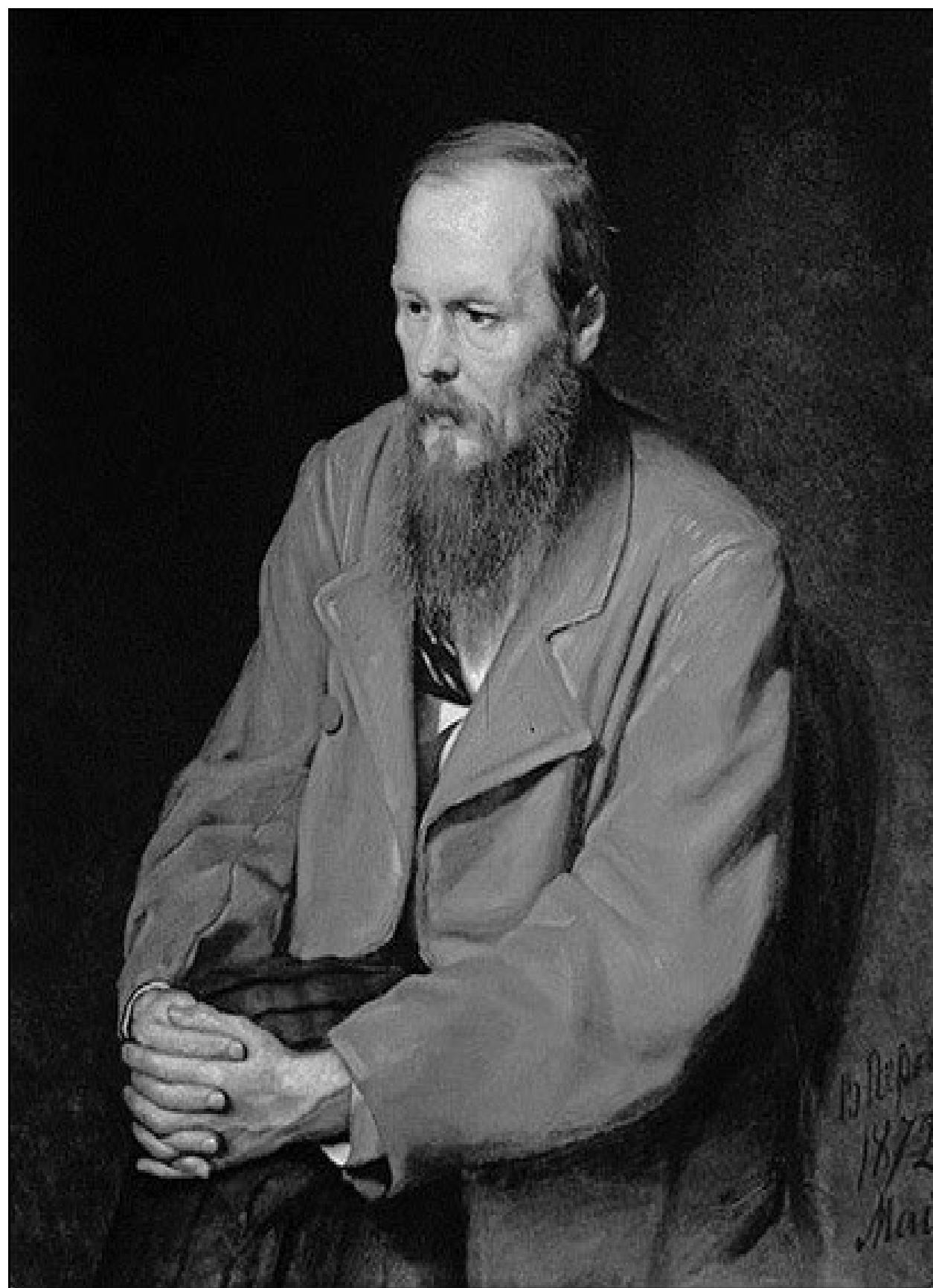
În același an apare în volum *Jucătorul*, dictat în decurs de 26 de zile, sub presiunea unui contract cu editorul, stenografistei Anna Grigorievna Snitkina, cea care, la scurt timp după aceea, va deveni a doua soție a lui Dostoievski. Vor avea împreună patru copii.

1867

Pleacă din nou în Europa Occidentală, gonit de intransigența creditorilor, vizitând Dresda, Hamburg, Baden-Baden, Basel, Geneva, Vevey, Florența. Călătoria se va prelungi timp de patru ani.

1868

Termină *Idiotul* (scris peste hotare), ale cărui prime capitole apar în *Russki vestnik*. Dostoievski însuși își formulează astfel obiectivul: „să înfățișez un om într-un tot minunat. Nimic nu poate fi mai greu, după părerea mea, mai cu seamă în vremurile noastre.” Tragismul romanului este dat de neputința prințului Mîșkin (personaj cu trăsături cristice, eroul preferat al autorului) de a eradica, prin bunătate, răul din jur.

Portretul lui Dostoievski

1870

Dostoievski publică Eternul soț și începe să scrie la Dresda Demonii, roman care îl va costa mai multe eforturi decât oricare altul. Se încheagă primele idei ale Fraților Karamazov.

1871–1872

Apare în foileton romanul Demonii, terminat la Petersburg – creație tragică în care scriitorul abordează problema mișcărilor revoluționare, îndeosebi a curentului nihilist („neceaevschina“) și a actelor de terorism, din Rusia contemporană lui.

În 1871 Dostoievski se întoarce cu familia în țară, după ani de peregrinări prin Europa. Este începutul perioadei celei mai fericite și mai stabile financiar din viața lui.

Dostoievski (stânga) în Haymarket, martie 1874

1873–1874

Redactează ziarul Grajdani, în care deține rubrica Jurnal de scriitor – culegere de povestiri, reportaje, recenzii literare și varii articole polemice pe teme actuale. Publicistica aceasta, care îi ia mult timp și efort, este în general calificată de contemporani drept retrogradă și reacționară. Dostoievski o va continua și după ce demisionează, în 1874, din postul de redactor. După 1876, Jurnalul de scriitor va apărea în ediție separată, pe parcursul mai multor ani.

1874

Vede lumina tiparului Idiotul.

1875

Apare în foileton, în revista Otecestvennîe zapiski, Adolescentul, roman „ideologic”, ca și Demonii, Idiotul și Frații Karamazov, în care protagonistul este animat de o idee dominatoare.

1876

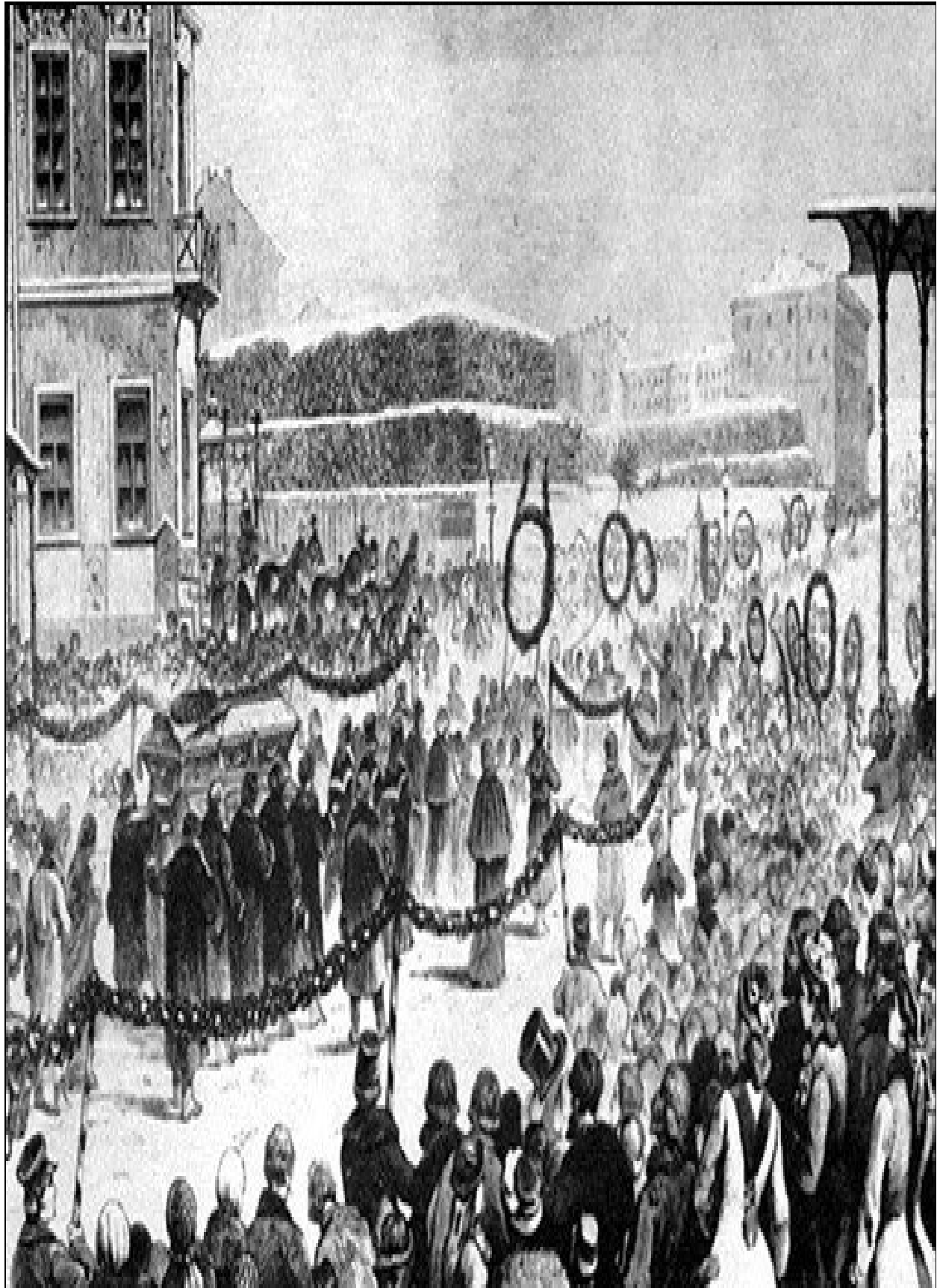
Scrie nuvela Smerita, care va apărea în Jurnalul de scriitor.

1879–1880

Desăvârșește Frații Karamazov, pe care îl socotește capodopera sa. În roman își găsesc reflectarea gânduri și teme mai vechi, abordate și în creațiile anterioare, dar și diverse experiențe intelectuale și de viață din anii maturi ai scriitorului, în particular schimburile de idei cu diferiți jurnaliști și oameni de stat conservatori, cunoștința cu filosoful religios Vladimir Soloviov, vizita la marea mănăstire Optina Pustîn etc. Romanul apare în 1880 și îi consfințește autorului gloria literară.

La 8 iunie 1880, Dostoievski ia cuvântul cu ocazia dezvelirii unui monument al lui Pușkin la Moscova. Discursul este primit cu un entuziasm nemaîntâlnit.

Continuă tipărirea Jurnalului.

Înmormântarea lui Dostoievski

1881

29 ianuarie (9 februarie). Dostoievski se stinge din viață de tuberculoză pulmonară și bronșită cronică.

Ultima fasciculă din Jurnalul de scriitor apare după moartea lui.

OAMENI SĂRMANI

Of, ce ți-i și cu povestitorii ăștia! În loc să aștearnă pe hârtie niște lucruri de folos, plăcute, desfătătoare, se apucă să dea în vileag toate dedesubturile lumii!... De-ar fi voia mea, le-aș interzice să scrie! Parcă asta-i treabă? Citești și... fără să vrei, te iei de gânduri, ba încă te pomenești că îți mai dau prin cap și fel de fel de bazaconii! Nu, zău, eu i-aș opri să mai scrie! Uite-așa, fără multă vorbă, nu le-aș da voie, și gata!

prințul V. F. Odoevski

8 aprilie

Neprețuita mea Varvara Alekseevna!

Ieri am fost fericit, chiar fericit peste seamă, fericit cum nu se mai poate! O, neînduplecato, măcar o dată în viață mi-ai dat ascultare! M-am trezit, vasăzică, aseară cam pe la orele opt (știi doar, măicuță, că am obiceiul să mai trag după slujbă câte un pui de somn de vreun ceas—două), am scos lumânarea, am pregătit hârtia, mi-am ascuțit pana de scris, și deodată, când mi-am ridicat întâmplător ochii spre geam, vai, cum a început să-mi bată inima! Înseamnă că până la urmă tot ai înțeles dorința mea cea tainică! Am văzut colțișorul perdelei de la fereastra dumitale ușor îndoită și prins de ghiveciul cu balsamine, întocmai așa cum ți-am dat de înțeles atunci; și încă ți-am văzut parcă o clipă fețișoara în cadrul ferestrei, ca și când te-ai fi uitat înspre partea mea și te-ai fi gândit la mine, cum mă gândeam eu la dumneata. Și cât de rău mi-a părut, sufletele, că nu ți-am putut distinge bine chipul drăgălaș! Mă rog, au fost vremuri când și ochii mei vedeau de minune. Da' acum, de, bătrânețe, haine grele, așa-i, drăguță! Și azi, iată, parcă-mi joacă toate pe dinainte; dacă lucrez puțin seara, adică dacă scriu ceva, acolo, dimineața mi-s ochii înroșiți și plini de lacrimi, încât mi-e rușine, zău, în fața străinilor. Oricum, îngerașule, în închipuire tot ți-am deslușit zâmbetul luminos, blând, învăluitoare; și inima mea, Varenka, a încercat același simțământ ca atunci, știi, când te-am sărutat. Îți mai amintești, îngerașule? Mi s-a părut chiar, porumbița mea, că m-ai amenințat cu degețelul. Așa să fie oare, hoțomanco? Să-mi scrii neapărat despre toate astea în răvașul dumitale, și cât mai amănunțit!

Ei, dar cum ți se pare, Varenka, ideea cu perdeleuța? E nostimă, nu-i așa? Orice-aș face – fie că lucrez, fie că mă duc la culcare, fie că mă trezesc din somn – întotdeauna știu că te gândești și dumneata la mine, știu că ești sănătoasă și binedispusă. Când cobori perdeleuța, înseamnă adică: „Makar Alekseevici, e timpul să te culci!“, iar când o ridici, asta va să zică: „Bună dimineața, Makar Alekseevici, cum ai dormit?“ sau: „Cum o duci cu sănătatea, Makar Alekseevici? Dinspre partea mea, slavă Domnului, sunt sănătoasă!“ Vezi dar, sufletele, cât de bine am ticluit totul, nici de scrisori n-avem nevoie! Trebușoară, așa-i? Halal să-mi fie, că doar eu am născocit treaba asta! Dumneata ce zici, Varvara Alekseevna, mă pricep la de-alde astea, nu?

Acum te înștiințez, măicuță, că noaptea, împotriva tuturor așteptărilor, am dormit bine, cum scrie la carte, drept care și sunt bucuros; pentru că, de, se știe, când te muți într-o altă locuință, mai totdeauna ți se duce somnul, parcă nu te simți cumva în apele tale! Și m-am sculat înzdrăvenit ca un șoim, ca un voinic verde, de mai mare dragul! Ah, și ce dimineață e azi, măculiță! La noi au deschis fereastra, soarele strălucește, păsăruicile ciripesc, aerul e îmbibat de miresme primăvăratice, întreaga natură s-a înviorat parcă, a prins suflet – ei, și celelalte corespund, adică totul e în regulă primăvăratice. Ba să vezi, am avut azi chiar o plăcută reverie, și numai în legătură cu dumneata, Varenka. Te-am asemuit cu o păsărică pogorâtă din ceruri, zămislită întru mângâierea oamenilor și ca podoabă a firii. Și m-am gândit, Varenka, în legătură cu asta, că noi, oamenii, care trăim prididiți de griji și de frământări, ar trebui să râvnim la tihna ferice și nevinovată a păsărilor cerului – ei, și altele, cum s-ar zice, tot de același fel, adică m-am pierdut, se cheamă, în niște comparații mai pe ocolite. Fiindcă am o cărticică, Varenka, în care asemenea lucruri sunt descrise de-a fir a păr. Spun asta, măicuță, pentru că, mă rog, pe lume sunt vise și vise. Acum, că-i primăvară, ni-s și gândurile mai plăcute, mai vii, mai fanteziste, și visele mai dulci, mai duioase, încât vedem totul în culori trandafirii. De aceea m-am și apucat să scriu toate astea; de fapt, sincer vorbind, le-am luat dintr-o carte, unde autorul dă în vileag această dorință sub formă de versuri:

De ce nu-s un vultur, un vultur prădalnic!...

Ei, ș.a.m.d., ba încă și alte gânduri fel de fel. Dar să le lăsăm în plata Domnului!

Spune-mi mai bine, sufletele, unde-ai fost azi-dimineață? Că încă nici gând n-aveam să plec la serviciu, când dumneata, ca o păsăruică primăvărată, ai zăcnit din odaie și ai trecut prin curte plină de voie bună. Îți închipui, cred, cât de mare mi-a fost bucuria văzându-te! Ah, Varenka, Varenka, nu-ți mai face inimă rea! Plânsul la nimic nu ajută, zău; asta o știu, măicuță, o știu din cele îndurate chiar de mine. Acum ți-ai găsit parcă puțină tihnă, apoi și cu sănătatea stai oarecum mai bine. Da' ce face Fedora? O, ce femeie de treabă! Să-mi scrii, Varenka, neapărat cum te împaci cu ea și dacă ești întru totul mulțumită. Că Fedorei, de, îi cam place să bombăne; dar dumneata, sufletele, mai fă-te că n-o iei în seamă! Dumnezeu cu ea, Varenka, că tare-i bună la suflet!

Despre Tereza, slujnica noastră, care-i de asemenea o femeie foarte devotată, ți-am mai scris. Și vai, cât de îngrijorat am fost din pricina scrisorilor noastre! Cum, îmi ziceam, cum o să ni le trimitem? Iată însă că, spre norocul nostru, ne-a dat-o Dumnezeu pe Tereza, ființa aceasta blândă, tăcută, plină de bunătate! Dar gazda noastră e de-a dreptul neîndurătoare. O pune să muncească de dă inima din ea, sărmana!

Of, și în ce vizuină am nimerit, Varvara Alekseevna! Halal locuință! Înainte vreme, știi, stăteam ca un huhurez, în liniște și pace; o muscă de se întâmpla să zboare prin odaie, și pe aceea o auzeam. Da' aici larmă, ceartă, hărmălaie! Dumneata nu știi însă cum stau lucrurile la noi! Închipuie-ți un coridor lung, murdar și întunecat cu desăvârșire. Pe dreapta se află un perete alb, pe stânga, în rând, numai uși și uși, ca odăile la hotel. Iar oamenii vin, închiriază aceste locuințe alcătuite din niște cămăruțe strâmte și se înghesuie acolo în fiecare câte doi și chiar câte trei inși grămadă. De ce ordine poate fi vorba? O adevărată arcă a lui Noe! De altfel, chiriașii par să fie oameni de treabă, toți cu carte, toți învățați. Printre ei se află și un slujbaș (ar avea, chipurile, ceva pe undeva cu tagma literaților), un bărbat foarte citit, care știe să-ți vorbească și de Homer, și de Brambeus¹, și de alți scriitori de-alde ăștia, de-ai lor, și de toate cele. E deștept foc! Mai stau aici doi ofițeri, care bat cărți fără contenire, un miciman² un profesor englez. O, sufletele, cum o să te fac să râzi descriindu-ți-i în viitoarea scrisoare pe toți în chip satiric, adică așa cum e fiecare, în toate amănuntele! Proprietărea noastră – o bătrânică foarte pirpirie și murdară – umblă tot în capot și în papuci de casă și cât e ziua de mare o tot ocărăște pe Tereza. Eu locuiesc la bucătărie, ba nu, mai bine zis, iată cum: lângă bucătărie este încă o odaie (iar bucătăria noastră, trebuie să ți-o spun, e curată, luminoasă, chiar foarte bună); cămăruța, ce-i drept, nu e prea mare, colea, un colțișor modest... ori, mai bine zis, fiind bucătăria încăpătoare, cu trei ferestre, am și eu un paravan de-a

lungul peretelui transversal, și astfel se face o odăiță, în plus pe lângă celelalte; am însă loc destul, nu mă strâmtorează nimeni, am și fereastră, am și toate cele – într-un cuvânt, cum nu se poate mai bine. Uite-așa mi-i colțișorul! Dar să nu-ți închipui cumva, măicuță, că o fi aici ceva la mijloc, cine știe ce lucru ascuns! Chipurile, iaca, locuiește la bucătărie! Adică eu, mă rog, stau într-adevăr acolo, după paravan, dar cine și ce are cu mine? Mă țin deoparte, duc o viață modestă, nu stingheresc pe nimeni. Mi-am pus aici un pat, o masă, un scrin, două scaune, am atârnat pe perete o icoană. Firește, sunt pe lumea asta locuințe și mai bune, nu zic – ba sunt poate unele chiar cu mult mai bune –, dar important e să te simți în ele bine; anume pentru asta m-am și mutat aici, crede-mă, numai și numai din această pricină. Acum fereastra dumitale e chiar aici în curte, vizavi; iar curtea e îngustă, când treci, te văd neapărat, fie și o singură clipă, și atunci sufletul meu amărât se înseninează. Unde mai pui că locuința asta e și mai ieftină! Cea mai proastă odaie cu masă costă aici treizeci și cinci de ruble de hârtie. Prea scump pentru mine! Pe când colțișorul meu mă ține doar șapte ruble de hârtie, plus cinci ruble de argint³ masa, în total douăzeci și patru de ruble și cincizeci de copeici. Odinioară plăteam treizeci de ruble în cap, dar mă lipseam de multe; ceaiul, de pildă, nu-l beam întotdeauna, acum însă îmi rămâne și de ceai, și de zahăr. Că știi, draga mea, mi-ar fi chiar rușine să nu beau ceai; aici e tot lume bună și cu dare de mână, încât mi-e oarecum rușine, zău. Îl beau, deci, Varenka, mai mult de hatârul celorlalți, așa de ochii lumii, de politețe. Că mie mi-e totuna, nu-s din cei năzuroși. De altfel, socotește și dumneata: ceva bani de buzunar – oricum, de-o para-două tot am nevoie: coala, o pereche de cizme, o haină cât de cât –, și ce-mi mai rămâne? Asta-i toată leafa mea! Dar nu cârtesc, nu, sunt mulțumit cu ceea ce am. Îmi ajunge. O duc așa de câțiva ani, și slavă Domnului; apoi, din când în când, îmi mai cade câte-o gratificație. Iar acum rămâi cu bine, îngerașule! Ți-am cumpărat două ghiveciuri cu balsamine și o mușcată – costă o nimica toată. Poate-ți plac și rezedele? Că erau și rezede în vânzare. Dar scrie-mi, te rog, și, dacă se poate, cât mai amănunțit! Din pricina mea să nu-ți faci nici un fel de gânduri, măicuță, și lasă orice grijă că am închiriat o astfel de odaie. Mă simt bine aici, și numai comoditățile, numai ele m-au făcut să trec încoace. Altminteri, să știi, sufletelele, că am hotărât să adun ceva parale, le pun coala deoparte, așa că acum nu duc lipsă de bani. Nu te uita că-s așa un domol, încât s-ar crede că până și o muscă e în stare să-mi facă rău, atingându-mă cu aripa. Ei aș! Îmi știu eu bine interesul, măicuță, și am o fire cum îi șade bine unui om dârz, cu sânge-rece! Rămâi cu bine, îngerașule! Mi-am întins scrisoarea pe aproape două file, și de mult era timpul să plec la slujbă. Îți sărut degețelele, măicuță, și rămân al dumitale preasupus servitor și preacredincios prieten,

Makar Devuşkin

P.S. Te rog un lucru: răspunde-mi, îngeraşule, cât se poate mai amănunţit! Odată cu această scrisoare îţi trimit, Varenka, un funt⁴ de bomboane; mănâncă-le sănătoasă şi, pentru numele lui Dumnezeu, nu-ţi mai face griji din pricina mea şi nu te supăra pe mine! Şi acum cu bine, măicuţă!

8 aprilie

Mult stimat Makar Alekseevici!

Mă tem că până la urmă voi fi nevoită să mă supăr rău pe dumneata. O, bunul meu Makar Alekseevici, zău, îmi vine greu să-ţi primesc darurile!

Ştiu bine ce te costă această atenţie, pentru care te lipseşti până şi de lucrurile cele mai de trebuinţă. De câte ori ţi-am spus că n-am nevoie de nimic, dar absolut nimic? Că nici măcar pentru binefacerile cu care m-ai copleşit până acum nu-s în stare să te răsplătesc? Şi la ce-mi trebuie mie ghiveciurile acelea? Mă rog, de balsamine nu zic, fie, dar muşcata pentru ce? E destul să scape omul o vorbă din imprudenţă, cum a fost, de plidă, cu muşcata ceea, că dumneata te şi dai îndată la cumpărături; e scumpă muşcata, nu-i aşa? Dar ce flori minunate are! Parcă-s nişte cruciuliţe roşii ca focul. Unde-ai găsit o muşcată atât de frumoasă? Am aşezat-o în fereastră, la mijloc, să se vadă mai bine; jos, pe podea, o să pun o lăvicioară, iar pe ea – alte ghivece; numai să încropesc şi eu ceva avere! Fedora nu-şi află locul de bucurie; acum cămăruţa noastră e curăţică, luminoasă, ca un colţişor de rai! Ei, dar bomboanele pentru ce mi le-ai trimis? Adevărul e că am înţeles pe loc, de îndată ce am primit scrisoarea, că se întâmplă ceva ciudat cu dumneata... Vorbeşti de rai, de primăvară, de aburul parfumurilor, de ciripitul păsărilor... Ce-o fi asta, mi-am zis, nu cumva a dat omul în patima poezilor? Că, la drept vorbind, în scrisoarea dumată, Makar Alekseevici, doar versurile mai lipsesc! De toate ai în ea, şi simţăminte înduioşătoare, şi visuri trandafirii... Cât despre perdea, nici prin minte nu mi-a trecut aşa ceva; pesemne, s-a agăţat întâmplător, când mutam ghiveciurile. Uite-aşa!

Ah, Makar Alekseevici! Orice mi-ai spune, oricât ai sta să-mi înşiri câştigurile pe care le ai, ca să mă joci pe degete, să-mi arăţi că, vezi Doamne, le cheltuieşti

toate numai și numai pentru dumneata, de mine tot n-o să ascunzi, n-o să tănuiești nimic. E clar că de dragul meu te lipsești chiar de lucrurile cele mai trebuincioase. Ce te-a făcut, bunăoară, să închiriezi o asemenea locuință? N-ai pic de liniște acolo, toți te deranjează; ți-e strâmt, incomod; dumneata, care iubești singurătatea, să locuiești în forfota aceea! Judecând după leafa pe care o primești, ai putea să duci o viață mult mai bună. Fedora zice că odinioară o duceai neasemuit mai bine decât acum. E cu puțință oare să fi trăit o viață de unul singur, în ungherașe închiriate pe la străini, mereu în lipsuri, fără bucurii, fără o vorbă caldă din partea unui prieten? O, bunul meu amic, ce mult mă doare sufletul pentru dumneata! Cruță-ți măcar sănătatea, Makar Alekseevici! Zici că-ți slăbesc vederile? Atunci de ce scrii la lumina lumânărilor? Nu mă îndoiesc că șefii dumitale știu și fără asta cât de zelos ești la slujbă.

Încă o dată te rog cu multă stăruință să nu mai cheltuiești atâția bani de dragul meu! Știu că ții mult la mine, dar știu în același timp că nu ești un om bogat... Astăzi m-am sculat și eu plină de voieșie. Mă simțeam atât de bine! Fedora se apucase de mulțisor de treabă, și mi-a găsit și mie de lucru. Vai, ce m-am bucurat! Așa că am ieșit doar să-mi cumpăr ceva mătase și m-am pus fără întârziere pe cusut. Toată dimineața am avut sufletul ușor-ușor și am fost binedispusă. Acum însă m-au năpădit iar gândurile negre; iar mi-e greu la inimă.

Doamne, oare ce mă așteaptă în viitor, care mi-o fi soarta? Greu e să trăiești o viață atât de obscură, să n-ai nici un viitor, să nu știi ce va fi cu tine mâine! Spre trecut mi-e teamă până și să-mi întorc privirile. Acolo e atâta jale, că mi se rupe inima numai când mă gândesc la cele ce au fost. Cât oi fi și-oi trăi am să-i tot blestem pe oamenii răi care m-au nenorocit.

Amurgește. E timpul să mă apuc de treabă. Aș fi vrut să-ți mai scriu multe, dar n-am vreme; am o lucrare de urgență, pe care trebuie s-o predau la termen. Sunt nevoită, deci, să mă grăbesc. Desigur, scrisorile sunt bune; îți mai țin parcă de urât. Totuși, de ce nu vrei să treci pe la noi, a? De ce, Makar Alekseevici? Doar acum ți-e atât de aproape, și uneori mai ai și timp liber. Vino, te rog! Da, am văzut-o pe Tereza dumitale; pare a fi foarte bolnavă. Mi s-a făcut milă de ea și i-am dat douăzeci de copeici. Vai! Era cât pe ce să uit: scrie-mi neapărat totul despre viața pe care o duci și, dacă se poate, cât mai pe larg – ce fel de oameni trăiesc în jurul dumitale și cum te împaci cu ei? Țin mult să știu toate acestea. Să-mi scrii neapărat, bine? Astăzi o să cobor perdeluța înadins: ca să te culci mai devreme. Ieri am văzut lumină la dumneata până pe la miezul nopții. Și acum te las. Astăzi m-apasă greu urâtul⁵. Pesemne, așa a fost să fie ziua. Cu bine!

A dumitale,

Varvara Dobrosiolova

8 aprilie

Mult stimată Varvara Alekseevna!

Ai dreptate, măicuță, ai dreptate, draga mea, se vede că așa a fost să fie ziua și pentru amărâtul de mine! Da, Varvara Alekseevna, ți-ai răs rău de bătrânețile mele! Dar, mă rog, tot eu sunt vinovat, eu și numai eu! Ce mi-o fi venit acum, cu trei fire de păr în creștet, să mă dau la amoruri și la aluzii? Dar așa-i uneori omul, măicuță, ciudat, ciudat foarte! O, Doamne, câte nu-i ies din gură! Și cu ce se alege din asta? Păi, absolut cu nimic nu se alege, ci rezultă o ticăloșie, să te ferească Dumnezeu! Eu, măicuță, nu mă supăr, nu, dar mi-e necaz foarte când îmi amintesc de toate, mi-e necaz că ți-am scris atât de înflorat și atât de prostește. Mi-era însă sufletul încărcat de lumină, încât și la slujbă m-am dus astăzi dichisit ca un filfizon. Mă pălise nu știu ce bucurie, eram vesel-vesel! M-am adâncit, deci, în hârtiile mele cu toată osârdia – dar ce-a ieșit până la urmă? Mai apoi, când m-am uitat bine, am văzut că toate în jurul meu erau cenușii și obscure, ca întotdeauna. Aceleași pete de cerneală, aceleași mese, aceleași hârtii de tot felul, ba același rămăsesem și eu, fără nici o schimbare, taman cum fusesem și înainte; ce mi-o fi abătut, dar, să încalec pe Pegas? De unde mi-o fi venit această idee năstrușnică? Fiindcă soarele își arătase fața dintre nori și cerul se făcuse albastru-albastru? Oare asta să fie pricina? Și apoi, de care miresme poate fi vorba, când în curtea noastră, pe sub ferestre, ce numai nu-ți sare în ochi? Pesemne, mi s-a năzărit totul ca unui prostănac. Dar, ca să vezi, omul se încurcă uneori atât de rău în simțămintele sale, încât poate să îndruge verzi și uscate. Și vinovată de toate e numai și numai inima, când se înflăcărează aiurea până la prostie... Acasă m-am întors abia târându-mi picioarele. Și, așa dintr-odată, tam-nisam, a început să mă doară capul; că asta-mi mai lipsea! (M-o fi tras, pesemne, curentul pe la spate). Eram, vasăzică, bucuros că a venit primăvara și m-am dus, prostul de mine, la slujbă numai în mântăluța mea subțirică. O, drăguță, te-ai înșelat în ceea ce privește simțămintele mele! Le-ai

răstălmăcit cu totul altfel. De fapt, mă însuflețește doar dragostea de părinte, numai și numai dragostea de părinte, Varvara Alekseevna, pentru că în viața dumitale amară, de orfană oropsită, eu îți sunt asemenea unui tată; ți-o spun cu sufletul curat, din toată inima, ca o rudă adevărată. Cum-necum, deși suntem rubedenii de departe, vorba ceea, de a șaptea spiță, tot nu-s chiar un străin pentru dumneata, ba acum chiar ți-s ruda și ocrotitorul cel mai apropiat; căci acolo unde-ai fost în drept să cauți ocrotire și sprijin ai găsit numai înșelăciune și umilință. Cât despre versuri, trebuie să-ți spun, măicuță, că nu mi-ar sta deloc bine acum, la bătrânețe, să mă ocup cu de-alde astea. Versurile-s o nerozie! Pentru ele chiar și copiii, la școală, mănâncă azi bătaie cu vergile... Iată dar, draga mea, cum vine treaba!

Și ce-mi tot scrii dumneata, Varvara Alekseevna, de confort, de liniște și de atâtea altele? Eu, măicuță, nu-s nici năzuros, nici răsfățat; încă niciodată n-am trăit mai bine decât acum; de ce, dar, aș face mofturi tocmai la bătrânețe? Sunt sătul, sunt îmbrăcat, sunt încălțat; nu e deloc cazul să mă fandosesc! Că doar nu-s viță de conte! Tatăl meu n-a fost de neam boieresc și cu toată familia n-a avut nici măcar venitul pe care îl am eu singur. Nu, nu-s un răzgâiat! Altminteri, dacă e să spun adevărul, vechea mea locuință era incomparabil mai bună; acolo, măicuță, mă simțeam mai în largul meu. Desigur, nici cea de acum nu e rea, ba, într-o privință, e chiar mai veselă și, dacă vrei, mai variată; așa-i, nu zic, dar tot îmi pare rău după cea veche. Noi, bătrânii, adică oamenii în vârstă, ne obișnuim atât de mult cu lucrurile vechi, încât acestea ajung să ne fie nespuse de dragi. Ce-i drept, cămăruța era mititică, știi doar, cu niște pereți... ei, dar ce mai atâta! – niște pereți ca toți pereții, că nu de ei e vorba; dar mă ajunge aleanul, când îmi amintesc de viața de atunci, aia e... Și să vezi, măicuță, ce lucru ciudat: mi-e inima grea, dar amintirile îmi fac oarecum plăcere. Chiar și lucrurile urâte, care m-au umplut odinioară de nechez, chiar și ele se curăță parcă de răutate și apar în închipuirea mea într-un fel cât se poate de atrăgător. Am trăit în tihnă, Varenka, împreună cu bătrâna mea gazdă, acum răposată. Uite, și de ea îmi amintesc cu tristețe! Că a fost o femeie cumsecade și nici pentru chirie nu lua prea scump. Parcă o văd cum împlătea mereu cuverturi din fel de fel de petice, cu niște andrele cât toate zilele; asta era îndeletnicirea ei dintotdeauna. Pentru lumânări plăteam împreună, de lucrat lucrăm la aceeași masă. Și avea bătrâna o nepoțică, Mașa îi zicea; mi-o amintesc pe când era încă mică de tot, acum trebuie să aibă vreo treisprezece anișori. Era năzbâtioasă și veselă nevoie mare, încât ne facea să râdem la tot ceasul; așa și trăiam, vasăzică, laolaltă. În serile lungi de iarnă ne așezam, de obicei, la masa noastră rotundă și, după ce beam ceaiul, își vedea fiecare de treburile sale. Bătrâna, ca să-i mai țină de urât Mașei și s-o abată de la

ștrengării, se apuca uneori să-i depene povești. Și ce povești înșira, măi tată! Nu numai un copil, ci chiar și un om în toată firea, cu scaun la cap, ar fi ascultat-o cu gura căscată! Ehe! Se întâmpla că până și eu, câteodată, ascultând-o, rămâneam cu pipa în gură, vrăjit și cu lucrul baltă! De ștrengărița noastră nici nu mai zic; devenea deodată curioasă, își sprijinea în pumnișori obrăjorul și, deschizându-și gurița ei drăgălașă, sorbea fiecă vorbă; iar dacă în poveste apărea vreun loc mai fioros, copila se lipea strâns-strâns de bătrânică. În asemenea momente ne era mai mare dragul s-o privim; nici nu observam cum se trecea lumânarea de pe masă, nici nu auzeam cum în răstimpuri afară viforul se întărâta și zăpada se ridica în spulber. Bine o mai duceam noi atunci, Varenka! Și uite-așa am trăit împreună aproape douăzeci de ani! Ei, dar ce m-am întins eu la taclale! Poate că dumitale asemenea prilej de vorbă nici nu-ți prea place, și apoi, nici mie nu mi-e ușor să-mi depăn amintirile; mai ales acum, când dă în amurg. Tereza își face de lucru cu ceva alături, iar pe mine mă doare capul, ba mă supără puțin și spinarea, și mi-s gândurile atât de ciudate, de parcă m-ar dura și ele. Sunt trist astăzi, Varenka! Vai, ce scrii, draga mea? Cum să vin la dumneata? Ce-ar zice lumea, măicuță? Pentru asta ar trebui să trec prin curte, m-ar vedea vecinii, m-ar iscodi de una, de alta, după care ne-ar ieși vorbe, s-ar răspândi pe seama noastră fel de fel de bârfe, lucrurile ar căpăta o cu totul altă tălmăcire. Eu, îngerașule, mai bine te văd mâine la privegheri⁶; așa va fi mai înțelept și mai fără de primejdie pentru noi amândoi. Și nu te supăra, suflețelule, că ți-am scris o asemenea scrisoare; a fost destul s-o recitesc, ca să văd cât e de dezlânată. Eu, Varenka, sunt un biet bătrân necioplit, cu puțină carte; în tinerețe nu m-am prea dat la învățătură, iar acum, și de-ar fi să mă apuc de carte, tot n-o să-mi intre în cap. Mărturisesc că nu-s mare meșter la scris și știu, măicuță, chiar fără să mi-o spună cineva și fără să mă ia în zefleMEA, că, dacă mă apuc să ticluiesc ceva mai cu marafeturi, îmi ies niște năzbâtii. Te-am văzut azi la fereastră, când lăsaî în jos storurile. La revedere, Dumnezeu să te ocrotească! Cu bine, Varvara Alekseevna!

Al dumitale prieten dezinteresat,

Makar Devuşkin

P.S. Eu, măicuță, nu mai scriu acum la adresa nimănui nici un fel de satire. Sunt

bătrân, dragă Varvara Alekseevna, ca să mai fac spirite degeaba! Dacă o să mă țin de astea, o să râdă lumea de mine. Știi doar proverbul: cine sapă groapa altuia... cade singur în ea.

9 aprilie

Mult stimat Makar Alekseevici!

Ei, spune-mi, te rog, dragul meu prieten și binefăcător, cum de nu ți-e rușine să te lași covârșit de mahnire în halul acesta și să tot umbli cu mofturi? Într-adevăr te-ai supărat pe mine? Da, sunt o nesocotită, nu întotdeauna îmi cumpănesc vorbele, dar n-am crezut, zău, că o să-mi iei cuvintele drept glumă zeflemitoare. Poți fi sigur că nu voi îndrăzni niciodată să-mi bat joc de vârsta și de firea dumitale. Toate astea s-au întâmplat pentru că sunt o flușturistică, dar mai ales din cauza urâtului care mă omoară; iar, de urât, ce nu face omul? Apoi mi s-a părut că și dumneata, când mi-ai scris, aveai chef de glumă. Văzând însă că-mi porți supărare, m-am amărât foarte. O, nu, bunul meu prieten și binefăcător, greșești rău dacă mă bănuiești că n-am nici simțire, nici recunoștință! Ba știu să prețuiesc în inima mea tot ce ai făcut dumneata pentru mine, ocrotindu-mă de răutatea unor oameni haini, care mă urau și mă prigoneau. O să mă închin veșnic pentru dumneata la ceruri; și, dacă rugăciunea mea va ajunge în rai și Dumnezeu îi va da ascultare, ai să fii de bună seamă fericit.

Astăzi mi-e rău de tot. Mă ia când cu cald, când cu frig. Fedora nu-și află loc din cauza mea. Dumneata, Makar Alekseevici, degeaba te ferești să treci pe la noi. Cine și ce treabă are? Ne cunoaștem și atâta-i tot!... Cu bine, Makar Alekseevici! În momentul de față n-am ce-ți scrie mai mult, și de fapt nici nu pot: tare prost mă simt. Te rog încă o dată să nu fii supărat pe mine și te asigur de veșnicul meu respect și de prietenia cu care am cinstea să rămân sluga dumitale cea mai credincioasă și cea mai supusă,

Varvara Dobrosiolova

12 aprilie

Mult stimată Varvara Alekseevna!

Of, măicuță, ce-i cu dumneata? Parcă se poate să mă sperii așa mereu? Îți scriu de fiecare dată să te păzești, să te îmbraci bine, să nu ieși din casă pe timp urât, să fii cu băgare de seamă în toate, iar dumneata, îngerașule, te faci că nici nu auzi! Ah, scumpa mea, parcă ai fi copil, zău! Și ești plăpândă ca un firicel de iarbă. Crezi că nu știi? E destul să te prindă un vânticel cât de cât, și gata, te-ai îmbolnăvit! Așa că trebuie să te păzești, să te cruți, să ocolești primejdia și să nu-ți amărăști prietenii, să nu le faci inimă rea.

Dumneata, măicuță, îți exprimi dorința să-mi cunoști cu de-amănuntul viața pe care o duc și tot ceea ce mă înconjoară. Mă grăbesc, dar, draga mea, să-ți îndeplinesc voia cu bucurie. Și, ca să fie mai ordonat, o iau chiar de la început. În primul rând, află că, la ieșirea principală, avem niște scări chiar foarte onorabile; de fapt, cea din față e curată, largă, luminoasă, numai fier forjat și mahon. În schimb, scara din spate – mai bine să nu mă întrebi. E în spirală, umedă, murdară, cu treptele stricate și pereții atât de slinoși, că ți se lipește mâna când te sprijini de ei. Pe paliere stau îngrămădite alandala lăzi, scaune și dulapuri hârbuite, pretutindeni atârnă cârpe vechi, geamurile-s sparte, te împiedici mereu de niște hârdaie cu tot soiul de necurătenii, mizerie, gunoaie, coji de ouă și măruntaie de pește; miroase urât... într-un cuvânt, jalnic!

Despre așezarea odăilor ți-am scris mai înainte; adică, nimic de spus, e plăcut, într-adevăr, însă parcă te înăbuși în ele: nu că ar mirosi urât, ci, ca să zic așa, e un iz de putregai aici, pătrunzător și oarecum dulceag. La început asta nu-ți vine tocmai bine, dar nu face nimic; e destul să stai la noi vreo câteva minute și te obișnuiești, îți trece, nici nu mai simți cum trece, căci te pătrunzi de acest iz rău în întregime, încât încep să-ți miroasă și hainele, și mâinile, și toate cele – uite-așa, se cheamă că te deprinzi. Scatiii mor la noi pe capete. Micimanul și-a cumpărat până acum vreo cinci, dar degeaba – nu rezistă în aerul al nostru, și pace bună! Bucătăria e mare, largă, luminoasă. Ce-i drept, dimineața, când se prăjește carnea sau peștele, încăperea se cam umple de fum, ba încă e și udă peste tot din pricina apei vărsate pe jos; în schimb, seara e rai, nu alta! Tot aici, la bucătărie, stau înșirate pe frânghii fel de fel de rufe vechi și, întrucât odăița mea e chiar alături, mirosul de albituri spălate mă cam supără. Dar nu-i nimic;

trăind, omul se obișnuiește cu toate cele.

De cum dă în fapt de ziuă, Varenka, aici la noi începe un du-te-vino neconținut; chiriașii se scoală, umblă de colo colo, lărmuiesc, care se trezește să plece la slujbă, care numai așa, de flori de cuc; apoi lumea se dă la ceai. Samovarele sunt mai toate ale gazdei, și, deoarece nu ajung, bem ceai cu rîndul. Dacă cineva, cu ceainicul său, încearcă să încalce ordinea, e făcut cu ou și cu oțet. Așa am pățit-o și eu prima dată, dar... ei, da' ce să mai vorbesc! Tot aici astfel am făcut cunoștință cu toți vecinii. Mai întâi și-ntâi l-am cunoscut pe miciman; e un om cu suflet deschis, mi-a povestit totul: și despre taică-său, și despre maică-sa, și despre soră-sa, măritată cu un magistrat din Tula, și despre orașul Kronstadt. A făgăduit să mă susțină în toate și numaidecât m-a poftit la ceai. De găsit, l-am găsit în odaia unde chiriașii noștri de obicei bat cărți. Acolo m-au pus la ceai și au stăruit să joc neapărat și eu. Poate or fi răs de mine, da' poate nu, cine știe; jucaseră însă toată noaptea, mai jucau și când am intrat. Pretutindenii cretă, pretutindenii cărți de joc, și odaia era învăluită într-un fum atât de gros, că îți mânca ochii. Eu am refuzat să joc, și acuși mi-au zis că, pasămite, fac filosofie. Apoi, cât am mai stat, nimeni n-a schimbat cu mine o vorbă; da' eu, la o adică, am fost chiar bucuros de asta. Mai mult n-am ce căuta acolo; parcă a dat boala-n ei, curată pacoste! Uite, slujbașul nostru cel înrudit cu branșa literaților are și dânsul adunări seara. Dar acolo e o plăcere să stai: totul e modest, virtuos, delicat, ca la niște oameni subțiri.

Țin să-ți spun, Varenka, două vorbe în treacăt despre proprietărea noastră, o ticăloasă cum nu se mai află, o adevărată scorpie. Pe Tereza ai văzut-o? Ei, spune-mi, dar, și dumneata, ce-i asta? E slabă ca o scândură. Și în toată casa nu-s decât două slugi: Tereza și Faldoni⁷, omul gazdei. Nu știu, poate că el are și vreun alt nume, dar, oricum, când îl strigi, răspunde și la asta. Toți îi zic așa. E un tip roșcovan, un soi de livon, șoldiu, cârn, burduhănos; se ceartă toată ziua cu Tereza, mai să se bată. La drept vorbind, nu-mi vine deloc ușor să trăiesc aici... Noaptea, niciodată nu-i vezi să se culce toți odată, ca oamenii, și să se liniștească. Veșnic stau undeva de bat cărți; iar uneori se întâmplă niște lucruri, că nici nu mă lasă obrazul să ți le spun. Acum măcar cât de cât m-am obișnuit; mă mir însă că într-o asemenea sodomă sunt și familiști. E printre chiriași un neam de săraci; doar că odaia lor nu e în rînd cu celelalte, ci vizavi, aparte, într-un capăt al coridorului. Și ce oameni liniștiți! Nici că-i auzi vreodată. Locuiesc toți grămadă, într-o singură odăiță, despărțită în două de un paravan. El e funcționar de stat fără slujbă, concediat cu vreo șapte ani în urmă pentru nu mai știu ce greșală, pe numele lui Gorșkov; un omuleț cu părul cărunț, mărunțel la

trup; umblă într-o haină atât de slinoasă și de ponosită, că ți se rupe inima când te uiți la el; pe lângă a lui, a mea e nouă-nouță! E atât de sfrijit, atât de jalnic (de întâlnit, ne întâlnim doar uneori pe coridor) – vai de capul lui! Îi tremură genunchii, îi tremură mâinile, îi tremură capul; o fi bolnav, pesemne, dar de ce boală numai Dumnezeu știe; apoi, e așa de timid, încât se ferește de toți, se teme și de umbra lui; oi fi eu uneori sfios, da' el e și mai și! Nevasta și trei copii – asta-i toată familia! Cel mai mărunțel, un puștan, e leit taică-său, pirpiriu ca și el. Iar nevasta, care a fost cândva o femeie de toată frumusețea (se mai vede și acum), umblă, sărmana, în niște zdrențe de ți-e mai mare mila. Am auzit că ea i-ar datora proprietăresei niște bani, din care cauză ea îi și privește cam chiorâș. Se mai zice că numitul Gorșkov ar avea niște neplăceri nu știu pe unde și că din pricina lor și-ar fi pierdut și slujba... Ori că el a dat pe cineva în judecată, ori că pe el l-au băgat într-un proces, ori că e vorba de vreo anchetă – mi-e greu să-ți spun ceva lămurit. Știu doar că sunt săraci, săraci lipiți pământului – o, Doamne, Doamne! Și e întotdeauna atâta liniște, atâta cumințenie la ei în odaie, de parcă nu trăiește nimeni acolo. Ba nici pe copii nu-i auzi. Unde să-i vezi vreodată sărind, zbânțuindu-se, zburdând! Iar asta nu e deloc a bine! Într-o seară s-a întâmpnat să trec pe lângă ușa lor și, cum la momentul acela în casă se așternuse o tăcere cu totul neobișnuită, mi-a fost dat să aud mai întâi un scâncet abia-abia, apoi niște șoapte, apoi iar un scâncet înăbușit – ca și cum cineva plângea, dar plângea atât de încet, atât de jalnic, că mi s-a strâns inima de durere; apoi toată noaptea nu m-am gândit decât la ei, la nenorociții aceia, astfel că nici de dormit n-am putut să dorm ca lumea.

Și acum te las, Varenka, scumpa mea prietenă! Ți le-am înșirat pe toate așa cum m-a tăiat capul. Astăzi numai la dumneata m-am gândit toată ziua. De grija ce ți-o port, mi se rupe inima. Căci știu bine, sufletele, știu bine că n-ai o hăinuță mai acătării. Și, vai, primăverile astea din Petersburg, cu lapoviță și vânturi reci – o adevărată pacoste pe capul nostru, Varenka! Asemenea bună-întocmire a văzduhului⁸, să te ferească sfântul! Dar nu-mi lua, te rog, în nume de rău scrisul; n-am deloc stil, măicuță, n-am și pace! O, de-aș avea măcar câtuși de puțin! Îți scriu și eu tot ce-mi vine în cap, doar-doar să te pot distra cu ceva. Dacă m-aș fi pricopsit la vremea mea cu puțină carte, azi ar fi cu totul altfel. Da așa, cu ce învățătură m-am ales, a? Nici de două parale.

Al dumitale prieten credincios din totdeauna,

25 aprilie

Mult stimate Makar Alekseevici!

Azi am întâlnit-o pe verişoara mea Saşa. Ce grozăvie! Se va prăpădi şi ea, sărmana! Apoi am auzit de pe aiurea că Ana Fiodorovna se tot interesează de mine. Pare-se, niciodată nu va înceta să mă urmărească. Zice că vrea, dragă Doamne, să mă ierte, vrea să uite tot ce a fost şi că neapărat va veni să mă vadă. Mai zice că, pasămite, dumneata nu-mi eşti nici un fel de rudă, că dintre rubedenii cea mai apropiată mi-i ea, iar dumneata n-ai nici un drept să te amesteci în treburile noastre de familie, şi că pentru mine e o ruşine, o necuviinţă să trăiesc din mila şi pe contul dumitale... În sfârşit, îmi reproşează că am uitat de bunătatea cu care m-a primit odinioară, că, de n-ar fi fost ea, eu şi cu mama am fi murit poate atunci de foame, iar ea ne-a ținut pe lângă masa ei doi ani şi jumătate, a făcut cu noi atâtea cheltuieli şi, pe deasupra, ne-a iertat şi datoriile. Să vezi, nici pe maică-mea n-a cruţat-o! De-ar şti, sărmana măicuţă, ce-au făcut ei cu mine! Dar Dumnezeu le vede toate!... Ana Fiodorovna zice că n-am fost în stare să-mi păstrez fericirea pentru că-s o proastă; ea, din partea ei, m-a călăuzit numai spre bine, iar de celelalte nu e vinovată, pentru că eu, anume eu n-am ştiut (sau poate nici n-am vrut) să-mi apăr cinstea. Atunci cine e vinovat, Dumnezeule atotputernic? Ea zice că domnul Bîkov are deplină dreptate, nici un bărbat nu se va însura cu te miri ce fată, care... ei, da' ce să mai vorbim! Mă doare inima când aud asemenea cuvinte nedrepte! Vai, Makar Alekseevici, nici nu mai ştiu ce-i cu mine! Tremur toată, plâng, mă tânguiesc amar; două ceasuri m-am tot chinuit până ți-am încropit această scrisoare. Credeam că ea cel puțin și-a înțeles vina, dar ba, uite-o ce face! Nu, bunul meu prieten, singurul meu binefăcător, nu, pentru Dumnezeu, nu-ți face griji din cauza mea! Fedora exagerează totul: nu, nu sunt bolnavă. Doar că am răcit puțin ieri, când m-am dus la cimitirul Volhovo să dau parastas pentru măicuța. De ce n-ai venit și dumneata cu mine? Te-am rugat doar atât de mult! Of, sărmana, sărmana mea măicuță, dacă te-ai scula acum din groapă, dacă ai ști, dacă ai vedea ce-au făcut ei cu mine!...

V.D.

Varenka, porumbița mea!

Îți trimit, sufletele, ceva struguri; se zice că pentru omul ieșit din boală sunt foarte buni; de altfel, îi recomandă și doctorul, dar exclusiv pentru potolirea setei. Mai deunăzi ai poftit și la niște chifle; iată deci, ți le trimit tot astăzi și pe astea, măicuță. Dar cum stai cu pofta de mâncare? Acum lucrul cel mai de seamă e să mănânci bine. Adică, slavă Domnului că toate s-au trecut și necazurile noastre s-au dus pe apa sâmbetei! Să înălțăm, dar, laudă proniei cerești! Cât privește cărțile, n-am putut să găesc deocamdată nicăieri nimic. Se zice că ar fi undeva pe aici, pe la noi, o carte bună, scrisă într-un stil ales, de prima mână: cică-i deosebit de interesantă, eu însă n-am citit-o, știu doar că vecinii mei o laudă mult. Am cerut-o așa, ca pentru mine, și au promis să mi-o dea. Numai de ți-ar plăcea! Că, mă rog, tu ești cam cusurgioaică, draga mea, te cunosc eu bine, nu e deloc ușor să-ți faci ceva pe voie; pasămite, îți cad mai cu tronc poezia, suspinele de dragoste, giugiulele; ei bine, o să-ți fac rost și de versuri, și de toate cele; că umblă pe aici un caiet copiat de mână.

Eu, măicuță dragă, o duc bine, așa că te rog: nu-mi mai purta atâta de grijă! Cât despre cele îndrugate de Fedora în privința mea, să știi că toate-s minciuni; spune-i neapărat, de la obraz, că umblă cu poșta, că-i o bârfitoare... Nici nu m-am gândit să vând redingota cea nouă, de uniformă! Păi, judecă și dumneata, sufletele, de ce s-o vând, a? Cică mi-au hotărât o gratificație de patruzeci de ruble, bani de argint; atunci pentru ce s-o vând? N-ai nici o grijă, măicuță: i s-a năzărit Fedorei, i s-a năzărit, și atâta tot! O să huzurim, draga mea! Numai caută să te întremezi, îngerașule, pentru numele lui Dumnezeu, fă-te sănătoasă, nu-l mai amărî pe bătrânul dumitale prieten! Cine ți-a spus că am slăbit? Scorneli! Bârfe! Ba sunt sănătos tun și m-am îngrășat, încât mi-e rușine de mine însumi; sunt sătul și îndestulat până-n gât; numai de te-ai face dumneata bine! Și acum te las, îngerașule! Îți sărut toate degețelele și rămân al dumitale prieten credincios dintotdeauna,

Makar Devuşkin

P.S. Vai, suflețelule, cum se poate să-mi scrii iar asemenea lucruri? Uite ce-ai găsit să mă rogi! Cum să vin la dumneata atât de des, măicuță? Cum, a? Poate doar noaptea, să nu mă vadă nimeni; acum nici nopți aproape că nu mai avem⁹, că de! așa-i anotimpul. D-apoi, îngerașule, nu te-am părăsit mai deloc cât ai fost bolnavă și ai zăcut în nesimțire; ba chiar și atunci, zău, nici nu știu cum am făcut asta; pe urmă, ce-i drept, am încetat să mai trec pe la dumneata, căci vecinii deveniseră curioși și căutau să mă descoasă. Dar și fără asta nimeriserăm în gura lumii. Oricum, în Tereza am încredere, nu e o gură-spartă; totuși, închipuie-ți, măicuță dragă, ce-o fi când alții vor afla totul? Ce vor crede despre noi? Ce vor spune? Deocamdată însă, suflețelule, ia-ți inima în dinți și așteaptă până te faci bine, las' că o potrivim noi atunci așa, ca să ne putem da randevu undeva pe aiurea, mai departe de casă.

1 iunie

Preabunul meu prieten Makar Alekseevici!

Simt de mult o dorință atât de mare să-ți fac ceva plăcut, o bucurie pentru toată grija ce mi-o porți, pentru strădaniile dumitale, pentru dragostea cu care mă înconjori, încât acum, ca să-mi mai omor urâtul, am hotărât să scotocesc prin scrin și să-mi caut jurnalul, pe care ți-l trimit fără întârziere. L-am început încă în zilele fericite ale vieții mele. M-ai întrebat nu o dată, plin de curiozitate, despre traiul meu de odinioară, despre mama, despre Pokrovski, despre vremea când am stat la Anna Fiodorovna, în fine, despre nenorocirile ce s-au abătut asupra mea de curând; și te-ai arătat atât de nerăbdător să citești acest caiet – în care, Dumnezeu știe pentru ce, mi-a venit ideea să-mi trec unele clipe din viață –, încât n-am nici o îndoială: prin faptul că ți-l trimit îți aduc o mare bucurie. Cât despre mine, când l-am recitit, m-a cuprins oarecum tristețea. Acum parcă-s de două ori mai bătrână decât eram atunci când am așternut în jurnal ultimele rânduri. Cele scrise acolo țin de diferite vremuri. Cu bine, Makar Alekseevici! Acum amarnic mă apasă urâtul și adesea mă chinuie nesomnul. Ah, cât de plictisitoare e această însănătoșire!

V.D.

I

Când a murit tata, aveam doar paisprezece anișori. Copilăria a fost perioada cea mai fericită din toată viața mea. Nu mi-am petrecut-o aici, ci departe, într-un fund de provincie. Tata era administratorul unei moșii foarte întinse, care îi aparținea prințului P. din gubernia T. Familia noastră trăia într-unul din satele prințului; duceam o viață tihnită, ferice, neluată în seamă... De mică eram o zbenguită fără pereche; alergam cât era ziulica de mare prin țarini, dumbrăvi și livezi, și nici că-i păsa cuiva de mine. Tata era veșnic împovărat de treburi, mama căuta de gospodărie; nimeni nu-și bătea capul să mă învețe ceva, și eu – bucuria mea! Alergam dis-de-diminează ba la iaz, ba în crâng, ba la cositul fânului sau la secerători pe lanuri și n-aveam nici o grijă că mă ardea soarele, că mi se încurcau cărările până hăt dincolo de sat, că mă zgâriam prin hățișuri și îmi rupeam rochița; acasă mă luau la zor, dar ți-ai găsit, nu-mi păsa nici de asta!

Și cred că acolo, la țară, o viață întreagă în același loc, aș fi trăit fericită. Dar am fost nevoită să părăsesc meleagurile acelea îndrăgite încă din copilărie. Când nu aveam decât doisprezece ani, ne-am mutat la Petersburg. Ah, ce amar mă cuprinde acum, când îmi amintesc de tristețele noastre pregătiri de plecare! Cât am plâns când a trebuit să-mi iau rămas bun de la tot ce-mi fusese atât de scump! Țin minte că m-am aruncat de gâtul tatei și, cu lacrimi în ochi, l-am rugat să mai rămânem la țară măcar puțină vreme. Dar el s-a răstit la mine, iar mama, plângând, mi-a spus că așa trebuie, că așa ne-o cer împrejurările. Bătrânul prinț P. murise, și moștenitorii lui nu mai voiau să-l țină pe tăicuțul nostru în slujbă. Puținii bani pe care îi avea tata îi pusese în afaceri la niște particulari din Petersburg și, nădăjduind să-și îndrepte situația materială, socoti că prezența lui acolo era obligatorie. Toate astea le-am aflat, desigur, mai târziu de la mama. În capitală, am închiriat o locuință în cartierul Peterburgskaia Storona, unde am și locuit până la încetarea tatei din viață.

Of, cât de greu mi-a fost până m-am obișnuit cu noua noastră viață! Am sosit la Petersburg într-un fapt de toamnă. La plecarea din sat era o zi neobișnuit de luminoasă, caldă, surâzătoare; muncile câmpului se apropiau de sfârșit; ariile se arătau întesate de clăi uriașe, în jurul cărora roiau cârduri guralive de păsări; acolo era totul numai soare și voieșie, iar aici, de cum am intrat în oraș, am dat

peste un timp jalnic, cu ploi putrede de toamnă, cu vremuială și zloată, peste cete de oameni străini, neprimitori, nemulțumiți și încruntați. Apoi ne-am așezat cu chiu, cu vai în noua noastră locuință. Îmi mai aduc aminte cât am alergat și cât ne-am frământat toți până ce am încropit cele de trebuință la noua gospodărie! Tata lipsea mereu de acasă, mama nu-și vedea capul de griji, așa că de mine uitaseră de-a binelea. Ce tristă am fost când m-am trezit a doua zi dimineata după prima noapte petrecută acolo! Ferestrele noastre dădeau spre un zid vopsit în galben. Strada din preajmă era veșnic plină de noroi. Trecătorii se arătau doar arareori, zgribuliți, încotoșmănați nevoie mare, chinuiți cu toții de frig.

În casa noastră te mâncau zilnic urâtul și tristețea. Rude și cunoscuți de aproape mai că nu aveam. Cu Anna Fiodorovna tata era certat pentru nici nu mai știu ce datorie. Ce-i drept, veneau destul de des pe la noi oameni cu tot felul de afaceri, care mai întotdeauna se luau la ciondăneală, făceau larmă, strigau cât îi ținea gura. Și, de fiecare dată după ce plecau ei, tata devenea ursuz, nemulțumit, ceasuri în șir se vântura prin odaie de colo colo, posomorât, fără să schimbe cu cineva măcar o vorbă. În asemenea clipe, mama nu îndrăznea să-i spună nimic. Eu mă piteam undeva într-un colțișor cu vreo carte în mână și stăteam acolo molcomă, fără grai, îmi era teamă și să mă mișc.

La trei luni după mutarea noastră la Petersburg părinții m-au dat la pension. O, cât de amărâtă m-am simțit la început printre străini! Toată lumea mi se părea rece, neprietenoasă, pedagogele din cale-afară de certărețe, fetele din cale-afară de înțepate la vorbă, eu din cale-afară de sălbatică. Dar ce regim strict, ce de lucruri ni se cereau! Viața rânduită după ceas, mesele în comun, dascălii plicticoși – toate astea la început mă chinuiau rău, mă istoveau. Îmi pierdusem până și somnul. Plângeam uneori nopți de-a rândul, nopți lungi, triste, reci. Seara, câteodată, fetele își făceau lecțiile sau repetau temele; eu îmi vedeam de dialoguri sau de vocabular și nu îndrăzneau nici să mă clintesc din loc, iar gândurile îmi zburau la căsuța noastră, la tata, la mama, la bătrâna mea dădacă, la poveștile ei... și, Doamne, Doamne, unde nu mă apuca o jale! Îmi aminteam cu drag chiar și de lucrurile cele mai neînsemnate. „Ce bine mi-ar fi acum acasă!“ îmi ziceam. „Aș sta în odăița noastră cea mică, lângă samovar, cu toți ai noștri, și mi-ar fi atât de cald, atât de plăcut! Aș îmbrățișa-o pe măicuța tare-tare, fierbinte-fierbinte!“ La aceste gânduri, mă năpădea un dor nespus și plângeam încet, cu lacrimi înăbușite, iar cuvintele date spre memorizare nu-mi intrau nici unul în cap. A doua zi eram cu tema neînvățată. Toată noaptea îi visam numai pe profesor, pe madame, se întâmpla să vină, visam că-mi fac lecțiile, dar a doua zi nu știam nimic. Eram pusă în genunchi, la masă nu mi se dădea decât un singur

fel de mâncare. Eram atât de tristă, atât de amărâtă! La început, fetele mă luau în râs, mă necăjeau, căutau să mă încurce când răspundeam la tablă, mă pișcau când mergeam încolonate la masa de prânz sau la ceai, se plâneau de mine pedagogiei pentru cine știe ce lucruri de nimic. În schimb, cum îmi sălta inima când se întâmpla să vină dădaca să mă ia acasă sâmbătă seara! Îi cădeam la piept, o îmbrățișam cu drag, în culmea bucuriei; bătrânica mă îmbrăca pe îndelete, cu grijă, iar pe drum abia se ținea de mine, în timp ce eu trăncăneam întruna, povestindu-i ba una, ba alta. Acasă ajungeam înveselită, bucuroasă și îi îmbrățișam pe părinți cu atâta duioșie, de parcă nu i-aș fi văzut de-un car de ani. Apoi ne așterneam la vorbă, unul una, altul alta; le dădeam binețe tuturor, râdeam, făceam haz, mă zbenguiam. Cu tata vorbeam numai de lucruri serioase: despre școală, despre profesori, despre limba franceză, despre gramatica lui Lomond, și eram toți veseli, toți mulțumiți. Chiar și acum îmi amintesc cu plăcere de clipele acelea. Eu, ca să fac voia tatei, mă străduiam din răspuț să învăț cât mai bine. Vedeam cum dădea pentru mine cel din urmă bănuț, în timp ce el își cârpea viața doar anevoie. Din zi în zi se făcea tot mai ursuz, mai nemulțumit, mai încruntat; firea i se schimbaseră definitiv; treburile îi mergeau prost de tot, intrase în datorii până-n gât. Ca să nu-l mânie, mama se temea și să plângă, se temea să scoată de față cu el o vorbă. În sfârșit, ea se îmbolnăvi rău, slăbea, se topea văzând cu ochii; începu s-o chinuie o tuse păcătoasă. Acum, când se întâmpla să vin de la pension, găseam acasă numai chipuri amărâte; mama plânea într-ascuns, tata umbla mereu supărat. Începeau învinuirile, vorbele grele. Tata îmi reproșa că nu avea de pe urma mea nici o bucurie, nici o mângâiere, zicea că ei, ca părinți, își dădeau pentru învățătura mea pâinea de la gură, iar eu nu învățasem încă a vorbi franțuzește; într-un cuvânt, toate insuccesele, toate nenorocirile se spargeau în capul meu și într-al mamei.

Și cum oare îl răbda sufletul s-o chinuie pe biata maică-mea, când numai la vederea ei ți se rupea inima de milă? Avea chipul supt, ochii înfundați în orbite, iar în obraji roșeața bolnăvicioasă a celor suferinzi de oftică. Cele mai multe ocări le înduram de obicei eu. Totul începea de la vreun chițibuș și ajungea să te ferească Dumnezeu până unde; de cele mai multe ori eu nici nu înțelegeam despre ce e vorba. Zicea tot ce-i venea la gură! Ba că nu-mi dau osteneala să învăț franceza, ba că-s proastă, ba că directoarea pensionului e o neghioabă și o puturoasă, care, chipurile, nu se îngrijește deloc de moralitatea noastră; ba că el de atâta timp nu poate să-și găsească o slujbă mai ca lumea, ba că gramatica lui Lomond nu face nici două parale, pe când cea a lui Zapolski¹⁰ e chiar foarte bună; ba că a cheltuit cu mine în zadar o groază de bani, iar eu, cum se vede, sunt o nesimțitoare, am inimă de piatră – într-un cuvânt, tot eu, sărăcuța, care mă

trudeam din răputeri să învăț conversația și cuvintele franțuzești, tot eu eram vinovată de toate, trebuia să răspund de toate! Și asta nu pentru că tata nu m-ar fi iubit; dimpotrivă, la mine și la mama ținea mai mult ca la orice. Pur și simplu așa era firea lui.

Necazurile, amărăciunile, nereușitele l-au istovit pe tata cu desăvârșire; devenise neîncrezător, răutăcios, deseori ajungea la marginea disperării, își neglija sănătatea; într-o zi a răcit, a căzut la pat, dar nu s-a chinuit mult și s-a stins din viață atât de repede, atât de fără veste, încât noi, după această lovitură, am umblat câteva zile de-a dreptul năucite. Mama căzuse într-un fel de catalepsie; mă temeam să nu-și piardă mințile. Abia apucasem să-l ducem pe tata la groapă, că ne-au și năpădit de-a valma, ca din pământ, creditorii. Le-am dat tot ce mai aveam. Am vândut și căsuța din Petesburgskaia Storona, pe care tata o cumpărase la vreo jumătate de an după mutarea noastră acolo. Habar n-am ce-a fost cu celelalte, știu însă că noi am rămas pe drumuri, fără o bucată de pâine, fără un acoperiș deasupra capului. Măicuța suferea de o boală istovitoare, de hrănit singure nu ne puteam hrăni, mijloace de trai nu aveam, înainte ne aștepta pieirea. Eu la vremea aceea abia împlinisem paisprezece ani. Și tocmai atunci, ca să vezi, a venit să ne viziteze Anna Fiodorovna. Zicea ea că ar fi un fel de boiereasă și că ne-ar veni cumva rudă. Ba și mama spunea că ne era neam, doar că foarte de departe. Cât trăise tata, nu ne călcase pragul niciodată. Acum însă a venit cu lacrimi în ochi și zicea că i se rupe inima de durere pentru noi, ne-a spus cuvinte de alinare în legătură cu pierderea cea grea, ne-a compătimit pentru starea de plâns în care ne aflam și a adăugat că vinovat de toate fusese chiar tata, care a dus o viață nepotrivită cu mijloacele de care dispunea, s-a cocoțat prea sus și mai ales a fost din cale-afară de încrezător în puterile sale. Apoi și-a exprimat dorința de a strânge relațiile cu noi și ne-a îndemnat să uităm tot ce fusese în trecut prilej de vrajbă; iar când mama i-a mărturisit că nu-i purtase niciodată nici cea mai mică dușmănie, Anna Fiodorovna a izbucnit în lacrimi, apoi s-a dus împreună cu ea la biserică și a plătit un parastas pentru „scumpul nostru“ (anume așa l-a numit pe tata), după care s-a împăcat cu mama în chipul cel mai solemn.

În urma unor îndelungi introduceri și preîntâmpinări, după ce ne-a înfățișat în niște culori cât se poate de vii starea noastră jalnică de orfane fără ajutor, sărăcia și deznădejdea din care nu aveam nici o ieșire, Anna Fiodorovna ne-a poftit în cele din urmă să ne aciuăm la sânul ei, după cum s-a exprimat chiar ea. Mama i-a mulțumit, dar multă vreme a stat în cumpănă; văzând însă că nu mai era nimic de făcut și nu aveam altă scăpare, i-a răspuns, în sfârșit, că-i primim propunerea cu recunoștință. Îmi amintesc ca într-aievea ziua când ne-am mutat din

Peterburgskaia Storona în casa ei din Vasilievski Ostrov. Era o dimineață de toamnă, senină, uscată, geroasă. Mama plângea; eu eram foarte, foarte tristă; inima mi se strângea de durere, și o povară neînțeleasă, chinuitoare îmi apăsa pieptul... Greu de tot a fost timpul acela!

II

La început, până ce ne-am obișnuit cu noul loc de ședere, și eu, și mama simțeam acolo un ciudat sentiment de jenă, ba chiar un fel de teamă. Anna Fiodorovna sălășluia într-o casă proprie de pe Linia a Șasea. Clădirea avea în total cinci odăi curate. În trei din ele locuia gazda noastră împreună cu verișoara mea Sașa – o copilă orfană și de mamă, și de tată, care creștea sub ocrotirea ei. Apoi, într-o cameră ne aciuam noi și, în sfârșit, alături, în ultima încăpere, ședea cu chirie un student sărac, Pokrovski. Anna Fiodorovna trăia foarte bine, mai bine chiar de cum ne putuserăm noi închipui, însă atât situația materială, cât și preocupările ei erau învăluite de mister. Mereu zorită, mereu năpădită de treburi, pleca de acasă de câteva ori pe zi, fie pe jos, fie cu trăsura, dar ce anume făcea, care griji, care interese o frământau nu puteam să înțeleg în ruptul capului. Avea cunoștințe multe, de toată mâna. O vizitau musafiri cu duiumul, Dumnezeu știe ce fel de oameni, întotdeauna cu afaceri de tot soiul și doar pentru câteva clipe. Era destul să sune clopoțelul de la intrare, că mama se grăbea să mă ducă în odăița noastră. Pentru asta Anna Fiodorovna se supăra pe ea nevoie mare și una-două ne tot arunca în obraz că, pasămite, prea suntem mândre, prea ne ținem cu nasul pe sus fără nici un temei, noi, niște coate-goale, și, când se pornea, nu se mai potolea ceasuri de-a rândul. Pe atunci nu puteam pricepe de ce ne mustra mereu că suntem prea mândre, tot așa cum abia astăzi înțeleg, sau cel puțin bănuiesc, din care cauză mama a stat atâta timp în cumpănă până să ne mutăm cu traiul acolo. Anna Fiodorovna era o femeie rea și ne chinuia fără încetare. Nici până acum nu mă pot dumiri pentru ce a insistat să ne mutăm la ea. La început a fost cu noi destul de binevoitoare; pe urmă însă, când a văzut că eram întru totul lipsite de ajutor și nu aveam unde ne duce, și-a dat toată arama pe față. Cu mine, ce-i drept, s-a arătat mai apoi îndeosebi de drăguță, ajungând chiar până la linguire; la vremea aceea însă, le răbdam toate dimpreună cu mama. Nu contenea niciodată cu reproșurile și nu vorbea decât de binele pe care ni-l făcuse. Străinilor ne înfățișa drept niște rude sărace, o văduvă și o orfană, neajutorate, pripășite de ea din milă și din iubire creștinească. La masă urmărea din ochi orice bucatică pe care o duceam la gură, iar dacă refuzam mâncarea, începea îndată aceeași poveste: „Așa, vă e silă de pâinea mea? Dar, mă rog, să am iertare, mâncăm și noi ce ne-a dat Dumnezeu. Măcar de-ați avea voi ceva mai bun, dar nu aveți nici atâta!” Pe tata îl ocăra cu orice prilej: pasămite, voise să ajungă mai

bine decât alții, dar uite, o sfârșise rău de tot; își lăsase, vezi Doamne, nevasta și copila pe drumuri și, de n-ar fi fost ea, rudă milostivă, cu suflet creștinesc, săritoare la nevoie, ne-am fi prăpădit de foame. Ce nu îndruga! Și, ascultând-o, simțeam în suflet nu atât amărăciune, cât scârbă. Măicuța plângea întruna, sănătatea îi seca de la o zi la alta, și se topea, sărmana, văzând cu ochii; unde mai pui că trudeam amândouă la cusut din zori și până-n noapte, ne făceam singure rost de comenzi; asta nu-i plăcea deloc Annei Fiodorovna, care ne arunca mereu reproșuri că, vezi Doamne, casa ei nu e atelier de croitorie. Dar noi trebuia să ne îmbrăcăm, trebuia să punem și ceva deoparte, pentru cheltuieli neprevăzute, trebuia să avem neapărat părălutele noastre. Strângeam ban lângă ban cu nădejdea că într-o bună zi ne vom muta de acolo într-o altă locuință. Dar, muncind din greu, mama își irosise ultima fărâmbă de sănătate și se stinge pe picioare. Boala o rodea ca un vierme neadormit și o apropia de mormânt cu fiecare zi. Eu vedeam totul, și mi se rupea inima de durere. Ah, toate astea s-au petrecut chiar sub ochii mei!

Zilele se scurgeau una după alta și fiecare semăna cu cea de dinainte. Duceam o viață retrasă, departe de lume, ca și când nici n-am fi trăit la oraș. Treptat-treptat, pe măsură ce își dădea seama de atotputernicia ei, Anna Fiodorovna se potolea. De altfel, nimănui nici prin gând nu i-ar fi dat vreodată să-i întoarcă vorba. Între cămăruța noastră și apartamentele ei se afla coridorul, iar alături de noi, cum am mai spus, locuia Pokrovski. În schimbul locuinței și mesei, el o medita pe Sașa la franceză și germană, la istorie și geografie – adică, după cum zicea Anna Fiodorovna, la toate științele. Sașa, care avea pe atunci vreo treisprezece anișori, era o fetiță foarte dezghețată, dar zburdalnică și năzbâtioasă. Într-o zi, când vorbea cu mama, Anna Fiodorovna observă că n-ar fi rău să învăț și eu ceva carte, fiindcă la pension nu căpătasem decât o brumă de cunoștințe. Mama primi propunerea cu bucurie, după care un an întreg am luat lecții la Pokrovski alături de Sașa.

Pokrovski era un tânăr sărac, chiar sărac de tot; sănătatea șubredă nu-i îngăduia să frecventeze regulat cursurile la facultate, și noi îl numeam „student“ numai din obișnuință. Trăia foarte modest, retras, aproape neobservat, încât mai că nici nu-l auzeam din odaia noastră. Avea o înfățișare nespus de ciudată: era atât de neîndemânatic în mișcări, se închina atât de stângaci și vorbea atât de caraghios, încât, la început, când mă uitam la el, abia mă țineam să nu râd. Sașa îl lua în zeflema cu orice prilej, dar îndeosebi la lecții. Și, întrucât mai avea și o fire iritabilă, Pokrovski se înfură mereu, își ieșea din sărite pentru orice fleac, țipa la noi, se plângea că ne purtăm urât și deseori lăsa lecția baltă și se retrăgea în

odaia lui, supărat. Acolo, în intimitatea cămăruței, ședea zile întregi aplecat asupra cărților. Avea o groază de tipărituri de tot felul și toate rare, toate foarte scumpe. Mai dădea lecții și pe aiurea și, când se vedea cu ceva bani la suflet, se ducea numaidecât să-și cumpere alte cărți.

Cu timpul l-am cunoscut mai bine, mai de aproape. Era cel mai cumsecade, cel mai destoinic dintre toți oamenii pe care îmi fusese dat să-i întâlnesc până la el. Îl stima foarte mult și mama. Mai târziu a ajuns să-mi fie chiar cel mai bun prieten – firește, după maică-mea.

La început, deși eram ditamai puștoaica, îmi făceam de cap împreună cu Sașa, și nu rareori ne frământam mințile ceasuri întregi cum să-l tachinăm mai rău și să-l scoatem din sărite. Când se supăra, devenea grozav de caraghios, ceea ce ne amuza îndeosebi. (Acum mi-e rușine și să-mi amintesc de asta.) Într-o zi, l-am necăjit aproape până la lacrimi și atunci am auzit limpede cum a îngânat numai din buze: „Ce copii răi!” Aceste cuvinte m-au tulburat adânc; mi s-a făcut deodată și rușine, și jale, și milă de el. Îmi amintesc că am roșit atunci până în vârful urechilor și, aproape plângând, l-am rugat să se liniștească, să nu ia în seamă năzbâtiile noastre prostesti; dar el a închis cartea și, fără să isprăvească lecția, s-a dus în cămăruța lui. După întâmplarea aceea am umblat toată ziua năucă, încercată de remușcări. Gândul că noi, niște zbenguite, prin purtarea noastră urâtă îl făcuserăm mai-mai să plângă mă chinuia cum nu se mai poate. Vasăzică, ne plăcuse să-l vedem lăcrimând? Asta voiserăm? Uite, dar, că izbutisem să-l scoatem din răbdări, uite că prin răutatea noastră îl făcuserăm pe bietul, nenorocitul de el să-și amintească încă o dată de ursita sa vitregă. De necaz, de amărăciune, de remușcare, n-am închis un ochi toată noaptea. Se zice că pocăința răcorește sufletul. O, dimpotrivă! Unde mai pui că la suferința mea se adăuga și amorul propriu! Căci nu voiam ca el să mă mai socotească un copil. Doar aveam deja cincisprezece ani împliniți.

Din ziua aceea am început să-mi muncesc închipuirea, înjghebând mii de planuri și chibzuind în fel și chip cum să-l determin dintr-odată pe Pokrovski să-și schimbe părerea despre mine. Cum eram însă sfielnică și rușinoasă din fire, în situația aceea nu mă puteam hotărî la nimic și nu făceam decât să mă pierd în visări (numai Dumnezeu știe ce visări anume!). M-am lăsat doar de prostiile făcute împreună cu Sașa, și Pokrovski nu se mai supăra pe noi; dar, pentru amorul meu propriu, asta era prea puțin.

Acum țin să spun câteva cuvinte despre omul cel mai ciudat, cel mai neobișnuit

și cel mai vrednic de milă dintre toți cei pe care mi-a fost dat să-i întâlnesc în viața mea. Pomenesc de el anume aici, în acest loc din însemnările mele, întrucât până în momentul la care am ajuns cu ele nici nu-l băgasem în seamă. Dar într-atât acum ajunsese să mă intereseze tot ce era legat de numele lui Pokrovski!

Așadar, venea uneori în casa noastră un bătrânel slinos, îmbrăcat ca vai de lume, pirpiriu, cărunt, neîndemânatic, timid, într-un cuvânt, ciudat cum nici că se poate. Umbla de parcă se rușina de toate, chiar de el însuși. De aceea se tot strâmba mereu, se chircea și avea niște gesturi și niște apucături, încât puteai să tragi concluzia aproape fără greș că nu era în toate mințile. Când dădea pe la noi, se oprea în vestibul, lângă ușa cu geam, neîndrăznind să intre. Dacă trecea pe acolo cineva dintre ai casei – eu, Sașa sau vreuna din slugile pe care le știa mai cu bunăvoință –, bătrânelul ridica mâna, ne chema la el ori făcea fel de fel de semne și, numai după ce îi arătam din cap – aceasta ne era înțelegerea – că în casă nu e nimeni străin, abia atunci el deschidea încetișor ușa și, cu un zâmbet fericit, frecându-și a mulțumire mâinile, se îndrepta în vârful picioarelor spre odaia lui Pokrovski. Era tatăl lui.

Mai târziu am aflat în amănunt toată povestea sărmanului bătrân. Fusese și el odată pe undeva în slujbă, dar, neavând vreo aptitudine măcar cât de cât, ocupase acolo locul cel mai de pe urmă, cel mai neînsemnat. Când îi murise prima soție (mama studentului Pokrovski), îi abătuse să se însoare pentru a doua oară și se legase cu o târgoveață. Dar, odată cu apariția noii neveste în casă, toate începuseră să meargă de-a-ndoaselea; pe toți îi ținea din scurt, tuturor le făcea zile fripte. Studentul Pokrovski era pe atunci un copil, să fi avut vreo zece anișori. Mama vitregă îi purta sâmbetele. Dar lui soarta i-a surâs. Moșierul Bîkov, care îl cunoscuse pe funcționarul Pokrovski și îi fusese pe vremuri ocrotitor, l-a luat pe băiat sub oblăduirea sa și l-a dat la nu știu ce școală. Interesul lui față de copil venea din faptul că pe vremuri o cunoscuse pe răposata maică-sa, care încă pe timpul când era fată se bucurase de sprijinul Annei Fiodorovna și fusese măritată de ea cu slujbașul Pokrovski. Fiind cunoscut apropiat, ba chiar prieten cu Anna Fiodorovna, domnul Bîkov îi dăruise miresei, din mărinimie, cinci mii de ruble zestre. Ce s-a făcut cu banii aceia nimeni nu știe. Povestea asta am aflat-o de la Anna Fiodorovna; cât despre studentul Pokrovski, lui niciodată nu i-a plăcut să vorbească despre familia sa. Cică mama lui ar fi fost o femeie de toată frumusețea, și mi-e de mirare că s-a măritat atât de prost, cu un om atât de neînsemnat... A murit foarte de tânără, la vreo patru ani după căsătorie.

După absolvirea școlii, tânărul Pokrovski a intrat la liceu, apoi la universitate. Domnul Bîkov, care venea adesea la Petersburg, nu înceta nici acolo să-l țină sub ocrotirea sa. Dar, având sănătatea zdruncinată, Pokrovski n-a mai fost în stare să-și urmeze studiile. Atunci domnul Bîkov i l-a prezentat Annei Fiodorovna, a pus pentru el o vorbă bună, și astfel tânărul a fost primit de ea cu locuință și masă, pentru ca în schimb s-o învețe pe Sașa tot ce era de trebuință.

Iar bătrânul Pokrovski, amărât din cale-afară de răutatea noii sale soții, s-a dat la cea mai scârnavă dintre patimi și umbla aproape întotdeauna amețit de băutură. Nevasta îl bătea, îl ținea numai la bucătărie și în cele din urmă l-a împins într-un asemenea hal, că bietul se învățase și cu bătaile, și cu purtarea ei brutală, încât nu se mai plângea de nimic. Nu era încă prea bătrân, dar, din cauza deprinderii sale ticăloase, aproape că-și pierduse mințile. Singurul semn de omenească simțire pe care-l mai păstra în suflet era dragostea nețărnută pentru fiul lui. Cei din jur ziceau că tânărul Pokrovski semăna cu răposata maică-sa ca o picătură de apă. Oare nu chiar amintirea blândeii lui soții de odinioară trezise în sufletul bietului bătrân pornit pe drumul pierzaniei această dragoste față de fiu? Nu vorbea decât de el și, regulat, de două ori pe săptămână, venea negreșit să-l vadă. Ar fi venit mai des, dar nu se încumeta, pentru că băiatul nu putea să sufere aceste vizite. Din toate metehnele tânărului Pokrovski, prima și cea mai mare era, desigur, lipsa de respect față de tatăl său. Ce-i drept, și bătrânul devenea uneori de-a dreptul insuportabil. În primul rând, era nesuferit de curios, în rândul al doilea, prin trăncăneala lui neîncetată și prin întrebările fără de noimă, îl distrăgea mereu de la studii; unde mai pui că uneori venea și cu chef. Puțin câte puțin, fiul îl tot dezvăța de aceste năravuri rele, de urâta deprindere de a-și băga nasul peste tot, de a îndruga întruna verzi și uscate, și, în sfârșit, l-a dus până acolo, că bătrânul îl asculta ca pe un oracol și, fără îngăduința lui, nu îndrăznea nici să deschidă gura.

Sărmanul bătrân nu mai contenea să se minuneze și să se bucure de bunul său Petenka, cum îl numea el. Când venea să-l viziteze, avea aproape întotdeauna un aer spășit și îngrijorat (pesemne, din cauză că nu știa cum va fi primit), mult timp nu îndrăznea să intre în casă și, dacă se întâmpla să mă vadă, preț de vreo douăzeci de minute mă tot iscodea: pasămite, ce mai face Petenka, dacă e sănătos, și ce dispoziție are și dacă nu e ocupat cumva cu ceva serios. Apoi, ce anume face: scrie sau e adâncit în gânduri? După ce îl îmbărbătam și îl linișteam îndeajuns, bătrânelul își lua, în sfârșit, inima în dinți și tiptil-tiptil, cu cea mai mare băgare de seamă, deschidea ușa, prin care își vâra mai întâi capul și, dacă vedea că băiatul nu se supără și-i face semn să intre, pășea binișor în odaie, își

scotea mantaua jerpelită, pălăria veșnic mototolită, numai găuri, cu borurile rupte, și le agăța în cuier încetișor, fără cel mai mic zgomot; apoi, la fel de liniștit, se retrăgea într-un colțișor al odăii, se așeza pe scaun și îl sorbea pe băiatul său drag din ochi, fără să-i scape nici cea mai mică mișcare și căutând totodată să-și dea seama cam în ce toane era. Dacă se întâmpla ca Petenka să nu prea fie în apele lui și el observa lucrul acesta, începea numaidecât să se foiască pe locul său și bâiguia vreo explicație: chipurile, „eu, Petenka, mă rog, am venit doar pentru o clipă. Am fost hăt departe, și, trecând prin preajmă, am intrat, carevasăzică, să-mi mai trag sufletul“. Cu asta își lua încetișor mantaua și pălăria, iar deschidea ușa încet-încetișor și ieșea cu un zâmbet silit în colțul buzelor, înăbușindu-și astfel durerea ce-i sfâșia inima, ca nu cumva să i-o vadă băiatul.

Dar ce bucurie pe el când se întâmpla uneori ca Petenka să-l primească bine! O mare încântare i se citea atunci și pe față, și în ținută, și în mișcări. Dacă fiul îl învrednicea cu vreo întrebare, bătrânul se ridica mereu de pe scaun și răspundea încet, slugarnic, aproape cu evlavie, căutând de fiecare dată vorbele cele mai meșteșugite, de fapt, cele mai caraghioase. Căci elocința nu era de nasul lui; se încurca și se fâstăcea rău de tot, încât nu știa ce să facă nici cu mâinile, nici cu întreaga lui ființă, și încă mult timp după aceea mai bolborosea ca pentru el răspunsul, căutând parcă să-și îndrepte greșeala. Dacă însă reușea să răspundă cum trebuie, se umfla în pene, își potrivea jiletca, cravata și gherocul și lua înfățișarea unui om plin de sentimentul propriei demnități. Ba uneori prindea atâta curaj, devenea atât de cutezător, încât se ridica încetișor de pe scaun, se apropia de polița cu cărți, lua un volumaș la nimereală și se apuca să citească pe loc vreun pasaj oarecare, indiferent de conținut. Făcea toate astea cu un aer de prefăcută nepăsare și stăpânire de sine, de parcă ar fi avut îngăduința să umble prin cărțile acelea întotdeauna, după placul său, iar vorba mângâietoare a fiului ar fi fost pentru el un lucru mai mult decât obișnuit. O dată însă mi-a fost dat să văd cât de rău s-a speriat sărmanul, când Pokrovski l-a rugat să nu se mai atingă de cărți. S-a zăpăcit nevoie mare și, repezindu-se zorit spre raft, a pus cartea cu susu-n jos; apoi a întors-o, dar a băgat-o cu cotorul înăuntru; între timp, tot căutând să-și îndrepte vina și neștiind cum s-o facă, roșea stingherit și zîmbea prosteste. Cu sfaturile sale, Pokrovski îl dezvăța cu încetul de urâtele lui obiceiuri și, dacă-l vedea treaz de vreo trei ori la rând, atunci, după următoarea vizită, la plecare, îi dădea când douăzeci și cinci de copeici, când o jumătate de rublă, când chiar mai mult. Uneori îi cumpăra o pereche de cizme, alteori o cravată sau o vestă. Și, când se pricopsea cu vreo haină nouă, bătrânul călca țanțoș ca din pod. Câteodată dădea și pe la noi. Mie și Sașei ne aducea mere,

cocoșei de turtă dulce și vorbea tot timpul cu noi numai și numai despre Petenka. Ne îndemna să învățăm bine, să-l ascultăm, că Petenka era un fiu bun, pilduitor, ba încă și tobă de carte. Spunând aceasta, ne făcea atât de hazliu cu ochiul stâng și se strâmba atât de caraghios, încât noi nu ne mai puteam stăpâni râsul și hohoteam de el din toată inima. Mama ținea la el nespus de mult. Pe Anna Fiodorovna bătrânul o ura cu toată ființa, deși în fața ei era ca un mieluşel.

Curând am încetat să mai iau lecții de la Pokrovski. El continua să mă socoată drept o fetiță, o puștoaică zburdalnică, deopotrivă cu Sașa. Pe mine, care făceam tot posibilul să șterg orice amintire despre purtarea mea din trecut, atitudinea lui mă făcea să sufăr nespus. Uite că nici nu mă ia în seamă! Și asta mă întărâta tot mai rău și mai rău. În afara lecțiilor, n-am avut prilejul să-i vorbesc niciodată, dar nici n-aș fi putut s-o fac. Mă înroșeam ca focul, gânguream ceva, iar apoi plângeam de necaz, pitită de ochii lumii în vreun ungher undeva.

Nu știu cum s-ar fi sfârșit totul, dacă o ciudată întâmplare n-ar fi făcut să ne împrietenim pe neașteptate. Într-o seară, când mama se afla la Anna Fiodorovna, m-am strecurat neobservată în odaia lui Pokrovski. Știam că nu era acasă și nici nu-mi închipui cum de mi-a dat prin gând să intru la el. Deși eram vecini de vreun an și ceva, până atunci nu-i călcasem pragul niciodată. În momentul acela inima mi se zbătea cu putere, de parcă ar fi vrut să-mi spargă pieptul și să zvâcnească afară. Mă uitam împrejur cu o neobișnuită curiozitate. Odaia lui Pokrovski era deosebit de sărăcăcioasă și cam în dezordine. Pe pereți, bătute în cuie, atârnav cinci polițe lungi, pline cu cărți. Pe masă și pe scaune zăceau o sumedenie de hârțoage. Cărți și hârtii de tot felul! Prin minte mi-a trecut o bănuială și m-a năpădit un fel de ciudă. Mi s-a părut pe moment că prietenia mea, inima mea iubitoare nu însemnau mai nimic pentru el. El – om învățat, eu – o proastă. Nu știam nimic, nu citisem nici o carte... Privirile mi s-au oprit pe rafturile lungi, ce se îndoiu sub povara volumelor, și am simțit deodată în suflet și necaz, și mâhnire, și chiar un soi de furie. În același timp, m-a cuprins o dorință aprigă să-i citesc toate cărțile, dar toate până la una, și cât mai repede. Poate credeam că, învățând tot ceea ce învățase el, aveam să fiu mai vrednică de prietenia lui? Nu știu, zău! Dar m-am repezit chiar atunci la primul raft, am înșfăcat la întâmplare, fără să mă gândesc mult, cea dintâi carte ce mi-a căzut sub mână – un volum vechi, plin de praf – și, ba roșind, ba pâlind, ba tremurând de tulburare și de spaimă, m-am retras cu ea în odaia mea, cu hotărârea s-o citesc neapărat noaptea, la lumânare, după ce adormea măicuța.

Mare mi-a fost însă dezamăgirea când, înapoindu-mă în odaia noastră și

deschizând în grabă cartea, am văzut că era o scriere veche, în limba latină, pe jumătate putrezită și roasă de cari. Fără să pierd timpul, m-am întors în camera lui Pokrovski. Dar, tocmai când mă pregăteam să pun cartea la locul ei, am auzit un zgomot în coridor și pași ce se apropiau. M-am grăbit, am căutat să fac totul cât mai iute, însă nenorocita de carte fusese atât de ticsită acolo, încât, după ce o scosesem, celelalte îi luaseră imediat locul și stăteau acum atât de strâns lipite unele de altele, că pentru surata lor nu mai rămăsese spațiu câtuși de puțin. N-aveam destulă putere s-o îndes pe rând, totuși am împins-o cât am fost în stare. Atunci unul din cuiele ruginite pe care se ținea raftul și care parcă înadins așteptase momentul se rupse fără veste. Polița se lăsă într-o parte și rămase atârnată doar în cuiul celălalt. Cărțile se prăbușiră cu zgomot. În clipa următoare, ușa se deschise, și în prag apăru Pokrovski.

Trebuie să spun că el nu putea suferi când cineva își vâra nasul în posesiunile lui. Vai și amar de cel care-i atingea vreo carte! Închipuiți-vă, deci, ce groază mi-a fost când atâtea cărți – mari și mici, de toate formele, de toate mărimile și grosimile – s-au răsturnat de pe poliță, risipindu-se pe sub masă, pe sub scaune, prin toată odaia! Aș fi fugit bucuroasă, dar era prea târziu. „Gata“, mi-am zis, „s-a sfârșit cu mine! Atâta mi-a fost!. Prea îmi fac de cap, prea mă zbânțui ca un copil de zece anișori, zău! Sunt o puștoaică fără minte! O proastă!“ Pokrovski vărsa foc și pară. „Ei, poftim“, a strigat el, „asta-mi mai lipsea acum! Nu ți-e rușine să te ții mereu de năzbâtii? Ai să te astâmperi odată sau nu?“ – și s-a repezit numaidecât să adune cărțile de pe jos. M-am aplecat și eu să-l ajut, dar Pokrovski a țipat din nou la mine: „Lasă, nu trebuie! Ai face mai bine dacă nu te-ai vâri unde n-ai fost poftită“. Dar apoi, parcă domolit oarecum de supușenia pe care o arătam, a continuat mai liniștit, pe un ton de povață, făcând uz de dreptul său de mentor: „Ia spune-mi, te rog, când o să-ți bagi în sfârșit mințile în cap, când o să te gândești la ceea ce faci? Nu mai ești un copil, o fetiță cu caș la gură, ai cincisprezece ani!“ Și, vrând, pesemne, să se încredințeze că într-adevăr nu aveam caș la gură, s-a uitat la mine și a roșit până-n vârful urechilor. Eu nu înțelegeam nimic; stăteam înaintea lui și îl priveam cu ochi mari, plini de uimire. Apoi el s-a îndreptat de spate, s-a apropiat de mine foarte încurcat, și a spus ceva – pare-se, și-a cerut scuze nu știu pentru ce anume, poate pentru că abia atunci observase că mă făcusem într-adevăr mare. Eu, în sfârșit, am înțeles totul. Și, Doamne, nici nu mai știu ce-a fost cu mine; m-am fâstâcit, m-am pierdut cu firea, am roșit chiar mai rău decât dânsul și, acoperindu-mi fața cu mâinile, am țâșnit afară din odaie. Ce să fac, unde să mă ascund? Îmi venea să intru în pământ. Să mă găsească, deci, chiar în odaia lui? Ce rușine!... Trei zile l-am ocolit, nici n-am putut să-l privesc în față. Când mă gândeam la cele întâmplare,

roșeam până la lacrimi. În cap mi se învâlmășeau gândurile cele mai ciudate, cele mai caraghioase. Unul din ele, cel mai nesăbuit, îmi dădea ghes să mă duc la Pokrovski, să-i explic, să-i mărturisesc, să-i povestesc totul foarte deschis, din inimă, și să-l încredințez că mă purtasem nu ca o fetișcană nechibzuită, ci cu cele mai bune intenții. Eram chiar gata să mă duc la el, dar, din fericire, nu mi-a ajuns curajul. Vai, ce nesocotință aș fi săvârșit! Chiar și acum, când îmi amintesc doar de întâmplarea aceea, mă apucă rușinea.

La câteva zile după aceea, mama a căzut la pat rău bolnavă. Două zile a zăcut fără să se scoale, după care toată noaptea a avut febră și a aiurat. Eu vegheasem la căpătâiul ei și în noaptea dinainte – o îngrijisem, căutasem să-i potolesc setea, îi dădusem la ceasurile convenite medicamentele prescrise de medic – și acum mă simțeam istovită. Moțăiam întruna, ochii mi se împăienjneau, capul îmi vâjâia, casa se învârtea cu mine și cădeam mereu în toropeală; dar gemetele slabe pe care le scotea măicuța mă făceau să tresar, deschideam ochii, priveam în jur și iar mă prididea somnul. Mă chinuiam nespus. Nu știu, nu-mi mai amintesc bine cum a fost, dar un vis înfricoșat, o arătare feroasă s-a zămislit în capul meu frământat de năluciri în clipa când se bătea somnul cu veghea. M-am trezit scuturată de spaime. În cameră era întuneric; opaițul pâlpâia abia-abia, gata să se stingă, și niște dâre tremurătoare de lumină ba se răspândeau în toată încăperea, ba alergau pe pereți și se mistuiau în beznă. Mă încerca o teamă neînțeleasă, un fel de groază; închipuirea mea era bântuită de coșmarul somnului; o amărăciune covârșitoare îmi sfâșia inima... Răscolită de o grea presimțire, am sărit de pe scaun și, fără să vreau, am scos un țipăt. În momentul acela s-a deschis ușa, și în odaie a intrat Pokrovski.

Nu mai țin minte ce a fost, știu doar că m-am trezit în brațele lui. El m-a așezat cu grijă în fotoliu, mi-a dat un pahar cu apă și a tăbărât asupra mea cu întrebările. Nu-mi amintesc ce i-am răspuns. „Ești bolnavă și dumneata“, mi-a zis, „ești foarte bolnavă, ai febră; te omori cu zile, nu-ți păzești deloc sănătatea; liniștește-te, culcă-te și dormi! Peste două ceasuri o să te trezesc, dar acum ai nevoie de puțină odihnă. Hai, culcă-te, culcă-te, te rog!“ o tot ținea el, nelăsându-mă să rostesc nici un cuvânt de împotrivire. Osteneala îmi răpise ultimele puteri; eram atât de slabă, că ochii mi se închideau de la sine. M-am lăsat în fotoliu să mă odihnesc cel mult o jumătate de ceas, dar am dormit până dimineața. Pokrovski m-a trezit abia atunci când trebuia să-i dau măicuței doctoria.

Pe la unsprezece seara, când eu, după ce mai ațipisem puțin în timpul zilei, ca să prind puteri, tocmai mă pregăteam să veghez iar în fotoliu la căpătâiul măicuței,

hotărâtă ca de data aceasta să nu mai adorm pentru nimic în lume, Pokrovski a bătut din nou la ușa noastră. I-am deschis. „Ți-e greu, desigur, să stai aici singură,, mi-a zis el. „Iată o carte! Oricum, o să-ți țină de urât.“ Am luat-o; nu-mi mai amintesc acum ce carte anume mi-a dat; de altfel, nu cred s-o fi răsfoit măcar o dată, deși n-am închis un ochi toată noaptea. O tulburare lăuntrică nespus de ciudată nu mă lăsa să dorm; nici de șezut nu puteam să șed mereu într-un loc; în răstimpuri, mă ridicam din fotoliu și umblam de colo colo prin odaie. O bucurie neînțeleasă mi se revărsa în toată făptura. Atenția lui Pokrovski îmi făcea o negrăită plăcere. Grijă lui pentru mine mă umplea de mândrie. Mi-am petrecut toată noaptea în gânduri și visări... Pokrovski n-a mai intrat atunci să mă vadă; de fapt, știam că n-o să vină și căutam să ghicesc ce va face în ziua următoare. A doua zi, seara, când toți ai casei erau duși la culcare, a deschis ușa de la odaia sa și mi-a vorbit din prag. Nu mai țin minte acum nici o vorbă din cele pe care le-am schimbat atunci; știu doar că roșeam, mă încurcam, îmi era necaz pe mine însămi și așteptam cu nerăbdare sfârșitul convorbirii, deși toată ziua mă gândisem numai la el, îl dorisem în adâncul sufletului și-mi cumpănisem în minte atât întrebările, cât și răspunsurile... Din seara aceea am devenit prieteni. Tot timpul cât a fost bolnavă măicuța, noi, noapte de noapte, petreceam câteva ceasuri împreună. Încetul cu încetul mi-am biruit sfiala, deși, după fiecare convorbire cu Pokrovski, îmi rămâneau destule motive să fiu înciudată pe firea mea nătângă. De altfel, vedeam cu o tainică satisfacție, dar și cu mândrie, că, de dragul meu, el uita din când în când de cărțile sale nesuferite. O dată, în glumă, a venit vorba despre întâmplarea cu raftul prăbușit. A fost un moment oarecum ciudat; prea mi-am deschis sufletul, prea m-am dedat confidențelor; o înflăcărare bizară, un entuziasm ieșit din comun m-au dus ca o apă la vale și i-am destăinuit totul... I-am spus că voiam să învăț, să știu măcar ceva și eu, că mă necăjeam rău când el mă lua drept o fetișcană necoaptă, un copil. Repet, eram într-o stare sufletească cu totul neobișnuită; aveam inima înduioșată și ochii împânziți de lacrimi; nu i-am tăinuit nimic, i-am mărturisit totul, totul: și că doream să-mi fie prieten, și că voiam să-l iubesc, să-l simt mereu alături, să-l alin, să-l mângâi. Pokrovski m-a privit cumva straniu, buimac, plin de mirare, fără să scoată un cuvânt. Asta m-a mâhnit, m-a durut rău. Mi s-a părut pe moment că nu mă înțelegea, ba poate chiar își bătea joc de mine. Și am izbucnit deodată într-un plâns cu hohote, ca un copil, încât nici nu mă puteam opri; parcă dădusem într-o criză nervoasă. El mi-a apucat mâinile, le-a strâns la piept, le-a sărutat pătimaș, căutând să mă liniștească, să-mi potolească lacrimile; era mișcat până în adâncul sufletului; nu-mi mai amintesc ce mi-a spus, știu doar că plângeam, râdeam, roșeam și, de bucurie, nu eram în stare să rostesc o vorbă. De altfel, cu toată tulburarea mea, întrezăream în purtarea lui Pokrovski un fel de sfioșenie și de

stânjeneală. Era, pesemne, adânc surprins de pasiunea mea, de entuziasmul meu, de prietenia aceasta neașteptată, fierbinte, plină de înflăcărare. Poate că la început n-a simțit decât o simplă curiozitate, pe urmă însă, lăsând la o parte orice șovăială, mi-a primit atașamentul, vorbele calde și bunăvoința cu aceleași sentimente simple și sincere cu care i le împărtășeam eu, răspunzându-mi la rândul său prin grijă, afecțiune și duioșie, ca un prieten adevărat, ca un frate bun. Și inima mi s-a umplut de o bucurie nespusă, de o neobișnuită căldură!... Nu-i ascundeam nimic, n-aveam față de el nici un fel de taine. Pokrovski vedea aceasta și cu fiecare zi se lega de mine sufletește tot mai mult și mai mult.

Despre câte numai n-am vorbit cu el în timpul întâlnirilor noastre din toiul nopții, în ceasurile acelea chinuitoare și totodată atât de dulci, la lumina pâlpâitoare a candeliei, la căpătâiul sărmanei mele măicuțe mistuite de boală!... Despre tot ce ne trecea prin minte, despre tot ce se adunase în suflet, despre tot ce se cerea spus... Și eram aproape fericiți... O, a fost o vreme de amărăciune, dar și de bucurie totodată! Îmi amintesc de ea cu mâhnire, dar și cu plăcere. Amintirile, fie dulci, fie triste, sunt întotdeauna chinuitoare; cel puțin așa simt eu; totuși, e un chin plăcut. Și, când ți-e inima grea, îndurerată, copleșită de tristețe, amintirile o înviorează și o împrăspătează, cum înviorează și împrăspătează picurii de rouă și răcoarea serii o biată floare ofilită, arsă de suflarea fierbinte a zilei dogoritoare.

Mama se facea bine, totuși, eu continuam să veghez nopțile la căpătâiul ei. Deseori, Pokrovski îmi dădea cărți; la început le citeam doar așa, ca să nu dorm; pe urmă am prins să le citesc cu luare-aminte, apoi chiar cu nesaț. Pe neașteptate, în fața mea s-a deschis o lume nouă, până atunci necunoscută. Gânduri și impresii de tot felul m-au năpădit dintr-odată, aidoma unui șuvoi puternic. Și, cu cât mai greu le asimilam, cu cât mai tare mă tulburau, mă uimeau, mă răscoleau, cu atât mai scumpe îmi erau, cu atât mai mult îmi mergeau la inimă. Se îngrămădeau în cugetul meu toate de-a valma, fără să-i lase pic de răgaz. Un haos ciudat îmi bântuia toată ființa. Dar această avalanșă de simțiri n-a putut să-mi răpească echilibrul. Aveam o fire foarte visătoare, și asta m-a salvat.

Dar măicuța s-a însănătoșit și, astfel, întâlnirile noastre și convorbirile îndelungate pe care le avuseserăm în fiecare seară au luat sfârșit; doar uneori mai reușeam să schimbăm câte-o vorbă-două, adesea despre lucruri de nimic, cu totul lipsite de importanță; dar mie îmi plăcea să le atribui întotdeauna o valoare deosebită, un tâlc aparte, subînțeles. Îmi trăiam viața din plin, mă simțeam fericită, netulburată, cu sufletul împăcat. Așa s-au scurs câteva săptămâni...

Într-o zi, ca de obicei, a intrat la noi bătrânul Pokrovski. A stat mult, povestind ba de una, ba de alta; era neobișnuit de vesel, guraliv, plin de viață; a râs, a glumit și în cele din urmă ne-a dezlegat taina marii sale bucurii: exact peste o săptămână avea să fie ziua lui Petenka, cu care prilej el va veni neapărat să-l vadă. Ne-a mai spus că o să-și pună jiletca cea nouă și că nevasta făgăduise să-i cumpere o pereche de cizme; într-un cuvânt, bătrânul era în al nouălea cer și trăncănea vrute și nevrute.

Așadar, se apropia ziua lui de naștere! Gândul acesta nu-mi dădea pace nici ziua, nici noaptea. Hotărâsem să-i amintesc neapărat de prietenia noastră și să-i fac un cadou. Dar ce anume, ce să-i dăruiesc? În sfârșit, mi-a venit ideea să-i ofer niște cărți. Știam că visa să aibă Opere complete de Pușkin, ultima ediție, și mi-am propus să i-o cumpăr. Aveam vreo treizeci de ruble, bani câștigați cu lucrul de mână. Îi pusesem deoparte, ca să-mi iau cu ei o rochie nouă. Am trimis-o, deci, numaidecât pe bătrâna Matriona, bucătăreasa noastră, să afle cât costă Pușkin. Dar ghinion! Cele unsprezece volume, plus cheltuielile pentru broșat, făceau pe puțin șaiszeci de ruble. De unde să iau atâția bani? M-am gândit în fel și chip, însă n-am ajuns la nimic. S-o rog pe mama? Nu! Ea, firește, m-ar fi ajutat în mod sigur; dar atunci ar fi aflat toți ai casei, și cadoul nostru ar fi fost privit drept o recompensă pentru strădaniile lui Pokrovski de un an de zile ca meditator. Eu însă țineam să-i fac o surpriză numai din partea mea, fără vâlvă. Cât despre osteneala ce și-o dăduse cu mine, pentru asta doream să-i rămân datoare toată viața, fără să-i ofer altă răsplată decât prietenia mea sinceră. Până la urmă am găsit, totuși, ieșirea din situație...

Știam că anticarii de la Gostinîi Dvor¹¹ cedau uneori câte o carte aproape nouă chiar și la jumătate de preț; trebuia doar să te tocmești puțin. Am hotărât, deci, ca în dimineața următoare să plec neapărat încolo. Ba încă s-a întâmplat ca a doua zi să avem niște treburi prin oraș atât noi, cât și Anna Fiodorovna. Și, deoarece măicuța nu se simțea bine, iar Anna Fiodorovna, spre bucuria mea, s-a lenevit și n-a vrut să meargă, toate îndatoririle au căzut asupra mea, așa că m-am dus să le pun pe toate la cale împreună cu Matriona.

Din fericire, am găsit ediția Pușkin destul de repede, și încă una foarte frumos legată. Când a fost să mă tocmesc, anticarul mi-a cerut mai mult decât la librărie; pe urmă însă, și încă destul de ușor – a trebuit doar să plec de câteva ori și să mă întorc –, l-am făcut să mai lase din preț și să cadă la suma de zece ruble, bani de argint. O, cu câtă plăcere mă târguiam!... Sărmana Matriona nu se putea dumiri ce o fi dat peste mine să cumpăr atâtea cărți deodată. Dar vai! Toată averea mea

se compunea doar din cele treizeci de ruble de hârtie, iar negustorul nu mai voia să scadă din preț cu nici un chip. Nu m-am lăsat însă nici eu și m-am rugat, m-am tot rugat de el, până ce, în sfârșit, am reușit să-l înduplec. Dar nu mi-a cedat decât două ruble și jumătate, atât, ba s-a jurat că și asta o face, chipurile, doar de dragul meu, că-s o domnișoară foarte drăguță, pe când altcuiva nu i-ar lăsa o copeică pentru nimic în lume. Nu-mi lipseau, deci, acum decât două ruble și jumătate! De ciudă, îmi venea să plâng. Dar m-a scos din încurcătură o întâmplare neașteptată.

Nu departe, la o altă tejghea cu cărți, l-am zărit pe bătrânul Pokrovski. În jurul lui se înghesuiau vreo patru sau cinci negustori, care, cu cicăleala lor îl puseseră într-o mare încurcătură. Fiecare îl îmbia cu marfa sa. Și i se propuneau atâtea și atâtea cărți de tot felul, și el pe toate, pe toate ar fi vrut să le cumpere! Stătea bietul în mijlocul anticarilor ca un căzut din lună și nu știa ce să aleagă. M-am apropiat de el și l-am întrebat ce face acolo. Văzându-mă, bătrânul s-a bucurat foarte mult. Căci mă iubea poate chiar nu mai puțin decât își iubea băiatul. „Păi, ce să fac, dragă Varvara Alekseevna?” mi-a răspuns. „Uite, cumpăr cărți pentru Petenka. În scurt timp va fi ziua lui de naștere și vreau să-i fac un cadou, știi doar cum se dă el în vânt după cărți...”

Bătrânul se exprima întotdeauna cam hazliu, dar acum, pe lângă toate, mai era și grozav de încurcat. Ochea, să zicem, o carte, voia s-o cumpere, dar cutare costa o rublă de argint, cutare două, iar cutare chiar trei în cap; de cărțile mai mari nici nu se încumeta să întrebe, le privea doar cu jind, le răsfoia, le întorcea de pe o parte pe alta și le pune la loc. „Nu, nu, e prea scump!” îngâna el. „Da' poate să aleg ceva de aici?” și se oprea să frunzărească broșurile subțiri, culegerile de cântece și almanahurile de tot felul, care se vindeau la un preț de nimic. „La ce v-ar folosi toate astea?” m-am interesat eu. „Nu fac nici două parale.” „Ba nu, zău!” mi-a răspuns bătrânul. „Nu! Printre ele sunt și cărți bune, uneori chiar foarte bune!” Și ultimele cuvinte le-a rostit atât de jalnic și de tărăgănat, încât mi s-a părut că acuși-acuși, de ciudă că toate cărțile bune erau nespuse de scumpe, va da în plâns și din ochi, pe fața palidă și pe nasul roșu, i se va prelinge o lacrimă. L-am întrebat numaidecât câți bani are. „Uite!”, mi-a zis sârmanul, desfăcând un petec slinos de gazetă și arătându-mi bruma lui de parale. „Uite, o monedă de cincizeci de copeici, alta de douăzeci și ceva mărunțiș de aramă, tot vreo douăzeci de copeici...” L-am luat atunci aproape pe sus și l-am dus la anticarul meu: „Iată, unsprezece volume, și costă doar treizeci și două de ruble și cincizeci de copeici; eu am treizeci, dumneata pune restul, și o să-i oferim lui Petenka împreună toate aceste cărți.” El, aproape nebun de bucurie, și-a risipit pe tejghea

toți banii, și negustorul l-a încărcat cu toată povara aceea, care făcea o întreagă bibliotecă. Bătrânul și-a ticsit cu cărți toate buzunarele, și-a încărcat cu ele ambele mâini, le-a pus la subțiori și s-a dus cu toate acasă, făgăduindu-mi să le aducă a doua zi pe neobservate la mine.

În ziua următoare, el a venit în vizită la băiatul lui, a stat acolo, după obicei, ca vreun ceas, apoi a intrat la noi și s-a așezat lângă mine cu o înfățișare atât de misterioasă, că-mi venea să râd. Zâmbind și frecându-și mâinile cu mulțumire și mândrie, ca un om care deținea o mare taină, mi-a șoptit că adusese foarte într-ascuns toate cărțile și le dosise la bucătărie, într-un colț, lăsându-le în paza Matrioniei. Apoi mi-a amintit, firește, de sărbătoarea pe care o așteptam amândoi cu nerăbdare, dar mai ales s-a apucat să-mi înșire fel de fel de planuri, cum și în ce chip o să-i facem cadoul acela lui Petenka; și, cu cât mai mult vorbea și se adâncea în această temă, cu atât mai bine începeam să-mi dau seama că avea ceva pe suflet, un lucru pe care nu numai că nu putea, nu îndrăzne, ci chiar se temea să-l mărturisească. Eu însă așteptam cu răbdare, fără să spun un cuvânt. Bucuria tainică și plăcerea nemărginită pe care le deslușeam foarte ușor în comportarea lui stranie, în strâmbăturile și grimasele lui (avea și un tic – îmi făcea mereu cu ochiul stâng), încet-încet prindeau să dispară. Elanul i se potolea cu fiecare clipă, și bătrânul devenea tot mai trist. În sfârșit, nu l-a mai răbdat inima și a început foarte sfios, cu jumătate de glas:

„Ascultă, Varvara Alekseevna... Știi ce, Varvara Alekseevna?... Era foarte tulburat, se învâlmășea în vorbă. „Uite ce-i, când va veni ziua lui de naștere, să iei zece cărți și să i le dai singură, cum s-ar spune, din partea dumitale; eu, la rândul-mi, am s-o iau pe cea de a unsprezecea și am să i-o dăruiesc în numele meu, se cheamă că, uite-așa, de la mine. O să ai, carevasăzică, și dumneata un cadou pentru el, și eu așijderea; adică, vom avea amândoi ce să-i dăruim...” Bătrânul se încurcă și amuți dintr-odată. M-am uitat la el: îmi aștepta hotărârea resemnat, cu sfială. „Dar, Zahar Petrovici, de ce să nu i le dăruim împreună?” „Păi, mă rog, nu zic ba, Varvara Alekseevna... că, de, uite, să vezi...” Se fâstâcise nevoie mare, roșise până în vârful urechilor și se împotmolise atât de rău în fraza începută, încât nici nu mai știa cum s-o scoată la capăt... „Stai să vezi”, reveni el într-un târziu. „Eu, Varvara Alekseevna, uneori îmi cam fac mendrele... Adică, trebuie să-ți aduc la cunoștință că fac asta aproape mereu, ba chiar întotdeauna... Se cheamă că mă țin de rele... Dar, ca să vezi, ba azi dă un frig de mă răzbește, ba mâine îmi fac inimă rea, ba poimâine se abate asupra mea vreun alt necaz, și, vrând-nevrând, mă împinge păcatul să beau poate câte un păhăruț mai mult. Lui Petrușa tare nu-i place asta. Și, vezi mata, se supără, mă

ceartă, îmi face morală. De aceea, Varvara Alekseevna, aş vrea să-i arăt acum, prin acest cadou, că mă dau pe brazdă, că am început să mă port cum se cuvine; adică, iată, am strâns ce-am putut ca să-i cumpăr o carte, am încropit îndelung, că de, nu prea am noroc de parale, doar el se întâmplă să-mi dea uneori ceva. Da' parcă el nu ştie? O să vadă astfel pe ce am cheltuit banii şi o să înţeleagă că am ticluit-o numai şi numai de dragul lui.“

Mi s-a făcut foarte milă de bietul bătrân şi, cum el mă privea cu nelinişte, i-am spus fără să stau mult pe gânduri: „Ascultă, Zahar Petrovici, poţi să-i dăruieşti singur toate cărţile!“ „Cum toate?“ „Uite-aşa, toate.“ „Din partea mea?“ „Din partea dumitale.“ „Adică, numai de la mine? Numai în numele meu?“ „Aşa, vezi bine!...“ Deşi vorbeam parcă destul de clar, mult timp bătrânul n-a putut să mă înţeleagă.

„Ei da“, cugeta el cu voce tare. „Da, Varvara Alekseevna, asta ar fi extraordinar! Dar dumneata?“ „Păi, mă rog, eu n-o să-i ofer nimic.“ „Cum?“ strigă bătrânul, aproape înspăimântat. „N-o să-i faci lui Petenka nici un cadou? Adică, nu vrei să-i dăruieşti nimic?“ Era într-adevăr răscolit de spaimă. În clipa aceea părea gata să renunţe la toate, numai să-i fi putut şi eu dărui ceva băiatului. Avea o inimă de aur bătrânul! L-am încredinţat că i-aş fi făcut cu drag un cadou lui Petenka, dar nu voiam să-l lipsesc de această plăcere pe el. „Dacă dumneata şi fiul dumitale veţi fi mulţumiţi“, am adăugat, „voi fi mulţumită şi eu, ba chiar, în taină, în afundurile sufletului, mă voi bucura ca şi cum într-adevăr i-am dăruit şi eu ceva“. În cele din urmă, bătrânul s-a liniştit de-a binelea. A mai stat la noi vreo două ceasuri şi tot timpul acela n-a avut astâmpăr nici o clipă: zvâcnea mereu de pe scaun, umbla de colo colo prin odaie, vorbea întruna, se hârjonea cu Saşa, mă săruta pe furişate, mă ciupea de obraz şi o maimuţărea într-ascuns pe Anna Fiodorovna. Într-un cuvânt, nemaştiind ce să facă de bucurie, îşi dădea frâu liber ca niciodată...

În ziua cea mare a venit exact la ora unsprezece, de-a dreptul de la liturghie, îmbrăcat într-un frac cârpit cu grijă şi purtând într-adevăr o jiletcă parcă atunci scoasă din cutie şi cizme noi-nouţe. În mâini ţinea câte o legătură cu cărţi. Era zi de duminică, şi noi şedeam toţi la cafea, în salon, cu Anna Fiodorovna. Bătrânul a început, pare-mi-se, de la faptul că Puşkin ar fi un poet foarte bun; apoi, încurcându-se şi pierzând firul vorbelor, a trecut deodată la alt subiect: chipurile, că omul trebuie să se poarte frumos, să nu-şi facă de cap, căci apucăturile proaste sunt păgubitoare, îl duc la pierzanie; ba a înşirat chiar câteva pilde de neînfrânare de tristă pomină; cât despre el, de la un timp încoace se schimbase întru totul, şi

purtarea lui era acum aproape pilduitoare. Ce-i drept, simțise el și mai înainte asupra sa înrâurirea binefăcătoare a poveștelor feciorului, de mult o simțise aceasta, ba chiar îl duruse inima, dar acum într-adevăr se lăsase de năravul cel rău. Drept dovadă, îi dăruia cărțile, pe care le cumpăraseră, chipurile, pe banii adunați vreme îndelungată.

Ascultându-l, îmi venea mai să râd, mai să plâng. Iată, dar, cum știa să mintă la nevoie! Cărțile cu pricina au fost duse în odaia sărbătoritului și așezate pe raft. Firește, Pokrovski a înțeles fără întârziere care era adevărul. Pe bătrân l-am poftit la masă. A fost o zi minunată, toți eram neobișnuit de veseli. După-amiază am jucat cărți și „porunci“. Sașa făcea tot felul de pozne, dar nici eu nu mă lăsam mai prejos. Pokrovski se purta cu mine foarte drăguț și tot căuta prilej să-mi vorbească, dar eu mă feream mereu. Din toți cei patru ani de viață acolo, ziua aceea a fost pentru mine cea mai frumoasă.

Mai departe însă, toate amintirile îmi vor fi triste; începe povestea zilelor mele de jale. Să nu te mire, deci, dacă și pana mi se va mișca de aici încolo mai anevoie, parcă refuzând să scrie. De aceea poate mi-am depănat până aici în memorie cu atâta încântare și dragoste cele mai mici amănunte ale neînsemnatei mele vieți în zilele ei ferice. Vai, și zilele acelea au fost atât de puține! În locul lor a venit amărăciunea, neagra amărăciune, care numai unul Dumnezeu știe când se va sfârși.

Nenorocirile mele au început de când s-a îmbolnăvit și s-a stins din viață Pokrovski.

A căzut la pat cam la două luni de zile după ultimele întâmplări descrise de mine mai sus. Fiind într-o situație materială nesigură, el în acest răstimp s-a tot zbatut întruna să-și aranjeze viața. Ca toți ofticoșii, a nutrit până în cea din urmă clipă nădejdea că avea să trăiască încă foarte mult. Și-ar fi putut găsi loc undeva la vreo școală, dar meseria de profesor nu-i surâdea defel. Să se facă slujbaș în vreo instituție de stat nu-i îngăduia sănătatea. Unde mai pui că, până la prima leafă, ar fi trebuit să aștepte mult și bine. Pe scurt, nereușitele îl pândeau pas cu pas, el devenea tot mai nervos; starea sănătății i se agrava de la o zi la alta, dar el parcă nici nu observa lucrul acesta. Apoi a venit toamna. Pokrovski ieșea în fiecare dimineață din casă îmbrăcat numai în mântăluța lui subțire, umbla toată ziua cu treburi, căciulindu-se și cerșind pe undeva vreo slujbă, fapt care-l amăra nespus. Și, deoarece mergea mereu cu picioarele ude și cu hainele learcă de ploaie, până la urmă a căzut la pat și nu s-a mai sculat... A murit toamna târziu, pe la

sfârșitul lui octombrie.

Eu aproape că n-am ieșit din odaia lui toată vremea cât a ținut boala; i-am stat la căpătâi, i-am purtat de grijă. Deseori se întâmpla să nu dorm nopți de-a rândul. El era aproape tot timpul fără cunoștință; adesea cădea în aiurare și vorbea de câte toate: de slujbă, de cărți, de mine, de taică-său... Și abia atunci am aflat multe lucruri din viața lui de care mai înainte vreme n-avusesem habar, ba nici măcar nu le bănuisem. La început, când mă vedeau lângă patul lui Pokrovski, ai noștri se uitau la mine cam dintr-o parte, iar Anna Fiodorovna clătina din cap a dojană. Eu însă îi priveam pe toți drept în ochi, și, cu timpul, lumea din jur – cel puțin de măicuța sunt sigură – a încetat să mă mai osândească pentru grija ce i-o purtam bolnavului.

Uneori Pokrovski mă recunoștea, dar asta se întâmpla destul de rar. Zăcea aproape tot timpul în nesimțire. Alteori vorbea cu cineva nopți de-a rândul, fără încetare, rostind niște cuvinte încurcate, cu totul neînțelese, și în odaia strâmtă glasul lui răgușit răsună surd, ca într-un sicriu. Atunci mă apuca spaima. Mai ales am simțit aceasta în ultima noapte, când delirul lui ajunsese la culme; se chinuia strașnic, se dădea de ceasul morții; gemetele lui îmi sfâșiau inima. Toți ai casei erau îngroziți. Anna Fiodorovna se ruga mereu la Dumnezeu să-l strângă la el mai repede. Am chemat doctorul, care ne-a spus că spre dimineață bolnavul are să moară neapărat.

Bătrânul Pokrovski a stat toată noaptea în coridor, lângă ușa de la odaia băiatului; cineva i-a așternut acolo o rogojină. Intra mereu la bolnav și, când te uitai la el, ți se rupea inima. Era atât de copleșit de durere, încât părea lipsit cu totul și de simțiri, și de judecată. Capul i se scutura de groază, trupul îi zvâcnea mereu, el șoptea ceva neînțeles, de parcă vorbea cu sine însuși. Mă temeam că, de amărăciune, o să-și piardă mințile.

Către ziuă, istovit de durere, a adormit pe rogojina sa ca dus de pe lume. Pe la șapte și ceva, bolnavului i-a venit ceasul să moară. A trebuit să-l trezesc și pe bătrân. Pokrovski avea mintea limpede, și-a luat rămas-bun de la toți ai casei. Dar, Dumnezeule! Deși mă prăpădeam de jale, nu puteam să plâng, și pace!

Cel mai mult însă mi-au secăt și mi-au sfâșiat sufletul ultimele lui clipe. Cu limba înțepenită de moarte, Pokrovski cerea ceva mereu, cu insistență, dar din vorbele sale nu puteam să deslușesc nimic. Inima mi se rupea de durere! Un ceas întreg s-a tot zbatut, s-a tot chinuit; se silea din răputeri să facă nu știu ce semn

cu mâinile lui reci, lipsite de viață, cerea iar și iar ceva cu vocea aceea jalnică, răgușită, stinsă, dar de pe buze i se desprindeau doar niște sunete fără șir, și din nou nu pricepeam nimic. I-am adus pe rând lângă patul său pe toți ai casei, i-am dat să bea, el însă de fiecare dată clătina din cap amărât, a tăgadă. În sfârșit, am înțeles: mă ruga să ridic storurile de la fereastră și să deschid obloanele. Voia, pesemne, să se uite pentru ultima oară la lumina zilei, la lumea albă, la soare. Am tras draperiile, dar dimineața s-a arătat tristă și mohorâtă, ca și sărmana lui viață pe cale să se stingă. De soare nu era nici pomeneală. Învăluit în pâcla deasă a norilor, cerul era tulbure, plumburiu, posomorât. Ploaia bătea ușor în geamuri și se prelingea, în șiroaie reci și murdare. Ziua era cenușie și întunecoasă, lumina ei palidă abia se prefira în odaie doar abia-abia, îngânându-se aproape deopotrivă cu flacăra pâlpâitoare a candeliei de la icoană. Pokrovski mi-a aruncat o privire covârșitor de tristă și a clătinat din cap. Peste o clipă, și-a dat suflarea...

Toate cheltuielile pentru înmormântare le-a luat asupra sa Anna Fiodorovna. A rânduit să se cumpere sicriu, a tocmit un dricar să-l ducă la groapă. Dar, ca să nu rămână în pagubă, a pus mâna pe toate cărțile și pe toate lucrurile răposatului. Bătrânul a protestat, s-a certat cu ea rău, apoi a înșfăcat o parte din cărți, cât a putut, le-a ticsit prin buzunare, în pălărie, pe unde i-a venit la socoteală, și nu s-a despărțit de ele toate cele trei zile din preajma înmormântării, nici chiar atunci când a trebuit să meargă la biserică. Tot timpul acela a umblat ca un năuc, ca un ieșit din minți; se învărtea întruna în jurul sicriului cu un soi de grijă foarte stranie, ba îndrepta cununița mortului, ba schimba lumânările. Se vedea cât de colo că nu putea să-și afle cumpătul și gândurile îi tot zburau aiurea. La prohod, în biserică, n-au fost nici maică-mea, nici Anna Fiodorovna. Măicuța era bolnavă, iar Anna Fiodorovna, tocmai când se pregătea să meargă, s-a certat cu Pokrovski-tatăl și a rămas acasă. Am fost de față doar eu și bătrânul. În timpul slujbei m-a cuprins o spaimă ciudată, de parcă mi-aș fi presimțit atunci viitorul. Doar cu chiu, cu vai am putut să stau până la sfârșit. În fine, sicriul a fost închis și bătut în cuie; apoi l-au luat pe sus, l-au pus în căruță și hai cu el la cimitir. Eu l-am petrecut numai până la capătul uliței. Dricarul a luat-o la trap întins. Bătrânul Pokrovski fugea în urma lui și se bocea în gura mare, cu un plâns cutremurat, întrerupt mereu de alergătură. La un moment, și-a pierdut pălăria, dar nici nu s-a oprit s-o ridice. Ploaia îi uda capul; se stârnișe un vânt puternic; lapovița sfichiuia și înțepa obrazii. Dar bătrânul parcă nu simțea nimic și, plângând întruna, alerga în urma căruței când pe o latură, când pe cealaltă. Poalele hainei ponosite îi fâlfâiau în bătaia vântului ca niște aripi. Din toate buzunarele i se ițeau muchii și cotoare de cărți; în mâini ținea de asemenea o carte, mare cât toate zilele, pe care o strângea la piept cu putere. Trecătorii se

descopereau și își făceau semnul crucii. Unii se opreau din mers și se uitau la el uimiți. Cărțile îi alunecau mereu din buzunare, de-a dreptul în noroi. Oamenii îl opreau, îi arătau cartea pierdută; el o ridica și se repezea iar într-un suflet în urma sicriului. La cotitura străzii, i s-a alăturat o bătrână cerșetoare. Apoi căruța a luat-o după colț, și n-am mai văzut nimic. M-am întors acasă și, cu inima zdrobită de durere, am căzut la sânul măicuței. Am cuprins-o cu patimă și, acoperind-o de sărutări, am plâns în hohote, înfricoșată, ghemuită la pieptul ei, de parcă voiam s-o ocrotesc în brațele mele și să n-o las pradă morții. Căci numai ea îmi mai rămăsese, ultimul meu prieten... Dar vai! moartea o pândea îndeaproape și pe sărmana mea măicuță!

11 iunie

O, Makar Alekseevici, cât de recunoscătoare îți sunt pentru plimbarea de ieri la ostroave! Ce răcoare și ce frumos e acolo! Și ce de verdeață! De mult n-am mai văzut atâta verdeață; când eram bolnavă, mi se părea mereu că trebuie să mor, că am să mor negreșit; judecă, deci, și dumneata, ce am încercat eu ieri, ce mi-a fost dat să simt! Nu te supăra că am fost atât de tristă; mi-a fost bine, nespus de bine, dar, nu știu de ce, în clipele cele mai frumoase ale vieții mele, sunt întotdeauna tristă. Nu face nimic că am plâns; nici eu nu-mi închipui de ce plâng întruna. Mi-e firea prea simțitoare, prea bolnăvicios reacționez la toate; am o sensibilitate morbidă. Cerul acela palid, fără nori, apusul soarelui, liniștea serii – toate acestea într-un fel parcă mă apăsau, mă dureau, îmi umpleau inima până la refuz și mi-o secau de lacrimi. Dar ce mi-a venit să-ți scriu toate astea? E greu să ți le mărturisești pe toate ție însăși, dar și mai greu e să le împărtășești altcuiva. Oricum, cred că o să mă înțelegi. Și tristețe, și încântare! Totuși, ce suflet bun ai dumneata, Makar Alekseevici! Ieri mă tot priveai în ochi, ca să vezi ce simțeam, și bucuria mea te umplea de bucurie și pe dumneata. Nu se afla loc acolo – tufă, alee, fir de apă – unde dumneata să nu fi fost alături de mine; îmi stăteai în față mereu, îndreptându-ți hainele, și mă ațintea cu privirile drept în ochi, mândru, de parcă mi-ai fi arătat niște domenii peste care erai stăpân. Asta, Makar Alekseevici, dovedește că dumneata ai o inimă bună. De aceea te și iubesc. Dar te las acum. Azi iar mă simt rău; ieri mi-am udat picioarele și am răcit. Fedora e de asemenea bolnavă, așa că zăcem amândouă. Nu mă uita, te rog, treci mai des pe la noi!

A dumitale,

V.D.

12 iunie

Varvara Alekseevna, porumbița mea!

Și eu care credeam, măicuță, că despre plimbarea de ieri o să-mi scrii un întreg poem; când colo, nu m-ai învrednicit decât cu o păginuță. Dar, deși mi-ai scris puțin, mi-ai înfățișat totul neobișnuit de bine și de înduioșător. Și despre natură, și despre priveliștile de la țară, și despre toate celelalte, mai cu seamă despre sentimente, mi-ai scris foarte, foarte frumos. Eu, în schimb, uite, n-am nici un pic de talent. Pot să mângâlesc chiar și zece pagini, că tot nu-mi iese nimic, nici o descriere mai ca lumea. Și am încercat în toate chipurile. Îmi scrii, draga mea, că sunt un om bun, îngăduitor, că nu-s în stare să fac vreun rău aproapelui și știu să văd în firea înconjurătoare întruchiparea bunătății lui Dumnezeu, adică, într-un cuvânt, îmi aduci fel de fel de laude. Toate astea sunt adevărate, măicuță, foarte adevărate; da, știu, sunt chiar așa cum zici; totuși, când citesc cele scrise de dumneata, mă cuprinde fără să vreau înduioșarea și apoi mă năpădesc tot soiul de gânduri amare. Dar ascultă-mă, draga mea, ascultă-mă, că vreau să-ți povestesc ceva, măicuță!

De la început trebuie să-ți spun că, atunci când am intrat în simbrie, nu aveam decât șaptesprezece primăveri, și iată că în curând voi împlini treizeci de ani de slujbă. Ce mai calea-valea, am rupt rânduri de uniforme; am crescut, m-am cumințit, am văzut în viața mea destule; am trăit pe lumea asta, slavă Domnului, ba chiar odată era mai-mai să fiu propus pentru decorare. S-ar putea să nu mă crezi dar, zău, nu mint! Apoi, să vezi, măicuță, s-au găsit destui răuvoitori care să-mi poarte sâmbetele! Altminteri, draga mea, trebuie să știi, deși sunt un biet om înapoiat, sărac cu duhul, totuși am suflet și eu, ca toată lumea. Știi, Varenka, ce mi-au făcut răuvoitorii? Până și să-ți spun mi-e rușine. Și pentru ce, a? Numai pentru că-s timid, pentru că-s pașnic, pentru că-s bun la inimă! Adică, nu le-am fost eu pe plac, și dă-i cu vorbele, dă-i cu minciunile! Mai întâi, câr-mâr, chipurile, „dumneata, Makar Alekseevici, așa și pe dincolo“, apoi, „mă rog, ce să pretinzi de la unul ca Makar Alekseevici, de unde nu-i, nici Dumnezeu nu cere“.

Până la urmă, au dat de înțeles că, de, cel cu ponoasele e tot Makar Alekseevici. Uite, dar, măicuță, cum s-a întors treaba: toate în capul lui Makar Alekseevici s-au spart; toate ca toate, da' să mă facă de poveste în tot departamentul s-au priceput ei bine. Ba n-a fost destul că mi-au terfelit numele, mi l-au făcut de ocară, au mai ajuns să-mi caute și nod în papură: ba că cizmele nu mi-s așa cum trebuie, ba haina, ba părul, ba ținuta – toate trebuie schimbate! Și, Doamne, când mă gândesc că povestea asta, începută de când hăul, ține până astăzi, se repetă în fiecare zi! Dar m-am obișnuit, măicuță, cum mă pot obișnui cu orice, fiindcă-s un om pașnic, un om mic; totuși, pentru ce să îndur toate astea? I-am făcut oare cuiva vreun rău? I-am luat cuiva pâinea de la gură? L-am vorbit pe careva de rău în fața șefilor? Am luat gratificația altuia? Am urzit vreo uneltire? Ar fi păcat până și să crezi așa ceva, măicuță! Nu, nu-s de obrazul meu toate astea! Că uită-te, uită-te la mine, draga mea, și spune-mi: sunt eu ambițios, sunt intrigant? Atunci pentru ce, pentru ce atâtea năpăstuiți pe capul meu, Doamne, iartă-mă? Dumneata găsești doar că-s un om vrednic, nu-i așa? Dumneata, care ești incomparabil mai bună decât ei toți, măicuță! Căci, de fapt, care e cea mai de seamă virtute a unui cetățean, a? Mai dăunăzi, Evstafi Ivanovici, într-o convorbire particulară, mi-a spus că cea mai înaltă virtute cetățenească este a ști să faci bani. A glumit, firește (știi că a glumit), dar tâlcul acestor vorbe e că trebuie să trăiești din munca ta, nu pe spinarea altora; altminteri, eu nu-s pentru nimeni o povară, am, iată, bucata mea de pâine; ce-i drept, cam neagră, cam uscată, dar o am, prin trudă, legitim câștigată, cinstit consumată. Apoi, de! Parcă eu nu înțeleg că a copia hârtii nu-i cine știe ce mare scofală? Dar sunt mândru că am o slujbă, că muncesc în sudoarea frunții. Ei, și ce dacă transcriu? Ce, fac un păcat? Cică, „Ia uite-l, copiază!“ „Iată, dragă Doamne, un șoarece de birou! Copiază!“ Da' ce-i rău în asta oare? Scriu citeț, frumos, o plăcere; și mai-marele nostru e mulțumit; de altfel, transcriu pentru excelența sa cele mai importante hârtii. Da, stil n-am, știu și eu singur că n-am, m-a ocolit, afurisitul! De aceea nici în slujbă n-am urcat la mai mare; ba chiar și dumitale, măicuță, îți scriu acum simplu, fără înflorituri, așa cum îmi vin gândurile... Toate astea le știu, dar, pe de altă parte, dacă s-ar apuca toți să compună, cine ar mai sta să copieze? Asta-i întrebarea ce mi-o pun, măicuță, și te rog și pe dumneata să răspunzi la ea. Ei, îmi dau seama acum că-s și eu de folos, că am și eu un rost pe pământ, și să nu mă mai năucească lumea cu prostii! Mă rog, n-am decât să fiu șoarece, dacă mi-au găsit cu el asemănare! Să vezi, însă, că șoarecele acesta e de folos, fără el nu se poate, nu vor să-i dea drumul; și apoi îl mai pălește uneori și câte o gratificație – iată despre ce fel de șoarece e vorba! Dar să lăsăm asta, măicuță; de fapt, despre altceva voiam să-ți vorbesc, da' uite că m-am înfierbântat oleacă. Oricum, e plăcut să-ți mai recunoști din când în când meritele. La revedere,

draga mea, porumbița mea, mângâierea mea dintotdeauna! O să trec, o să trec neapărat să te văd, luminița mea! Dar deocamdată alungă-ți urâtul, măicuță! O să-ți aduc o carte. Rămâi cu bine, rămâi cu bine, Varenka!

Al dumitale din toată inima voitor de bine,

Makar Devuşkin

20 iunie

Mult stimat Makar Alekseevici!

Îți scriu în mare grabă, sunt zorită, am o lucrare urgentă pe care trebuie s-o isprăvesc la timp. Vreau să-ți spun că e rost să faci o cumpărătură pe cinste. Fedora zice că un cunoscut de-al ei vinde o redingotă de uniformă încă nouă-nouță, ceva, o jiletcă și un chipiu, pe care cere, chipurile, un preț de nimic; cred că ai face bine să le cumperi. Acum nu mai ești la strâmtoare, și nici de parale nu mai duci lipsă; mi-ai spus-o chiar dumneata. Lasă, zău, nu te mai zgârci pentru câțiva bani acolo; că doar sunt lucruri de care ai nevoie! Uite în ce haină veche umbli! Rușine! E toată numai cârpituri. N-ai nici una nouă, știi bine, deși dumneata mă asiguri că ai. Doar unul Dumnezeu știe cum te-ai descotorosit de ea! Ascultă-mă, dar, Makar Alekseevici, fă, te rog, aceste cumpărături, fă-le pentru mine! Dacă mă iubești, ascultă-mă!

Mi-ai trimis în dar niște albituri. Dar, vai, Makar Alekseevici, așa o să ajungi pe drumuri! Ce, e de glumă? Ai cheltuit cu mine o groază de bani! Doamne, cât ești de risipitor! N-am nevoie de nimic, toate-s absolut de prisos. O, știi, sunt sigură că mă iubești, dar parcă e nevoie să-mi amintești de asta prin tot soiul de cadouri? Îmi dau bine seama cât costă ele, de aceea îmi vine foarte greu să le primesc. Încetează o dată și pentru totdeauna! Mă auzi? Te rog, te implor! Apoi ții să-ți trimit însemnările mele pe mai departe, îmi ceri să le duc până la capăt. Să-ți spun drept, mă mir chiar cum de am putut odinioară să scriu ceea ce am scris! Acum nu-mi mai ajung puterile să-mi povestesc trecutul, ba nici nu vreau să mă gândesc la el; amintirile mă înspăimântă. Cel mai greu mi-e să vorbesc de

sărmana mea măicuță, care m-a lăsat atât de timpuriu, o biată copilă, în ghearele acestor monștri. Îmi sângerează inima numai când îmi aduc aminte de asta. Totul mi-e încă atât de proaspăt în amintire! Nici nu mi-am revenit măcar cum trebuie, necum să mă liniștesc, deși de atunci a trecut un an și mai bine. Dar dumneata cunoști povestea.

Despre ceea ce-mi face în prezent Anna Fiodorovna ți-am mai vorbit; de fapt, tot pe mine mă acuză – chipurile, n-am față de ea nici un pic de recunoștință – și respinge orice învinuire că ar fi în înțelegere cu domnul Bîkov. Mă invită iar la ea; îmi reproșează că umblu cu cerșitul, că am apucat-o pe o cale greșită. Dacă mă întorc, promite că va aranja toată treaba cu domnul Bîkov și îl va face să-și răscumpere în fața mea toată vina. Mai zice că domnul Bîkov vrea să-mi facă foaie de zestre. Dar să fie ei sănătoși! Eu mă simt bine și aici, cu dumneata alături, la Fedora, buna Fedora, care, prin grija ce mi-o poartă, îmi amintește mereu de răposata mea dădacă. Dumneata, cu toate că îmi ești rudă mai de departe, mă aperi cu numele dumitale. Iar de ei nici nu vreau să știu. Voi încerca să-i uit; dacă o să pot, firește. Oare ce mai vor de la mine? Fedora zice că toate astea-s fleacuri, că până la urmă vor fi nevoiți să mă lase în pace. O, de-ar da bunul Dumnezeu!

V.D.

21 iunie

Porumbița mea, măicuță!

Aș vrea să scriu, dar nu știu cu ce să încep. Căci uite ce ciudată e, măicuță, viața pe care o ducem noi acum! Adică, vreau să zic că, de când mă știu, n-am trăit încă niciodată cu atâta bucurie. Parcă m-a fericit bunul Dumnezeu cu cămin și cu familie! Ei, copila mea dragă, ce mai atâta vorbă pentru cele patru cămeșuici pe care ți le-am trimis? Mai cu seamă că ți-au prins bine, o știu de la Fedora. Eu, suflețelule, când îți fac vreo plăcere, am o mare bucurie. E bucuria mea, numai a mea, măicuță, și te rog să nu mi-o iei; lasă-mă în toanele mele și nu te mai împotrivi. Încă niciodată nu mi s-a întâmplat așa ceva, măicuță! Parcă abia acum

am deschis ochii asupra lumii. În primul rând, nu mai sunt singur, trăiesc ca pentru doi, căci te am alături, foarte aproape, întru mângâierea mea; în al doilea rând, trebuie să-ți spun că unul dintre chiriași, anume Ratazeae, vecinul meu, slujbașul acela care organizează la dânsul, după cum ți-am mai spus, șezători literare, m-a poftit în seara asta la ceai. Va fi lume multă, o să citim beletristică. Uite, deci, măicuță, ce zile am ajuns! Poftim! Și acum te las. Ți-am scris toate astea fără vreun țel anume, doar așa, ca să-ți comunic că o duc bine. Ai trimis vorbă prin Tereza, sufletele, că-ți trebuie ceva mătase! Chiar mâine voi avea plăcerea să-ți fac voia întru totul. Știu și unde se vinde. Deocamdată însă rămân

al dumitale prieten devotat,

Makar Devuşkin

22 iunie

Mult stimată Varvara Alekseevna!

Îți aduc la cunoștință, draga mea, că la noi în casă s-a întâmplat ceva trist de tot, ceva cu adevărat, dar cu adevărat vrednic de jale. Astăzi, pe la ceasurile cinci dimineța, s-a stins din viață mezinul Gorșkovilor. Nici nu știu bine ce a avut – pare-se, scarlatină. Dumnezeu să-l ierte! Și m-am dus, se cheamă, să le spun o vorbă de mângâiere. Vai, măicuță, acolo să vezi sărăcie! Și ce dezordine, Doamne, Doamne! Nici nu-i de mirare, când ei stau grămadă, cu toată familia, într-o singură odăiță, despărțită, doar așa, printr-un paravan, pentru bunăcuviință. Au adus de acum și răcliță, gata făcută; una simplă de tot, dar destul de drăguță. Băiețelul să fi tot avut nouă anișori; se zice că dădea speranțe. Of, Varenka, ți se rupe sufletul când te uiți la ei! Biata mamă nu plânge; e însă atât de tristă! Poate că pentru ei asta e chiar o ușurare, o gură mai puțin; dar le-au mai rămas doi copii: unul mic de tot, încă sugaci, și o fetiță de vreo șase anișori și ceva. Apoi, Dumnezeule, parcă poți să te uiți fără să-ți sângereze inima cum un copil, ba încă trup din trupul tău, se chinuiește în brațele morții, iar tu nu ești în stare să-l ajuți cu nimic? Tatăl familiei, îmbrăcat într-un frac vechi, soios, stă pe un scaun hârbuit, la căpătâiul băiatului. Lacrimile îi curg pe obraji șiroaie, dar cine știe,

plânge de durere sau numai pentru că așa e obiceiul? Să vezi ce om ciudat! De-i spui o vorbă, roșește, încât nici nu mai știe ce să răspundă. Fetița stă rezemată de răclișoară și e atât de amărâtă, atât de îngândurată! Tare mă doare, măicuță, să văd copii copleșiți de gânduri; nici nu pot să-i privesc! Jos, lângă fetiță, zace aruncată o păpușă din cârpe, dar sărmanei nu-i arde de joacă; stă abătută, cu degetul la buze, fără să se clintească. Gazda noastră i-a dat o bomboană, ea a luat-o, dar nici n-a dus-o la gură. O, ce dureroase sunt toate astea! Nu-i așa, Varenka?

Makar Devuşkin

25 iunie

Preabunul meu prieten, Makar Alekseevici! Îți întorc cartea pe care mi-ai trimis-o. E foarte neplăcută, mi-e silă și să mă ating de ea! De unde ai dezgropat această comoară, a? Nu, zău, Makar Alekseevici, într-adevăr poate să-ți placă o asemenea mângălitură? Mai deunăzi cineva mi-a promis și mie o carte. Dacă vrei, am să ți-o dau și duminică s-o citești. Deocamdată s-auzim de bine! N-am când să-ți scriu mai mult, crede-mă!

V.D.

26 iunie

Dragă Varenka! Să-ți spun drept, măicuță, cartea pe care ți-am trimis-o nici n-am citit-o. Adică, am dat nițel cu nasul prin ea și am văzut, firește, că-s niște nimicuri, scrise doar așa, ca să înveselească lumea; dar m-am gândit, măicuță, că poate într-adevăr e o carte amuzantă, te pomenești, zic, că o să-i placă Varenkăi;

am luat-o, dar, și ți-am trimis-o.

Să știi însă că Ratazeaeu a făgăduit că-mi va da să citesc ceva cu adevărat literar; uite, atunci o să ai dumneata, măicuță, cărți într-ales. Alții ca alții, da Ratazeaeu în acest domeniu se pricepe de minune! E un as! E scriitor și dânsul, și încă ce scriitor, ehei! Are o pană de mama focului și un stil de-ți stă mintea-n loc; mă rog, în orice cuvânt – ce mai? –, în vorba cea mai deșartă, mai banală, mai de nimic, cu care eu, să zicem, m-aș adresa lui Faldoni sau Terezei, chiar și-acolo, zău, are stil! Merg uneori și la serile lui literare. Dânsul citește întruna, citește câte cinci ceasuri în șir, iar noi fumăm și-l ascultăm. Să te lingi pe buze, nu altceva! Asta zic și eu literatură! O minune! Adevărate nestemate! Câte una pe fiecare pagină! Și ce om prietenos, drăguț, binevoitor! Ce-s eu pe lângă dânsul? Ce-s eu, a? Nimic! El e om cu reputație, da' eu cine-s? Parcă nici n-aș exista; totuși uite, e drăguț și cu mine. Îi mai copiez în răstimpuri câte-un manuscris. Dar nu care cumva să-ți închipui, Varenka dragă, că de aceea și se poartă frumos cu mine, pentru că-i fac acest serviciu. Astea-s clevetiri, clevetiri murdare, nu le da nici o crezare, măicuță! Îi fac această plăcere singur, de voia mea, fără să mi-o ceară nimeni; iar dânsul e drăguț cu mine tot pentru ca să-mi facă plăcere. Las că știu și eu, măicuță, să prețuiesc un gest delicat! Cât despre dânsul, pot să spun că e un om foarte cumsecade și un scriitor extraordinar.

Literatura e un lucru bun, Varenka, chiar foarte bun; asta tot de la dâșii am aflat-o, mai alaltăieri. Un lucru adânc! Întărește inimile oamenilor, îi învață și câte și mai câte; despre toate astea scrie într-o cărticică pe care am văzut-o acolo, la ei. Minunat scrie! Literatura, cică, e un tablou; ba, într-un anume fel, e și tablou, și oglindă; adică o oglindă a patimilor, dar și o critică foarte bună, și poartă întru învățătură, și document. Toate astea de la dâșii le-am aflat. Să-ți spun deschis, măicuță, stau uite-așa acolo uneori, îi ascult (mai trag, ce-i drept, din pipă, cum fac și ei), dar, când încep să se măsoare la vorbă și să discute între dâșii în materii de tot felul, pur și simplu mă pierd cu firea; acolo, măicuță, celor de-alde noi, zău, li se ia piuitul! Stau în societatea lor parcă-s căzut din pod, prostul proștilor, mi-e rușine de mine însumi și mă perpelesc toată seara să pun și eu măcar un cuvântel cât de cât în discuție, dar, ca un făcut, tocmai cuvântelul acela nu-i și nu-i! Și mă apucă, Varenka, o adâncă părere de rău, pentru că-s un nepricopsit, un sărman cu duhul, vorba proverbului: a crescut mare, da' minte n-are. Fiindcă ce fac eu acuma, la o adică, când prind vreme liberă? Dorm ca un nătărău! Și de ce, în locul acestei trândăveli fără rost, n-aș face mai bine o treabă utilă? De ce, bunăoară, n-aș scrie? Eu aș avea folos, iar alții ar avea plăcere. Căci, ce mai calea-valea, uite ce de bănet scot ăștia,

Doamne, iartă-mă! Chiar și Ratazeaev, ehe, cât câștigă! Una–două – și coala-i gata! Uneori scrie și câte cinci pe zi, și zice că ia câte trei sute de ruble pentru fiecare. Câte-o anecdotă sau vreo curiozitate costă cinci sute; câr-mâr, dai, nu dai, până la urmă însă, mort-copt, își scoate pârleala; ba uneori pune în buzunar chiar, câte-o mișoară de ruble, bani bătuți! Ei, ce spui dumneata de asta, Varvara Alekseevna? Vorbă să fie. Are Ratazeaev acolo un caietel cu niște poezioare mititele, numai închipuire, dar știi cât cere pe el? Șapte mii, măicuță, șapte mii. Îți stă mintea-n loc! Păi, atât costă un imobil, o întreagă clădire! Zice că i s-au oferit cinci mii de ruble, dar nu s-a învoit să-l dea. Eu caut să-l conving, să-i deschid ochii: „Ia“, zic, „nene, cele cinci mii și dă-i pe ăia încolo! Că-s bani, nu glumă!“ „Ba nu“, zice, „o să-mi dea șapte, fir-ar să fie de pungași!“ Ce-i drept, e descurcăreț de mama focului!

Și acum, dacă tot a venit vorba de asta, măicuță, hai să copiez și pentru dumneata ceva din Pasiuni italiene. Are el o lucrare cu acest titlu. Citește, Varenka, pasajul pe care ți-l trimit și judecă singură.

... Vladimir tresări și patimile începură să-i fiarbă în piept cu turbare, sângele îi dădu în clocot...

– Contesă, strigă el, contesă! De-ai ști cât de cumplită mi-e pasiunea, cât de nemărginită mi-e nesăbuiința! Nu, visurile mele nu m-au înșelat! Te iubesc, te iubesc pătimaș, cu înverșunare, tot sângele bărbatului tău n-o să-mi poată îneca extazul cumplit și clocotitor al sufletului! Piedicile meschine nu vor zăgăzui focul sfâșietor, infernal, care-mi brăzdează pieptul istovit de suferință. O, Zinaida, Zinaida!...

– Vladimir!... șopti contesa ca pierdută, lăsându-și capul pe umărul lui...

– Zinaida! exclamă Smelski plin de încântare.

Din pieptul lui se desprinsese un oftat. Și, pe altarul iubirii, focul izbucni în văpăi mistuitoare, brăzdând piepturile sărmanilor mucenici ai pasiunii.

– Vladimir!... îngână contesa în extaz.

Sânii i se zbăteau, obrații îi ardeau ca focul, ochii îi scânteiau...

O nouă grozavă unire se săvârșise.

Peste o jumătate de ceas, bătrânul conte intră în budoarul soției.

– Ce zici, sufletelele? spuse el, mângâind-o pe obraz. Să poruncesc ca în cinstea scumpului nostru oaspete să se pună samovarul?

Și acum, după ce ai citit acest fragment, aș vrea să te întreb, măicuță: cum îl găsești? Dreptu-i, stilul e cam liber, nici vorbă, în schimb e bine, nu? Zău, așa-i! Dar hai să-ți mai ofer un pasaj din nuvela Ermak și Ziuleika.

Închipuie-ți, măicuță, că Ermak, cumplitul și mult temutul cuceritor al Siberiei, era îndrăgostit de Ziuleika, fiica lui Kucium, stapânitorul acelor ținuturi, pe care o luase ca roabă. Întâmplarea ține, după cum vezi, de perioada domniei lui Ivan cel Groaznic. Iată, dar, o convorbire dintre Ermak și Ziuleika:

– Mă iubești, Ziuleika? O, mai spune-mi, mai spune-mi o dată!

– Da, te iubesc, te iubesc, Ermak! șopti Ziuleika.

– O, cerule, și tu, pământule, vă mulțumesc! Sunt fericit, fericit! Voi mi-ați dat tot, mi-ați hărăzit toate favorurile la care a râvnit sufletul meu zbuciumat încă din zorii tinereții! Iată, dar, unde m-ai purtat tu, steaua mea călăuzitoare, uite pentru ce m-ai adus aici, dincoace de Brâul de Piatră¹²! Am s-o arăt pe Ziuleika mea întregii lumi, și oamenii, aceste lighioane turbate, nu vor cuteza să-mi arunce vreo vină! O, cine e în stare să înțeleagă chinurile tainice care-ți mistuie sufletul gingaș, să vadă un poem în fiecare lacrimă a ta? O, ființă nepământeană, lasă-mă să-ți șterg cu o sărutare această lacrimă cerească, lasă-mă să-ți o sorb de pe față!

– Ah, Ermak! zise Ziuleika. Lumea e rea, oamenii sunt nedrești. Ei ne vor prizoni, scumpul meu, ne vor judeca! Ce-o să fac eu, o biată copilă, crescută în mijlocul zăpezilor dragi ale Siberiei, în iurta pământească, ce-o să fac eu acolo, la voi, în lumea voastră rece, nesimțitoare, trufașă, goală de suflet? O, dragul meu, iubitul meu, oamenii n-o să mă înțeleagă!

– Atunci sabia mea căzăcească se va smulge din teacă și va vâjâi peste capetele lor! strigă Ermak, aruncând în jur niște priviri rătăcite, sălbătice.

Dar să-l vezi, Varenka, pe Ermak când află că Ziuleika, iubita lui, a fost înjunghiată! Kucium, bătrânul orb, folosindu-se de întunericul nopții și de lipsa lui Ermak, se strecoară în cortul lui și, vrând să-i dea o lovitură de moarte pentru

că-i luase sceptrul și coroana, își ucide propria fiică.

– Crește sufletul în mine când aud cum se sărută fierul cu cremenea! răcni Ermak, copleșit de o furie nebună, ascuțindu-și jungherul oțelit de piatra șamanilor. Sunt însetat de sânge, de sângele lor! O să-i tai pe toți, pe toți, pe toți!

După care, nemaiputând să trăiască fără Ziuleika, se aruncă în Irtîș, și cu asta se sfârșește toată povestea.

Ei, și acum să-ți mai ofer, drept exemplu, un crâmpei dintr-o bucată comică, scrisă de-a dreptul numai pentru a stârni râsul:

Cum, nu-l cunoașteți pe Ivan Prokofievici Jeltopuz? Păi, el e cel care l-a mușcat de picior pe Prokofi Ivanovici! Da, Ivan Prokofievici e aprig, în schimb, e dăruit cu virtuți rare. Prokofi Ivanovici, dimpotrivă, e omul care se prăpădește după ridică cu miere. Ce-i drept, pe vremuri, când se avea bine cu Pelagheia Antonovna... Ce, n-o știți pe Pelagheia Antonovna? Ei bine, e cea care-și îmbracă mereu fusta pe dos.

Uite-așa, Varenka, să te strici de râs, nu alta! Când Ratazeaev ne-a citit bucata asta, ne-am tăvălit pe jos! Tare-i dat dracului, Doamne, iartă-mă! De altfel, măicuță, deși cam întortocheată și chiar din cale-afară de jucăușă, bucata e cu totul nevinovată, lipsită de orice erezii liberale și de idei liber-cugetătoare. Și mai trebuie să-ți spun, draga mea, că Ratazeaev are o conduită minunată, și de aceea, firește, e și un scriitor foarte bun, nu ca alții.

Da' ce-ar fi oare – să vezi, numai câte nu-i dau uneori prin cap omului! – ce-ar fi oare, dacă m-aș apuca să scriu și eu ceva? Cum ar fi? Închipuie-ți, de-o pildă, că într-o bună zi ar apărea uite-așa, tam-nisam, o cărțuție cu titlul Poezii de Makar Devuşkin! Ce-ai zice, îngerașule? A? Ce-ai gândi, ce-ai crede despre mine? Eu unul atât știu, măicuță, că, de-ar fi să-mi iasă o astfel de culegere, hotărât lucru, nici n-aș îndrăzni să mă arăt pe bulevardul Nevski. Cum ar fi, zău, dacă fiecare ar spune: iată, pasămite, ăsta-i Devuşkin, adică cel ce se ocupă cu literatura, poetul, carevasăzică! Chiar el, Devuşkin, în carne și oase! Ei, ce m-aș face eu atunci, de pildă, cu cizmele mele? Căci, să-ți spun drept, măicuță, așa, în treacăt, mi-s mai totdeauna numai petice, iar pingelele, la o adică, mi se desfac uneori de mai mare rușinea. Doamne, ce ar mai vorbi lumea, când ar afla că poetul Devuşkin umblă cu cizmele cârpite? Ori, colo, vreo contesă-ducesă, ei, ce-ar

zice, draguță, despre mine? Adică ea, mă rog, poate că nici n-ar observa nimic, căci ducesele, cred eu, nu se prea uită la încălțăminte, cu atât mai puțin la cizmele unui slujbaş (mai ales că pe lume sunt cizme și cizme); m-ar trăda însă chiar prietenii mei, care i-ar povesti totul. Și Ratazeaev ar face-o primul, de vreme ce umblă la ducesa B., ba încă atât de des, încât zice că se simte acolo ca la dânsul acasă. Iar ducesa, zice, e o minune, o adevărată cucoană literară. Mare pișicher e Ratazeaev ăsta!

De altfel, ajunge, prea m-am întins pe tema asta! O fac însă, vorba ceea, cu dinadinsul, ca să te mai distrez puțin, îngerașule. Acum la revedere, sufletul meu! Ți-am înșirat atâtea! De fapt, asta pentru că azi sunt foarte binedispus. Masa am luat-o la Ratazeaev împreună cu toți (vai, ce ghidușari sunt ăștia, măicuță!) și am dat cep la un vinișor dulce, ehei... Ce să-ți mai spun? Vezi numai să nu-ți închipui cine știe ce despre mine! Auzi, Varenka? Că eu, știi, doar așa... Dar cărți o să-ți trimit, o să-ți trimit neapărat! Umblă pe aici din mână în mână o carte de-a lui Paul de Kock¹³, dar asta nu e pentru dumneata, zău! Nu și nu! Paul de Kock nu ți se potrivește. Se zice că el, măicuță, stârnește nobila indignare a tuturor criticilor din Petersburg. Îți trimit un funticel de zaharicale, pe care le-am cumpărat anume pentru dumneata. Papă-le, suflețelule, și la fiecare bombonică să-ți amintești de mine! Dar acadelele vezi să nu le ronțai, ci să le sugi, că altfel au să te doară dințișorii. Sau poate-ți plac și fructele glasate, a? Scrie-mi! Ei, cu bine, cu bine, Varenka! Hristos să te aibă în paza Lui, suflețelule! Iar eu rămân ca întotdeauna

al dumitale cel mai credincios prieten,

Makar Devuşkin

27 iunie

Mult stimat Makar Alekseevici!

Fedora spune că, dac-aș vrea, s-ar găsi oameni care m-ar ajuta cu plăcere să mă angajez ca guvernantă în casa cutare. Dumneata, bunul meu prieten, ce zici? Să

mă duc sau nu? Desigur, n-o să-ți mai fiu atunci o povară pe cap; mai ales că și slujba ce mi se propune pare destul de convenabilă. Ce-i drept, mi-e cumva frică să mă duc într-o casă străină. Gazdele sunt niște moșieri. O să mă întrebe ba de una, ba de alta, se vor interesa ce și cum, iar eu ce-o să le spun? Pe deasupra, mai sunt și atât de nesociabilă, atât de sălbatică! Îmi place să mă aciuez undeva și să rămân acolo cât mai mult timp. E parcă mai bine în locul cu care te-ai obișnuit; chiar dacă trăiești ca vai de lume, și tot e mai plăcut; unde mai pui că va trebui să plec de aici, și doar unul Dumnezeu știe ce slujbă voi avea: poate că m-or pune pur și simplu să le dădăcesc copiii, și atâta tot. Apoi mă gândesc și ce oameni sunt gazdele; că, uite, în doi ani schimbă de acum a treia guvernantă. Învață-mă, dar, Makar Alekseevici, învață-mă, pentru Dumnezeu: să mă duc sau nu? Și de ce, mă rog, nu vii la noi niciodată, a? Te arăți doar uneori pentru o clipă-două. Mai că nu ne vedem decât duminica, la liturghie. Vai, ce sălbatic ești! Întocmai ca mine! Cum-necum, suntem aproape rude. Dar dumneata nu mă iubești, Makar Alekseevici; și aici, în singurătate, mie mi-e uneori atât de trist! Câteodată, mai ales în amurg, rămân singură-singurică. Fedora e pe undeva plecată, iar eu stau adâncită în gânduri, și toate câte au fost, bune și rele, mi se petrec pe dinaintea ochilor, îmi mijesc în amintire, se întrezăresc abia-abia, ca din ceață. Văd fel de fel de chipuri cunoscute (încep să le deslușesc aievea), dar cel mai des mi se arată mama... Și ce vise am uneori! Mi-e sănătatea șubredă rău, sunt slabă, încât cu greu mă mai țin pe picioare; bunăoară, azi-dimineață, când m-am sculat din pat, mi-a venit deodată un fel de leșin; pe deasupra, mă chinuie o tuse rea și neostoită. Știu, presimt că am să mor foarte curând. Și cine o să mă înmormânteze? Cine o să-mi însoțească sicriul până la groapă? Cine va plânge după mine? Și încă să mor într-un loc străin, într-o casă străină, într-un ungheraș străin?... O, bunul meu prieten, cât de tristă e viața! Doamne, Doamne! Și ce mă tot hrănești dumneata cu bomboane, Makar Alekseevici? Nu înțeleg, zău, de unde ai atâtea parale? Ah, dragul meu, păstrează bănișorii, pentru numele lui Dumnezeu, nu-i risipi! Fedora caută cumpărători pentru covorașul acela brodat de mine; cineva i-a propus cincizeci de ruble de hârtie. E foarte bine. De fapt, contam pe mai puțin. Fedorei o să-i dau trei ruble, iar mie o să-mi fac o rochiță simplă de tot, dar călduroasă. Dumitale o să-ți cos o jiletcă; am să aleg stofă din aceea bună și am s-o cos chiar eu, cu mâna mea.

Fedora mi-a adus o carte, Povestirile lui Belkin, pe care ți-o trimit fără zăbavă, ca s-o poți citi și dumneata. Te rog însă să n-o murdărești și să mi-o întorci cât mai repede, pentru că-i împrumutată; e o scriere de Pușkin. Cu doi ani în urmă am citit aceste povestiri împreună cu mama și acum le-am recitit cu inima frântă de durere. Dacă ai ceva cărți, fii bun și trimite-mi-le și mie! Numai nu din cele

primite de la Ratazeaeu, căci el, fără îndoială, o să-ți dea vreo lucrare de-a lui, dacă a publicat ceva măcar o dată. Vai, Makar Alekseevici, cum poate să-ți placă ceea ce scrie el? Niște fleacuri, Doamne, iartă-mă! Dar gata, te las. Prea m-am întins la vorbă. Când sunt amărâtă, îmi place să înșir verzi și uscate, ca să-mi mai treacă. E ca o doctorie. Pe dată mă simt mai bine, mai ales dacă-mi dezleg sufletul și spun tot ce mă doare. La revedere, bunul meu prieten!

A dumitale,

V.D.

28 iunie

Varvara Alekseevna, măicuță!

Lasă, zău, nu te mai da de ceasul morții! Parcă se poate să ajungi într-un asemenea hal? Hai, fii cuminte, îngerașule, liniștește-te! De unde ți-au venit în cap asemenea gânduri? Vai, nu ești bolnavă deloc, chiar deloc, sufletele! Ba dimpotrivă, ești în plină floare; deși arăți puțin cam palidă, totuși înflorești, crede-mă! Dă-le-ncolo de vise și de vedenii! Mai mare rușinea, zău așa! Nu mai lua în seamă toate nălucirile acelea, draga mea, dă-le-ncolo, și gata! Eu de ce, bunăoară, dorm bine? De ce mie nu mi se năzare nimic? Păi, uite de ce, măicuță! Trăiesc ca tot omul, dorm liniștit, sunt sănătos tun, voinicul voinicilor, cum s-ar zice, de mai mare dragul! Ajunge-ajunge, sufletul meu, că-i rușine, rușine! Mai ține-ți firea, măicuță, că știu eu ce-ți poate căpșorul: când ți se abate ceva, o iei razna cu nălucirile, și te năpădește ipohondria. Încetează măcar de dragul meu, sufletele, te rog! Cum să te bagi la stăpân? O, nu, nu și nu! Ce ți s-a năzărit, ce te-a găsit, a? Și încă, nici nu aici, ci undeva pe aiurea! Nu, măicuță, nu, n-o să-ți îngădui una ca asta, o să lupt împotriva acestui gând din răspuțeri, cu tot dinadinsul! O să-mi vând fracul cel vechi, o să umblu pe străzi numai în cămașă, da' dumneata n-o să duci lipsă de nimic. Nu, Varenka, nu! Las' că te cunosc eu bine! Astea-s mofturi, curate mofturi! Da, și numai Fedora, numai ea e vinovată; cine, dacă nu ea, toanta, ți-a băgat în cap toate astea? Dar n-o asculta, măicuță, la o adică, dumneata nici nu știi încă tot adevărul despre ea... E o muiere proastă,

arțăgoasă, pusă pe gâlceavă; și-a băgat în groapă până și bărbatul. Sau poate te-a supărat cu ceva? Nu, măicuță, nu, pentru nimic în lume! Eu cu cine aş rămâne atunci, ce m-aş face fără dumneata? O, nu, Varenka, sufletul meu, scoate-ți astea din minte! Ce-ți lipsește aici, la noi? Noi ne uităm la dumneata ca la soare, dumneata ne iubești, ce-ți mai trebuie? Stai acolo liniștită, brodează sau citește; ori, mă rog, cum vrei, poți să nu faci nimic, numai să te avem mereu în preajmă. De altfel, judecă și dumneata, parcă asta-i treabă?... Uite, o să-ți fac rost de cărți, și apoi, mai știi? poate ne-om duce iar undeva la plimbare. Numai ajungă-ți, măicuță, ajungă-ți, cumințește-te odată și nu te mai izmeni pentru niște fleacuri! De venit o să vin la dumneata neapărat, ba chiar foarte curând, acum însă te rog să-mi primești cuvântul acesta, pe care ți-l spun sincer, de-a dreptul: nu-i bine ce faci, sufletele, nu-i bine deloc! Eu, firește, sunt un biet om fără carte, știu bine, știu că n-am învățătură nici de două parale, dar asta, mă rog, n-are a face și nu de mine-i vorba. Oricum, pe Ratazeaev o să-l apăr, vrei dumneata sau nu. Mi-e prieten și trebuie, trebuie să-i iau apărarea. Scrie bine, chiar foarte bine, foarte , foarte și încă o dată foarte bine! Nu pot fi de acord cu dumneata, nu, nicidecum! Are un stil plin de colorit, fraze scurte, cu înflorituri și idei, idei de tot felul; într-un cuvânt, foarte bine! L-ai citit, pesemne, fără pasiune, Varenka, sau erai prost dispusă, că te-o fi supărat Fedora sau ai avut poate vreo altă neplăcere. Nu, zău, citește-l cu mai multă simțire, mai pe îndelete, când ai cugetul împăcat, ești veselă, binedispusă, bunăoară, când iei în gură o bomboană – atunci e momentul! Nu tăgăduiesc, desigur, că există scriitori mai ceva decât Ratazeaev (cine s-ar putea îndoi); ba sunt unii chiar cu mult mai de seamă, nu zic, dar aceia-s buni în felul lor, iar el, în felul său; și ei scriu bine, și Ratazeaev scrie bine. Are el socoteala lui, mă rog, scrie omul, și foarte bine face! Și acum cu bine, măicuță; mă opresc aici; am o treabă și trebuie să mă grăbesc! Uite-așa, măicuță, uite-așa, luminița mea, liniștește-te, și Dumnezeu să te aibă în paza lui! Iar eu rămân

al dumitale prieten credincios,

Makar Devuşkin

P.S. Mulțumesc pentru carte, sufletele! O să-l citesc, aşadar, și pe Puşkin. Diseară voi trece neapărat să te văd.

1 iulie

Dragă Makar Alekseevici!

Nu, bunul meu prieten, n-am s-o duc mult aici, printre voi! Am chibzuit îndelung și cred că n-aș face bine să renunț la un loc atât de convenabil. Acolo o să am cel puțin asigurată bucata mea de pâine; și apoi o să-mi dau silința, o să fac totul ca să câștig bunăvoința gazdelor, ba, de-o fi nevoie, o să-mi schimb chiar și caracterul. E greu și trist, desigur, să trăiești printre străini, să fii la voia nu știu cui, să-ți tăinuiești și să-ți înăbuși mereu sentimentele, dar Dumnezeu o să mă ajute. Doar n-o să rămân toată viața o sălbatică! De altfel, știu ce înseamnă această neliniște, am mai simțit-o. Îmi amintesc de anii când eram încă o copilă și mergeam la pension. Duminica mă zbenguiam acasă cât era ziulica de mare; mama mă dojenea uneori, dar mie nici că-mi pasă, aveam inima ușoară, sufletul plin de lumină. Când vedeam însă că se apropie seara, mă cuprindea deodată o tristețe soră cu moartea: pe la nouă trebuia să fiu la pension, unde toate erau străine, reci, rigide, iar luna pedagogele erau mai supărate ca oricând. Așadar, inima mi se strângea de amar și îmi venea să bocesc, nu altceva. Atunci mă ascundeam undeva, în vreun ungheraș mai îndepărtat, și plângeam acolo înăbușit, singură-singurică, fiindcă mă temeam ca nu care cumva să mă vadă nu știu cine și să zică, vezi Doamne, că-s o leneșă. Deși, de fapt, plângeam nu pentru că mi-ar fi fost silă de învățătură. Ei, și ce! Până la urmă m-am obișnuit și cu asta; ba, la plecare, când a fost să mă despart de prietenele mele, chiar am plâns. Parcă-i frumos să tot trăiesc pe spinarea dumată și a Fedorei? Gândul că vă sunt o povară mă chinuiește întruna. Îți vorbesc despre toate astea fățiș, pentru că m-am obișnuit să fiu cu dumneata foarte sinceră. Oare eu nu văd cum Fedora se scoală în fiecare zi cu noaptea-n cap și se apucă de spălatul rufelor? Nu văd cum se spetește sărmana până noaptea târziu? Și doar oasele ei bătrâne cer odihnă! Parcă nu văd că dumneata cheltuiești pentru mine cel din urmă bănuț, încât ai ajuns ca vai de lume? Oare, în situația dumată, bunul meu prieten, asta-i drept? Ba îmi mai scrii că o să-ți vinzi și ultima cămașă, dar n-o să mă lași la nevoie. Te cred, te cred, dragul meu, nu mă îndoiesc că ai o inimă foarte bună! Dar asta o spui acum, că ai bani, la care nici nu te așteptai când ai primit gratificația. Dar ce-o să fie pe urmă, ce-o să fie mai târziu? Știi doar că sunt mereu bolnavă, nu pot să lucrez așa cum lucrezi dumneata, deși aș vrea, aș

vrea din tot sufletul; și apoi, nici nu-mi prea pot găsi de lucru oricând. Ce, dar, să mă fac? Să mor de inimă rea, uitându-mă la voi, bunii mei prieteni, cum munciți pe rupte? Cu ce aş putea să vă ajut măcar câtuși de cât? Și de ce, mă rog, nu te-ai putea lipsi de mine? Ce bine ți-am făcut? Da, țin la dumneata din tot sufletul, te iubesc mult, îmi ești foarte drag, însă – o, soartă amară! – eu știu să iubesc, pot să iubesc, dar numai atât! Nu-s în stare nici să-ți fac un bine, nici să te răsplătesc pentru binefacerile dumitale. Atunci de ce să mă ții aici? Mai gândește-te, te rog, și spune-mi ultimul cuvânt! Iar eu rămân în așteptarea răspunsului. Cu drag,

a dumitale,

V.D.

1 iulie

Mofturi, Varenka, mofturi, și nimic mai mult! E destul să capeți puțină libertate, și poftim ce-ți trece prin căpșorul dumitale! Și așa-i rău, și așa nu-i bine! Dar eu văd că toate-s mofturi! Păi, ce nu-ți ajunge, măicuță, aici, la noi? Hai, spune! Te iubim, ne iubești, toți suntem mulțumiți și fericiți – ce-ți mai trebuie? Printre străini ce-o să faci? Că dumneata, la o adică, nici nu-ți închipui măcar ce înseamnă un om străin... Eh, întreabă-mă pe mine, că o să-ți spun eu ce-i asta! Știu bine, măicuță, știu pe pielea mea cum sunt străinii, am gustat pâinea lor. E rău străinul, Varenka, tare-i rău; dacă nu reușește să-ți sfâșie inima în alt chip, ți-o sfâșie cu fel de fel de reproșuri, ocări și priviri pline de răutate. Pe când aici, la noi, ți-e cald, ți-e bine, ca într-un cuibușor. Și, dacă pleci, cui ne lași, măicuță? Ce ne-om face noi fără dumneata? Mai ales eu, un biet bătrân, ce-o să mă fac? Zici că n-avem nevoie de dumneata? Zici că nu ne ești de folos? Cum așa? Păi, judecă și dumneata, măicuță, cum adică? Ba dimpotrivă, Varenka, mie îmi ești de cel mai mare folos. Ai asupra mea o înrăurire atât de binefăcătoare... Chiar și acum, iată, mă gândesc la dumneata și-s plin de voie bună... Îți mai scriu uneori câte-o scrisoare, îmi pun în ea toată inima și primesc de la dumneata cel mai amănunțit răspuns. Ți-am cumpărat câte ceva de îmbrăcat, ți-am făcut și o pălărioară; când îmi dai vreun comision, ți-l îndeplinesc pe dată... Nu, zău, cum poți spune că nu-mi ești de folos? Da' ce-o să mă fac eu singur la bătrânețe, ce-o

ajunge de capul meu? La asta, pesemne, nu te-ai gândit, Varenka; ar fi însă bine să te gândești, draga mea: la ce, adică, voi mai fi eu bun când o să pleci? M-am obișnuit atât de mult cu dumneata! Și ce va fi, a? O să mă arunc în Neva, și cu asta, basta. Zău așa, draga mea! Fiindcă ce-o să fac singur? Ah, Varenka, sufletul meu! Vrei, cum se vede, cu tot dinadinsul să mă vezi dus cu dricul la cimitirul Volhovo, însoțit doar de-o bătrână bocitoare, vrei să mă coboare cioclii în mormânt, să arunce peste mine țărână și să mă lase acolo singur-singurel. Mare păcat îți faci cu mine, măicuță! Mare păcat, zău!... Îți înapoiez cărticica, Varenka, și vreau să-ți spun – dacă, desigur, te interesează părerea mea – că încă niciodată în viață nu mi-a fost dat să citesc o carte mai frumoasă. De aceea îmi zic, măicuță: uite, ce nătărău, ce nătărău am fost, Doamne, iartă-mă! Ce mi-o fi fost de cap până acum, din ce hățiș de codru am ieșit? Fiindcă ce știu eu, draga mea? Nimic, absolut nimic! Sunt un biet om fără de carte, Varenka, ce mai încolo și încoace? Am citit doar puțin, foarte puțin, mai nimic: Imaginea omului¹⁴, o lucrare plină de înțelepciune, Băiat care cânta la zurgălăi¹⁵ și Cocorii lui Ibicus¹⁶ – atâta tot și nimic mai mult. Acum, în cărticica pe care mi-ai trimis-o, am citit Căpitanul de poștă. Adică să vezi cum se întâmplă uneori pe lumea asta, măicuță! Trăiești, trăiești, carevasăzică, și habar n-ai că undeva pe aproape circulă o carte, în care ți-e zugrăvită de-a fir a păr toată viața! Și ceea ce înainte vreme era pentru tine neînțeles, acum, când citești, ți se limpezește, și începi să-ți amintești de toate, și toate își află dezlegarea. Și, în sfârșit, uite pentru ce am mai îndrăgit cărțulia pe care mi-ai trimis-o. Unele scrieri le citești și le răscitești fără să înțelegi din ele nimic, măcar să mori. Eu unul, de pildă, sunt cam greu de cap, dar, mă rog, așa-s din fire, de aceea nu pot citi cărți prea măiestrite; da' pe asta o citesc de parcă aș fi scris-o chiar eu sau, de-ar fi s-o spun la o adică, ca și cum ar fi chiar inima mea, bună, rea, cum este, pe care am deschis-o în fața oamenilor, uite-așa, am dat totul pe față! Și, Doamne, ce întâmplare simplă! Da, zău, aș fi ticluit-o și eu la fel! De ce, mă rog, n-aș fi ticluit-o? Că de simțit simt întocmai cum scrie acolo, în carte, ba chiar m-am aflat nu o dată în împrejurări aidoma celor prin care trece și Samson Vîrin, sârmanul. Și apoi, câți ca el, nenorociți și urgisiți, nu umblă printre noi! Dar cu câtă iscusință sunt descrise toate! Abia mi-am ținut plânsul, măicuță, când am citit că a dat, păcătosul, în patima beției, de și-a băut, bietul, mințile și doarme cât e ziulica de mare sub cojocul lui de oaie; iar când își amintește de fiică-sa Duniașa, mioara aceea rătăcită, își îneacă durerea în băutură și plânge cu lacrimi amare, ștergându-și ochii cu poala hainei murdare. Cât de firesc e totul! Citește-o, zău, și dumneata; parcă-i aievea, curat ca-n viață! Am văzut astea chiar cu ochii mei, de parcă lângă mine s-au petrecut toate. S-o luăm, bunăoară, pe Tereza sau – de ce să ne ducem prea departe? – să-l luăm pe unul de-alde noi, pe un sârman funcționar la

stat. Oare nu-i și el un Samson Vîrin? Doar că se cheamă altfel: Gorșkov, să zicem. E un lucru obișnuit, măicuță; se poate întâmpla cu oricine: și cu mine, și cu dumneata. Chiar și contele cutare, care locuiește pe bulevardul Nevski sau mai încolo, pe malul Nevei, chiar și el poate avea această soartă; numai la prima vedere va părea că-i altcumva, că la ei toate-s deosebite, de, ca în lumea cea bună; de fapt, i se poate întâmpla orice și lui, ca și mie, de altfel. Uite-așa, măicuță! Iar dumneata vrei să pleci! Nu te gândești că aș putea să cad și eu în păcat, Varenka? O să te prăpădești, scumpa mea, și-ai să mă duci și pe mine la pierzanie! Vai, luminița mea dragă, scoate-ți din cap toate gândurile astea năstrușnice și nu mă mai chinui degeaba! Ei, cum o să-ți câștigi dumneata, puicuța mea slabă și fără aripioare, cum o să-ți câștigi dumneata singură pâinea, cum o să te aperi de oamenii răi, cum o să te ferești de pieire? Hai lasă, Varenka, vino-ți în fire și nu mai asculta, zău, sfaturile acelea proaste și bârfele de tot soiul! Iar cărticica asta a dumitale mai citește-o o dată neapărat, cu luare-aminte, că are să-ți fie de folos.

I-am vorbit și lui Ratazeaeve despre Căpitanul de poștă. Dar el mi-a spus că astea-s lucruri vechi și că acum sunt la modă cărticelele cu chipuri și cu descrieri de tot felul; la drept vorbind, nici n-am prea înțeles ce a vrut să zică, de fapt, cu asta. Totuși, în încheiere a subliniat că Pușkin e un scriitor de seamă, care a adus slavă Sfintei Rusii, și încă multe altele mi-a spus despre el. Da, e bună cărticica, Varenka, chiar foarte bună; mai citește-o, deci, o dată cu atenție; urmează-mi sfatul, sufletele, și fă-mi o bucurie, că nu-s decât un biet bătrân amărât. Atunci însuși Dumnezeu o să te răsplătească, draga mea, negreșit o să te răsplătească.

Al dumitale prieten devotat,

Makar Devuşkin

6 iulie

Mult stimat Makar Alekseevici!

Fedora mi-a adus astăzi cincisprezece ruble de argint. Și, Doamne, cât de mult s-

a bucurat când i-am dat și ei trei monede! Îți scriu la repezeală, că tocmai acum m-am apucat, iată, să-ți croiesc jiletca. O, ce stofă minunată, galbenă și cu floricele! Îți mai trimit o cărțuție cu tot felul de povestioare; pe unele le-am citit și eu; să citești neapărat Mantaua! Mă tot rogi să merg împreună cu dumneata la teatru. Dar nu va costa oare prea mult? Poate doar undeva sus la galerie, nu? Ce-i drept, n-am fost de mult la teatru; nici nu-mi mai amintesc de când. Mă tem, totuși, că biletele vor fi prea scumpe. Fedora nu face decât să tot clatine din cap. Zice că viața pe care o duci dumneata în ultima vreme îți depășește cu mult posibilitățile materiale. De fapt, văd și eu; câți bani ai cheltuit numai pentru mine! Ai grijă, dragul meu, să nu dai de vreo belea! Fedora zice că ar fi auzit niște vorbe: chipurile, te-ai certat cu proprietăreasa pentru că nu-i plătești chiria. Mă tem, zău, pentru dumneata. Dar te las acum. Mă grăbesc. Am ceva treabă: îmi schimb cordeluțele la pălărie.

V.D.

P.S. Dacă mergem la teatru, o să-mi pun pălăriuța cea nouă, iar pe umeri – mantela cea neagră. Ce crezi, va fi bine?

7 iulie

Mult stimată Varvara Alekseevna!

... Eu, iată, mă întorc la vorba noastră de ieri. Da, măicuță, a fost o vreme când și mie îmi umblau prin cap tot felul de gărgăuni. M-am îndrăgostit de actrița aia până peste urechi; ei, asta mai treacă-meargă; dar cel mai ciudat lucru e că eu aproape nici n-o văzusem, la teatru nu fusesem decât o singură dată, și totuși m-am amoretat lulea. Locuiau pe atunci alături de mine, peste paravan, vreo cinci flăcăuani foc, nu alta! Am fost nevoit, deci, să mă întovărășesc, deși m-am ținut tot timpul la o distanță cuviincioasă. Dar, ca să nu rămân mai prejos, le țineam isonul în toate. Și, zău, mi-au împuiat capul cu actrița aia! În zilele de spectacol, ceata lor se ducea seară de seară la teatru, la galerie – pentru cele de trebuință n-

aveau nici o para chioară! – și o aplaudau cu înfocare, fără oprire, o chemau mereu la rampă, ca niște bezmetici! Apoi nu mă lăsau să închid un ochi toată noaptea, până hăt spre dimineață, numai despre ea le era vorba, numai pe ea o numea fiecare „Glașa mea“, numai ea era singura lor dragoste, pentru care le bătea inima. Și mi-au aprins astfel și mie călcâiele, că eram pe atunci tinerel și neajutorat; așa că, nici nu știu cum, dar m-am trezit împreună cu ei la teatru, tocmai sus, la cucurigu. De văzut n-am văzut de acolo decât o margine a cortinei; în schimb, am auzit totul foarte bine. Și pot să spun că actrița aceea avea într-adevăr un glăscior plăcut, argintiu și dulce, ca de privighetoare. Ne-am rupt mâinile aplaudând și am strigat de să ne spargem piepturile, încât a fost cât pe ce să ne dea afară; ba cu unul dintre noi chiar așa și s-a întâmplat. M-am întors acasă cu amețeli, de parcă eram beat. În buzunar nu aveam decât o rublă de argint, iar până la leafă îmi mai rămâneau încă vreo zece zile bune. Și ce crezi dumneata că am făcut, măicuță? A doua zi, înainte de a pleca la slujbă, m-am abătut, carevasăzică, pe la parfumier (adică știi, franțuzul acela) și nici nu mai știu pentru ce am cumpărat de toți banii parfumuri și săpun bine mirositor. La prânz, în loc să mă duc acasă, am umblat ca un rătăcit pe sub ferestrele actriței. Ea locuia într-o casă de pe bulevardul Nevski, la etajul patru. Pe urmă m-am dus acasă, m-am odihnit cam preț de un ceas și m-am întors să-i supraveghez iar ferestrele. Am umblat așa pe urmele ei cam vreo lună și jumătate. Tocmeam ba un birjar, ba altul, numai ca să-i trec pe sub ferestre. Ajunsesem ca vai de lume, mă înglodasem în datorii până peste cap, dar în cele din urmă mi-a trecut și amorul; cu alte cuvinte, mi s-a făcut lehamite! Ei, iată, măicuță, ce poate face o actriță dintr-un om de treabă! Dar, mă rog, eram pe atunci doar un boboc, un boboc cu caș la gură!...

M. D.

8 iulie

Mult stimată Varvara Alekseevna!

Mă grăbesc să-ți înapoiez cartea pe care mi-ai trimis-o în ziua de șase a lunii curente și totodată, cu ocazia acestei scrisori, vreau să fac lumină într-o privință.

Nu-i frumos, măicuță, nu-i frumos deloc din partea dumitale că m-ai pus într-o asemenea situație! O, nu, draga mea, nu, dă-mi voie: fiecare om își are soarta lăsată de la Dumnezeu! Unul e hărăzit să poarte epoleți de general, altul să fie consilier titular; unii sunt meniți să dea porunci, alții, să se supună cu spaimă, fără să crâcnească. Mă rog, toate după însușirile oamenilor sunt rânduite; care e bun de cutare lucru, care, de cutare; iar aptitudinile tot de Dumnezeu sunt lăsate. Eu, bunăoară, sunt în slujba statului de vreo treizeci de ani; datoria mi-o fac exemplar, bețiv nu sunt, cu dezordinea nu m-am împăcat niciodată. Ca cetățean, pot spune cu mâna pe inimă că am și eu unele lipsuri, dar am și virtuți. Șefii mă stimează, ba chiar însuși excelența sa e mulțumit de mine; și, cu toate că, până astăzi, nu mi-a arătat în mod special bunăvoința, totuși știu bine că e mulțumit. Iată-mă încărunit, dar n-am pe conștiință nici un păcat mai mare. Firește, am greșit, fiindcă cine-i ușă de biserică? Tot omul are păcate, chiar și dumneata, măicuță! Dar în mare n-am săvârșit nici o greșală, nici o abatere; n-a fost nicicând să calc vreo lege sau să tulbur ordinea publică, nu, Doamne, ferește! Ba era cât pe ce să primesc și o decorație! Ei, da' ce mai atâta? Astea dumneata, măicuță, sincer vorbind, trebuia să le știi; și el așijderea. Odată ce s-a apucat să le pună în carte, era obligat să cunoască toate de-a fir a păr. Nu, zău, din partea dumitale, măicuță, nu m-am așteptat la așa ceva! Nu, Varenka, tocmai dumneata să mi-o faci astfel?

Uite, dar! Și după toate astea să nu pot să stau liniștit în colțișorul meu – de, așa cum este – să trăiesc, carevasăzică, aidoma unui mieluşel, fără să fac vreun rău cuiva, tot cu frica lui Dumnezeu, cunoscându-i lungul nasului, fără ca vreun nea cutare să se bage în viața mea personală, să-mi cerceteze cocioaba – vezi Doamne, cum o duc aici, la mine acasă, am sau nu vreo jiletcă mai bună, sau albiturile de trebuință, am cizme, am pingele, în sfârșit, ce mănânc, ce beau, ce mai copiez?... Și, mă rog, ce e rău, măicuță, că eu, să zicem, ca să nu-mi rup ciubotele, trec în vârful degetelor pe unde e pavajul stricat? De ce să scrii despre bietul om, că, pasămite, e atât de sărac, încât uneori nici ceai nu bea? Mă rog, cine-a zis că toți trebuie să bea neapărat ceai? Și parcă eu mă uit în gura fiecăruia, să văd ce mănâncă? Pe cine am înjosit eu în chipul acesta? Nu, măicuță, de ce să-l jignești pe omul care nu ți-a făcut nimic rău? Ei, poftim exemplu, Varvara Alekseevna! Iată cum stau lucrurile: îți cauți, adică, de slujbă cu zel și sânguință, superiorii – vezi bine! – îți poartă respect (că, orice-ai zice, tot îți poartă!), și deodată ca din senin, fără nici o pricină, te pomenesci personaj de pamflet!... Uneori, ce-i drept, îți mai coși câte-un lucru nou și te bucuri, nu dormi nopțile de tare ce te bucuri! Bunăoară, când te vezi cu o pereche de cizme; le tragi pe picior cu o deosebită satisfacție, așa e, am simțit asta chiar eu singur.

Îți face plăcere când te dichisești cu ceva nou; pasajul ăsta parcă-i luat din viață! Mă mir, însă, cum de a lăsat Fedor Fedorovici să-i treacă această carte prin mână și n-a protestat. Ce-i drept, ca dregător e încă tânăr și uneori îi mai place să țipe; dar, mă rog, n-are decât! De ce să nu ne muștruluiască pe cei de-alde noi, când e nevoie? Ba chiar, câteodată, mă rog, numai așa, ca s-o facă pe grozavul, că de ce n-ar face-o, a? Trebuie să ne pună la rezon, să ne mai bage în sperieți; fiindcă, fie vorba între noi, Varenka, oamenii noștri fac treabă numai de frică; fiecare caută doar să intre undeva în vreo slujbă și apoi, pasămite, o muștruluială, da' lucrul să mai aștepte! Apoi, sunt ranguri și ranguri, și fiecare cere o muștruluială, întru totul corespunzătoare, așa că, în fiecare caz, și metoda de muștruluială e alta, asta-i în firea lucrurilor! De fapt, pe asta și se ține lumea, măicuță; ne dăm mari unul față de celălalt și ne săpunim unul pe altul cât putem. Fără această măsură de prevedere nici lumea n-ar fi lume și nici ordine n-ar fi nicăieri. De aceea mă mir, zău, cum de Fiodor Fiodorovici a lăsat o așa jignre fără pedeapsă!

Și cui folosește să scrii despre asemenea lucruri? La ce bun, a? Poate, după toate astea, careva dintre cititori o să-mi facă o altă manta? Ori o să-mi cumpere o pereche de cizme noi? Ei aș! O să citească povestirea, măicuță, ba încă o să-i ceară scriitorului neapărat urmarea. Uite-așa, Varenka, uneori te ascunzi, te ferești să-ți arăți neajunsurile, ți-e frică să-ți arăți nasul între oameni, oriunde-ar fi, fiindcă te temi să nu-ți iasă vorbe, pentru că din tot ce-i pe lume, din cine chiar gândește unul un pamflet, și atunci, toată viața ta de cetățean și de familist se face deodată subiect de literatură: toate sunt date în vileag, citite, judecate, luate în răs! Acum încearcă, hai, să mai ieși în stradă! Atât de iscusit e arătat totul, că până și numai după mers te recunoaște lumea. Măcar spre sfârșit să-și fi dat seama scriitorul să mai fi îndulcit ceva pe ici, pe colo, să fi strecurat, bunăoară, după episodul când i-au aruncat hârtiile în cap, că, adică, era totuși un om plin de virtuți, un bun cetățean și, desigur, nu merita din partea colegilor asemenea purtare; cu superiorii era ascultător, nu le ieșea din cuvânt niciodată (în locul acesta n-ar fi stricat vreo pildă), în viața lui n-a făcut nimănui nici un rău, a trăit cu frica lui Dumnezeu și a murit (dacă neapărat a ținut să-l dea morții) plâns de toată lumea. Era însă și mai bine dacă îndeobște nu-l lăsa să moară, ba încă o întorcea așa, încât sărmanul om să-și fi găsit mantaua, iar generalul, aflând mai cu de-amănuntul de virtuțile lui, să-l fi luat înapoi la el în cancelarie și să-i fi dat o leafă mai bună. Și atunci, zău așa, răul ar fi fost pedepsit, binele ar fi ieșit biruitor, iar colegii lui de birou ar fi rămas cu buzele umflate. Eu anume astfel aș fi întors-o; da' așa, ce-i bun, ce-i deosebit aici? Nu-i decât o pildă banală din viața noastră ticăloasă de fiecare zi. Și oare ce ți-a venit, drăguța mea, să-mi trimiți mie această carte? E scrisă cu gând rău, Varenka; și apoi, cazul e de

necrezut, unde s-a văzut asemenea slujbaş? Ar trebui făcută o plângere, Varenka, o reclamație oficială.

Al dumitale preaplecat servitor,

Makar Devuşkin

27 iulie

Mult stimat Makar Alekseevici!

Atât cele întâmplate în ultima vreme, cât și scrisorile dumitale m-au speriat, m-au uimit adânc, m-au surprins până la nedumerire. Dar Fedora mi-a limpezit totul. De ce ai căzut în deznădejde, de ce te-ai prăbușit deodată în hăul acesta fără fund? Explicațiile dumitale, Makar Alekseevici, nu mă satisfac deloc. Acum vezi câtă dreptate am avut când am stăruit să primesc locul acela convenabil care mi s-a propus? Apoi mă sperie rău și ceea ce s-a întâmplat cu mine acum, nu demult. Zici că anume dragostea ce mi-o porți te-a făcut să ascunzi de mine totul. Eu am înțeles cât îți sunt de îndatorată încă de pe vremea când mă asigurai că cheltuiești cu mine numai bani puși deoparte, adică cei păstrați, chipurile, la casa de depuneri, pentru orice întâmplare. Acum însă, când am descoperit că de fapt n-ai avut nici un fel de bani în plus, ci, auzind întâmplător de situația critică în care mă aflam, ți s-a făcut milă și ai hotărât să-ți consumi cu mine tot salariul, luat chiar pe câteva luni înainte, ba, când am fost bolnavă, ți-ai vândut până și haina – acum, zic, când am descoperit toate astea, mă frământ atât de rău cu firea, încât nu mai știu nici cum să primesc cele întâmplate, nici ce să gândesc despre toate câte au fost. Ah, Makar Alekseevici, trebuia să te oprești atunci, la primele binefaceri ce ți-au fost sugerate de mila și de dragostea dumitale părintească, nu era nevoie să-ți irosești banii pe fleacuri, cum ai făcut mai pe urmă! Prin faptul că n-ai fost sincer cu mine, dumneata, Makar Alekseevici, ai trădat prietenia care ne leagă; și acum, când văd că ultimul-ți ban s-a dus pe rochii, bomboane, plimbări, teatru și cărți, acum, zău, sunt nevoită să plătesc pentru toate foarte scump și să-mi regret adânc ușurătatea de neiertat (căci am primit totul cu ușurință, fără să mă fi gândit vreodată și la dumneata). Astfel,

toate lucrurile cu care ai vrut să mă bucuri au devenit astăzi pentru mine un prilej de suferință, mi-au lăsat în suflet doar o mare părere de rău care nu-mi slujește la nimic. Observam, ce-i drept, că în ultima vreme erai cam trist și așteptam ceva cu inima strânsă de mâhnire, dar că se va întâmpla ceea ce s-a întâmplat n-aș fi crezut nicicând. O, Makar Alekseevici, cum ai putut să te lași pradă deznădejzii într-un asemenea hal? Ce-o să creadă acum despre dumneata cei care te cunosc, ce-o să zică lumea? Tocmai dumneata, pe care atât eu, cât și toți ceilalți te-am prețuit atât de mult pentru bunătatea inimii, pentru modestie și cumințenie, tocmai dumneata să cazi într-o patimă atât de ticăloasă, de care, pare-se, n-ai mai fost bănuț niciodată?! Doamne, ce-a fost cu mine când Fedora mi-a povestit că cineva te-a găsit beat în stradă și te-a dus acasă cu poliția! Am rămas încremenită de uimire! Deși, de fapt, mă așteptam la vreo trăsnaie; căci patru zile n-am avut de la dumneata nici o veste. Dar ce-o să spună șefii, Makar Alekseevici, când o să afle adevărata pricină pentru care ai lipsit de la slujbă? Nu te-ai gândit la asta? Zici că toți râd de dumneata, că toată lumea știe de relațiile noastre și că vecinii, când te iau în zeflemea, îmi pomenesc numele? Dă-le încolo pe toate, Makar Alekseevici, și, pentru Dumnezeu sfântul, liniștește-te! Apoi mă sperie povestea pe care ai avut-o cu ofițerii aceia. Am auzit de ea doar foarte vag. Lămurește-mă, te rog, ce înseamnă asta, a? Scrii că nu mi-ai mărturisit totul fiindcă te temei că nu cumva să-ți întorc spatele, că ai fost disperat pentru că nu știai cum să mă ajuti când eram bolnavă, că ai vândut totul ca să-mi asigur existența și să nu mă vezi internată în spital, că te-ai înglodat în datorii până peste cap și zilnic ai neplăceri cu gazda. Dar, ascunzând de mine toate astea, ai făcut foarte rău. Astăzi, cum vezi, am aflat totul. Te-ai sfiit să-mi dai de înțeles că eu sunt pricina necazurilor care te pândesc, dar acum, prin purtarea dumitale, m-ai amărât și mai mult. Toate astea, Makar Alekseevici, m-au uimit nespus. O, bunul meu prieten, nenorocul e o boală molipsitoare! Nefericiții și sărmunii, ca să nu se molipsească și mai rău unii de la alții, trebuie să-și dea ocol cale de-o poștă. Ți-am adus pe cap niște necazuri de care odinioară, în viața aceea modestă și retrasă, dumneata n-ai avut nici idee. Asta mă chinuie rău, îmi scurtează zilele.

Acum te rog să-mi mărturisești deschis ce-a fost cu dumneata și ce anume te-a făcut să ajungi într-un hal ca acesta. Dacă poți, liniștește-mă! Nu mândria mă face astăzi să-ți scriu aceste rânduri despre liniștea mea sufletească, ci prietenia și dragostea pentru dumneata, pe care nimic nu le va putea șterge din inima mea niciodată. Cu bine acum, îți aștept răspunsul cu nerăbdare. N-ai gândit drept despre mine, Makar Alekseevici.

Cu mult drag, a dumitale,

Varvara Dobrosiolova

28 iulie

Neprețuita mea Varvara Alekseevna!

Astăzi, când toate s-au sfârșit și lucrurile intră puțin câte puțin în albia lor cea veche, uite ce vreau să-ți spun, măicuță. Odată ce te îngrijești ce-o să zică lumea despre purtarea mea, mă grăbesc, iată, să-ți răspund: ambiția mea, Varvara Alekseevna, e pentru mine mai scumpă decât toate. Ca urmare, aducându-ți la cunoștință nenorocirile și neregulile ce au avut loc în viața mea în ultima vreme, țin să te înștiințez totodată că nimeni dintre superiorii mei n-a aflat despre asta nimic, ba nici n-o să afle vreodată, așa că vor continua să mă stimeze și pe mai departe. Doar de bârfe mi-e teamă. Aici la noi, ce-i drept, proprietăreasa cam face gură, dar acum, când, cu ajutorul celor zece ruble primite de la dumneata, i-am plătit o parte din datorie, s-a mai liniștit, doar că mai bombăne. Cât despre ceilalți, nu pot să-ți spun nimic rău; dacă nu le ceri bani cu împrumut, sunt oameni de treabă. Iar în încheierea acestor lămuriri, vreau să-ți spun, măicuță, că stima ce mi-o porți dumneata e pentru mine darul cel mai de preț din lume, mângâierea mea în această perioadă de rătăcirii vremelnice. Dar, slavă Domnului, prima lovitură și primele neplăceri au rămas în trecut, iar dumneata le-ai primit cum se cuvine, fără să-mi reproșezi că te-aș fi amăgit, și că, oprindu-te aici, fiindcă nu eram în stare să mă despart de dumneata, îngerașul meu drag, aș fi procedat ca un egoist, aș fi călcat în picioare legile prieteniei. Acum m-am apucat de lucru cu o râvnă deosebită și îmi fac treaba pe cînste. Evstafi Ivanovici, când am trecut ieri pe lângă dânsul, nu mi-a zis absolut nimic. Nu-ți ascund deloc, măicuță, că mă apasă datoriile și îmbrăcămintea mea e ca vai de lume; dar las' că-i bine, draga mea, așa că te rog: nu te mai omorî atîta cu firea! Mi-ai trimis astăzi cincizeci de copeici, Varenka, și bănuții ăștia m-au înduioșat până la lacrimi. Na-ți-o bună, uite cum s-au întors lucrurile! Adică nu eu, nătărău bătrîn, te ajut pe dumneata, îngerașule, ci dumneata, biata mea orfană, mă ajuți pe mine! Bine că Fedora a făcut rost de bani! Eu, măicuță, în această privință n-am deocamdată nici o nădejde; dar, când îmi va surâde norocul, o să-ți scriu

despre asta cu de-amănuntul. Totuși bârfele, bârfele mă neliniștesc mai mult ca orice! La revedere, îngerașule! Îți sărut mânușița și te rog din tot sufletul să te faci bine. Dacă ți-am scris fără amănunte, e pentru că mă grăbesc la slujbă; vreau ca prin râvnă și străduință să-mi ispășesc neglijența de care m-am făcut vinovat la serviciu. Despre toate celelalte peripeții ale mele, precum și despre povestea cu ofițerii o să-ți scriu neapărat diseară.

Cu multă stimă și dragoste,

Makar Devuşkin

28 iulie

Ah, Varenka! Acum chiar că-i păcatul dumitale! Și o să-ți rămână, o să-ți rămână pe conștiință! Ultima scrisoare pe care mi-ai trimis-o m-a uluit, m-a pus într-o asemenea încurcătură, că abia acum, în orele de răgaz, când îmi cercetez pe îndelete străfundurile inimii, abia acum văd că dreptatea a fost în întregime de partea mea. Dar nu de boroboața mea e vorba (că ia mai dă-o încolo, măicuță, mai dă-o încolo!), ci de dragostea ce ți-o port, Varenka, și în care nu văd nimic, absolut nimic rău! Că dumneata, sufletelele, ce știi, a? De ai cunoaște, de ai afla motivul adevărat pentru care trebuie să te iubesc, ai vorbi altfel. Și apoi, zici numai așa de frunză verde, fiindcă de fapt simți cu totul altceva.

Nici eu nu știu bine, măicuță, nici eu nu-mi amintesc ce-a fost propriu-zis cu ofițerii ăia. Trebuie să-ți atrag atenția, îngerașule, că până-n ziua aceea mă zvârcolisem ca peștele pe uscat. Închipuie-ți dumneata că o lună întreagă mă ținusem, cum s-ar zice, numai într-un fir de ață. Cu alte cuvinte, eram într-o stare cu totul jalnică. Mă ascundeam atât de dumneata, cât și de vecini; dar proprietăreaa a stârnit un tărăboi de Doamne ferește! Ei, și n-ar fi fost mare scofală, n-avea decât să zbiere, afurisita! Dar, în primul rând, îmi plesnea obrazul de rușine, iar în rândul al doilea, babornița mirosise Dumnezeu știe cum relațiile noastre și s-a apucat să trâmbițeze despre ele în toată casa așa niște vorbe, că am rămas ca lovit de trăsnet și mi-am astupat urechile. Alții însă, dimpotrivă, și le-au ciulit cât mai larg. Uite-așa, măicuță, nici acum nu știu unde să mă ascund de

rușine!...

Într-un cuvânt, draga mea, când au năvălit peste mine toate aceste nenorociri de-a valma, m-au dat gata. Și-apoi, într-o zi, mi-a fost dat să aud de la Fedora un lucru ciudat: chipurile, în casă la dumneata și-a făcut apariția un nemernic care te-a jignit cu o propunere înjositoare. Că te-a ofensat rău, până-n adâncul sufletului, eu judec după mine, măicuță, pentru că și eu m-am simțit profund jignit! Ehei, și atunci să vezi, draga mea! Parcă m-a luat apa la vale, parcă mi-am pierdut mințile, parcă a dat bengă-n mine. M-am năpustit afară, Varenka, întocmai ca o fiară turbată, gata să mă duc la fantele acela nerușinat! Nici nu știam ce-mi venea să fac, zău, fiindcă nu vreau ca pe dumneata, îngerașul meu drag, să te jignească orice ticălos! Mi se rupea pieptul de amărăciune! Și era tocmai o vreme ploioasă, cu noroi, de-ți venea să țiți de inimă rea, nu alta!... Eram gata să mă întorc acasă... Dar, măicuță, anume aici a dat păcatul peste mine. L-am întâlnit pe Emelea, se cheamă că pe Emelian Ilici, un slujbaș de-al nostru, mai drept, un fost slujbaș, căci acum e dat afară. Nici nu știu ce mai face, cum își cârpește zilele... Într-un cuvânt, m-am dus cu el și... Dar, zău, Varenka, parcă poți avea plăcere să citești despre nenorocirile prietenului dumitale, să afli istoria ispitelor prin care i-a fost dat să treacă? În cea de a treia zi, seara, Emelea m-a îndemnat să merg la ofițer acasă. Adresa i-am aflat-o de la portarul nostru. Și, dacă tot a venit vorba despre el, trebuie să-ți spun, măicuță, că de mulțisor îl pândeam pe filfizonul acela; îl ochisem încă de pe când locuia aici, în casă la noi. Acum, mă rog, îmi dau seama că am săvârșit o necuviință, fiindcă, atunci când i s-a comunicat că vreau să-l văd, eram cu chef. Îți spun drept, Varenka, nimic nu mai țin minte, doar că avea casa plină de galonați; ori poate vedeam eu dublu, Dumnezeu știe. Nu-mi mai amintesc acum nici ce-am spus acolo, știu doar că am vorbit îndelung, mânat de un nobil sentiment de indignare. Ei, și atunci m-au dat afară, mi-au făcut vânt pe scări; adică, poate nu mi-au făcut chiar vânt, dar de împins tot m-au împins. Pe scurt, știi în ce hal m-am întors acasă. Atâta-i tot. Bun înțeles, m-am înjosit, Varenka, sigur că ambiția mea a avut de suferit; de asta însă, afară de dumneata, nimeni nu știe; și, dacă-i așa, întâmplarea parcă nici n-a fost. Dumneata ce crezi, a? Ceea ce știu sigur e că, anul trecut, Aksenti Osipovici al nostru cam în același chip i-a adus atingere lui Piotr Petrovici, doar că a făcut-o în secret, fără martori. L-a chemat în ghereta portarului – am văzut asta printr-o crăpătură – și acolo l-a scuturat cum trebuie, însă, mă rog, cavaleriește, de vreme ce n-am văzut decât eu; iar eu nimic, adică n-am scăpat nicăieri nici o vorbă. Ei, și, după cazul acela, Piotr Petrovici și Aksenti Osipovici tot nimic. Piotr Petrovici, om cu ambiție, n-a suflat despre asta nimănui nici un cuvânt, așa că acum, când se întâlnesc, se salută și își strâng

mâinile. O, Varenka, nu tăgăduiesc, nu – parcă pot eu să te contrazic pe dumneata? –, m-am ticăloșit într-adevăr rău de tot; cel mai rău e însă că am decăzut în ochii mei! Dar se vede că așa mi-a fost scris, așa mi-i soarta; iar de soartă, știi și dumneata, nu te poți ascunde nicăieri. Uite, dar, Varenka, și toată povestea nenorocirilor și nevoilor pe care mi-a fost dat să le îndur; adică, niște lucruri pe care mult mai bine ar fi fost să nu le citești deloc. Sunt cam bolnav, măicuță, și mi-a pierit toată voioșia. De aceea, mult stimată Varvara Alekseevna, te asigur de dragostea, stima și atașamentul meu adânc și rămân

al dumitale preaplecător servitor,

Makar Devuşkin

29 iulie

Mult stimat Makar Alekseevici!

Am citit amândouă scrisorile pe care mi le-ai trimis și m-am prins cu mâinile de cap, zău! Ascultă, bunul meu prieten, dumneata fie îmi ascunzi ceva și nu mi-ai descris decât o parte din neazurile prin care ai trecut, fie... Zău, Makar Alekseevici, în scrisorile dumitale se mai simte un fel de tulburare... Vino la mine, pentru numele lui Dumnezeu, vino chiar azi! Ba, știi ce, vino chiar de-a dreptul la masă, uite-așa! Nici nu știu cum trăiești acolo și cum te-ai împăcat cu proprietărea dumitale. Parcă treci peste astea cu dinadinsul, fără să pomeniți o vorbă. Te las acum, bunul meu prieten! Să treci azi neapărat pe la noi! Nu, zău, ar fi bine să iei masa la noi chiar în fiecare zi! Fedora gătește minunat. Cu bine!

A dumitale,

Varvara Dobrosiolo

1 august

Varvara Alekseevna, măicuță!

Te bucuri, draga mea, că ți-a dat Dumnezeu prilejul să răsplătești la rândul-ți binele prin bine și să-mi plătești datoria de recunoștință. Nu mă îndoiesc, Varenka, nu mă îndoiesc că faci lucrul acesta sincer, precum cred și în bunătatea inimii dumitale îngerești; dar te rog – și să nu mi-o iei în nume de rău! –, te rog să nu mă cerți ca atunci că mi-am dat în petic tocmai acum, la bătrânețe. Da, am păcătuit, am păcătuit – dacă neapărat vrei să vezi în asta un păcat –, doar că pentru mine cel mai dureros lucru e să-ți aud reproșurile. Nu te supăra, măicuță, că ți-o spun, dar mi s-a pus așa, o greutate în piept. Omul sărman e mofturos, că așa-i dat de la natură. Am avut eu impresia asta și în trecut, iar acum o am și mai tare. Săracul e tot numai pretenții; și lumea o privește altfel, și trecătorii îi pândește chiorâș, aruncă în lături căutături sfiehnice și își ciulește urechile la tot pasul – nu cumva despre el se vorbește? De ce e, pasămite, cutare atât de bocciu? Da' oare la ce se gândește? Da' cum o fi pe-o parte, cum o fi pe cealaltă? Și toată lumea știe, Varenka, foarte bine că omul sărman e o cârpă, un lucru de nimic, care nu merită nici un pic de stimă, zică cine ce-ar zice! Așa i-e soarta, sărac a fost și sărac va rămâne! Dar de ce, de ce? Păi, pentru că, după părerea altora, omul sărac trebuie să fie pe dos, el nu poate să aibă nimic sfânt, nici vreo mândrie ceva, nu, nici vorbă! Uite Emelea, bunăoară, mi-a spus mai deunăzi că pentru el s-a făcut o subscripție; dar, să vezi, fiecare părăluță a fost prilej ca stăpânirea să-l cerceteze pe toate fețele. Credeau că i se dau bănuții pe degeaba – dar nu! Oamenii au plătit ca să-l vadă pe bietul sărac expus ca la panoramă. În ziua de azi, măicuță, până și binefacerile se fac într-un chip foarte ciudat... sau poate că așa a fost dintotdeauna, cine știe? Ori că habar n-au cum să le facă, ori că le ticluiesc prea iscusit – una din două! Dumnezeu poate n-ai știut, așa că află, iată, de la mine! La altele sunt zero, da' aici, zău, mă pricep. Și de ce, mă rog, știe săracul toate astea și gândește așa cum gândește? De ce? Păi din experiență! Pentru că știe, de pildă, că se găsește un domn care se duce, să zicem, la restaurant și-și zice în sinea lui: „Ce-o să ospăteze“, pasămite, „cutare sărăntoc de cinovnic astăzi? Eu, adică, o să pap friptură cu sos în papiotă, iar el numai un terci fără unt“. Da' ce-i pasă lui de ce-o să mănânc eu? Sunt de-alde ăștia, Varenka, sunt; care numai la asta se gândesc. Umblă, carevasăzică, acest soi de pamfletari fără rușine și ți se uită din urmă, chipurile, cum calci pe caldarâm: cu toată talpa sau numai cu vârfurile; sau, vezi Doamne, funcționarul cutare,

consilier titular la cutare instituție, umblă în niște cizme sparte, de i se văd degetele, iar din redingota ruptă i se ițesc coatele... Și apoi le aștern pe toate pe hârtie, și dă-i cu porcăria asta la tipar!... Da' ce-l doare pe el că mie mi-e haina ruptă în coate? Scuză-mă, Varenka, pentru o vorbă nu prea delicată, dar trebuie să-ți spun că omul sărman e, în privința asta, la fel de rușinos ca o fată mare. Iartă-mi, te rog, vorbele, dar dumneata nu te-ai despuia de haine în văzul lumii. Exact așa e și cu săracul: nu-i place deloc când cineva își bagă nasul în bojdeuca lui, se amestecă în intimitățile lui de familie. Uite-așa, măicuță! Ce ți-a trebuit, dar, Varenka, să mă jignești cum numai vrăjmașii pot s-o facă, lezându-mi onoarea și ambiția de om cinstit?

Și la slujbă am șezut azi ca un pui de bogdaproste, ca o găscă jumulită, încât mai-mai să mor de rușine, nu alta! Doamne, ce rău m-am simțit, Varenka! Da' parcă poți să te simți altfel când prin țesătura roasă a hainei ți se văd coatele și nasturii îți atârnă doar de câte-un firicel de ață? Și, ca într-adins, eu eram atât de jerpelit! Cum să nu te pierzi cu firea, a? Ce să mai!... Însuși Stepan Karlovici a venit să-mi spună astăzi ceva privitor la serviciu, a vorbit ce-a vorbit, apoi a adăugat așa, ca din întâmplare: „Ehei, Makar Alekseevici, taică!...” și, măcar că și-a întrerupt pe loc vorba, eu am înțeles totul, încât am roșit până-n chelie. La urma urmei, n-a fost nimic deosebit, dar, oricum, mi-a strecurat în suflet un fel de neliniște, m-a pus rău pe gânduri. Să fi mirosit ei oare ceva? Ferească Dumnezeu să afle! Mărturisesc că am niște presupuneri, bănuiesc eu tare pe cineva. Că ce-i costă pe tâlharii ăștia să te vândă? Nimic! Îți dau în vileag doar așa, de florile mărlui, toată viața personală! N-au nimic sfânt!

O, acum știi cine ne-a făcut bucata! Ratazeae, măicuță. Da, e cunoscut cu nu știi care de la instituția noastră și undeva, din vorbă-n vorbă, i-o fi dezvăluit toată povestea, nu fără să-i pună, desigur, câte-o codiță; sau, poate, o fi istorisit-o în instituția lor, și de acolo vestea s-a lățit și a ajuns până la noi. Aici, la gazdă, nici nu mai zic, știi toți până la unul și arată pe întrecute cu degetul spre fereastra dumitale. Știi bine că arată! Ieri, când am plecat la dumneata să iau masa, s-au năpustit toți la geamuri, iar proprietăreasa a strecurat vorbă că, pasămite, „s-a încurcat dracul cu pruncul“, după care a spus ceva necuviincios și la adresa dumitale. Dar toate astea-s floare la ureche pe lângă planurile lui Ratazeae de a face din noi subiect de literatură și de a ne încondeia într-o satiră din cele subțiri; a vorbit chiar el despre asta, și un suflet bun de aici, de la noi, mi-a transmis totul de îndată. Nu mai sunt în stare nici să gândesc, măicuță, nici ce hotărâre să iau. Ce mai calea-valea, l-am supărat rău pe Dumnezeu, îngerașule! Ziceai, draga mea, că o să-mi trimiți o carte care să-mi mai țină de

urât. Da' ia mai dă-o încolo, măicuță! Că ce-i o carte? Cai verzi pe pereți. Chiar și romanul e o prostie, un lucru fără noimă, compus spre zăbava trântorilor; crede-mă, că-s pățit, în viața mea am văzut multe și de toate! Nu te lăsa dusă cu preșul că un oarecare Shakespeare e, chipurile, în literatură, buricul pământului, ci s-o știi de la mine, măicuță, toate-s prostii, și Shakespeare asemenea, toate-s niște pamflete!

Al dumitale,

Makar Devuşkin

2 august

Mult stimat Makar Alekseevici!

Lasă, nu te mai da așa de ceasul morții! Cu ajutorul lui Dumnezeu, se vor așeza toate la locul lor. Fedora a găsit o groază de lucru, atât pentru ea, cât și pentru mine, și ne-am apucat de treabă cu tragere de inimă; poate că vom mai reuși să îndreptăm ce e de îndreptat. Ea bănuiește că toate neplăcerile mele din ultima vreme au într-un fel legătură cu Anna Fiodorovna. Dar acum nu-mi pasă de nimic. Azi, nu știu de ce, mi-e sufletul neobișnuit de ușor. Zici că vrei să iei bani cu împrumut? Ba Dumnezeu să te ferească! Când va trebui să-i întorci, ai să intri în mare bucluc. Mai bine caută să fii mai aproape de noi, vizitează-ne cât mai des și dă-o încolo de proprietăreasă! Cât despre ceilalți dușmani și răuvoitori despre care vorbești, cred că degeaba te chinuie îndoielile, Makar Alekseevici! Ia seama, scrii foarte dezlânat, ți-am spus-o și rândul trecut. Ei, și acum la revedere! Cu bine! Te aștept neapărat la noi.

A dumitale,

V.D.

3 august

Varvara Alekseevna, îngerășul meu!

Mă grăbesc să-ți comunic, o, viața mea, că am totuși unele speranțe. Zău, copila mea, dumneata îmi scrii, îngerășule, să nu împrumut? Așa ceva e cu neputință, porumbița mea dragă! Și eu o duc prost, dar și cu dumneata, ferit-a sfântul! ar putea să se întâmple ceva! Că doar ești, vai, atât de slăbuță! De aceea și spun, măicuță, că neapărat trebuie să împrumut. Bun, acum mai departe.

Îți atrag atenția, Varvara Alekseevna, că la serviciu stau alături de Emelian Ivanovici. Dar nu acela pe care-l cunoști dumneata. Țsta-i consilier titular, ca și mine, și în toată instituția noastră noi doi suntem poate cei mai vechi în slujbă, veterani, carevasăzică. Emelian Ivanovici e un suflet bun, dezinteresat, doar că oarecum posac și te privește mai totdeauna ca ursul, dintr-o parte. În schimb, la treabă e foc. Și are o caligrafie curat englezească; sincer vorbind, nu scrie mai rău decât mine, adică e om de ispravă! Ce-i drept, prieteni n-am fost niciodată, doar că ne dăm, după obicei, binețe, și uneori, când am nevoie, eu îi cer briceagul ca să-mi ascut pana; într-un cuvânt, nu ne leagă decât slujba în comun, atât. Astăzi, însă, îmi zice: „Ce se petrece cu dumneata, Makar Alekseevici, ce te-ai luat așa de gânduri?“ Am văzut, deci, că-mi vrea omul binele și mi-am dezlegat puțin inima: pasămite, așa și pe dincolo, Emelian Ivanovici; adică nu i-am spus chiar tot adevărul, ferit-a sfântul! și n-am să i-l spun niciodată, pentru că niciodată n-o să-mi ajungă curajul, ci i-am mărturisit doar unele lucruri: că sunt strâmtorat și lucruri de felul ăsta. „Păi bine, tăicuțule“, mi-a zis el, „de ce nu te împrumuți? De la Piotr Petrovici, bunăoară, care dă bani cu dobândă. Am împrumutat și eu. Și nici nu ia mult, nu te jupoaie“. Auzind aceasta, mi-a săltat inimioara-n piept, Varenka! „Poate că-i dă Dumnezeu lui Piotr Petrovici un gând bun“, mi-am zis, „și el, binefăcătorul, mă împrumută măcar cu ceva“. Îmi făceam deja socoteală: o să-mi plătesc gazda, și pe dumneata o să te ajut, ba și eu o să mă primenesc puțin, că e mai mare rușinea, îmi arde obrazul chiar și când stau pe scaun; de zeflemitorii de aici, care-și râd de mine întruna, nici nu mai zic, Dumnezeu cu ei! Plus că și Excelența Sa trece uneori pe lângă masa noastră; și mă pot pomeni într-o zi, ferească Dumnezeu! că se uită înspre partea mea și observă în ce hal am ajuns cu îmbrăcămintea. Căci, pentru Domnia Sa, curățenia

și ținuta îngrijită sunt mai presus de toate. El poate n-o să spună nimic, dar eu o să mor de rușine, zău așa! Ca urmare, mi-am luat inima în dinți și, cu rușinea ascunsă în buzunarul meu cel găurit, m-am dus la Piotr Petrovici. Pe de o parte, eram plin de nădejde, pe de alta, aveam sufletul la gură de așteptare. Ei, dar, Varenka, nu m-am ales cu nimic! Adică tocmai atunci Piotr Petrovici era ocupat: vorbea ceva cu Fedosei Ivanovici. Eu m-am apropiat dintr-o parte și l-am tras de mânecă: „Piotr Petrovici, ei, Piotr Petrovici!“ Dânsul și-a întors capul, iar eu că hâr, că mâr, pasămite, împrumută-mi vreo treizeci de ruble ș.am.d. Dintru-ntâi el nici n-a înțeles despre ce era vorba, dar apoi, după ce i-am lămurit ce și cum, a dat în râs și n-a mai spus o vorbă. Eu însă nu m-am lăsat. „Ei bine“, mi-a zis el, „da’ garanție ai?“ și și-a băgat nasul în hârtii. Scria ceva fără să se uite la mine. Eu m-am pierdut nițeluș cu firea. „Nu“, zic, „Piotr Petrovici, n-am nici o garanție“. Și îi explic că, pasămite, o să-i întorc banii din leafă, neapărat, să nu aibă nici o grijă, că asta e datoria mea de cinste. Tocmai în momentul acela l-a chemat cineva, și eu am rămas să-l aștept. După un răstimp, a revenit în birou și, fără să mă ia în seamă, s-a pus să-și ascută pana. Da’ eu o țineam morțiș cu ale mele: „Piotr Petrovici, oare nu s-ar putea totuși, a?“ El însă tăcea de parcă n-auzea nimic. Am stat cât am mai stat acolo și hai, zic, să-l mai trag o dată de mânecă, pentru ultima oară. Da’ el, ți-ai găsit, habar de grijă! Și-a ascuțit frumușel pana și s-a apucat iar de scris. Atunci m-am retras și mi-am văzut de treabă... Mă rog, poate or fi ei oameni cumsecade, totuși prea mândri, prea fudui se țin, măicuță! Ce-s eu față de ei, Varenka? Parcă ne putem noi compara cu dâștii? De-asta ți-am și scris totul. Emelian Ivanovici a râs și el și a clătinat din cap, dar, om de inimă, mi-a dat curaj. Rar un creștin de treabă ca dânsul! A făgăduit să pună pentru mine o vorbă pe lângă un alt slujbaș, registrator la colegiu, care locuiește undeva în cartierul Vîborgskaia Storona și de asemenea dă bani cu dobândă. Emelian Ivanovici zice că ăsta o să mă împrumute negreșit. Chiar mâine o să mă duc la el, îngerașule! Ce crezi, a? E jale mare dacă nu mă împrumut! Proprietăreasa m-a scos de la mâncare și e mai-mai să mă arunce în stradă. De cizmele mele hârbuite nici nu mai zic, măicuță, de nasturi – nici atât... că, de mi-ar lipsi numai nasturii, ar fi floare la ureche! Doamne, nu cumva să mă vadă în halul ăsta vreunul din șefi! E jale, Varenka, mare jale!

Makar Devuşkin

4 august

Dragă Makar Alekseevici!

Pentru Dumnezeu, bunul meu prieten! Împrumută cât mai repede măcar ceva bani! În împrejurările de față nu ți-aș cere ajutor pentru nimic în lume, dar, vai, de-ai ști în ce stare sunt! Nicicum nu mai putem rămâne în casa asta! Mi s-a întâmplat o neînchipuită neplăcere și sunt adânc răvășită, tulburată peste poate! Închipuie-ți, dragul meu, că azi-dimineață a intrat tam-nisam la noi un bărbat necunoscut, trecut de ani, aproape bătrân, cu pieptul tapisat de decorații. Neștiind ce dorea de la mine, am rămas uimită foarte. Fedora era dusă după cumpărături la prăvălie. Bătrânul a început să mă descoasă cum trăiesc și ce fac și, nemaiașteptându-mi răspunsul, a declarat că e unchiul ofițerului cu care te-ai ciocnit dumneata și că e foarte supărat pe nepotul său, care s-a purtat urât și ne-a făcut de poveste pe amândoi în toată casa; a mai zis că nepotul său e un mucos și un fluieră-vânt și că el e gata să mă ia sub ocrotirea sa, m-a sfătuit să mă feresc de bărbații tineri și a adăugat că mă compătimește din tot sufletul, ca un tată, nutrește față de mine simțăminte părintești și e gata să mă ajute în toate. Eu mă făcusem roșie de rușine, nu știam ce să fac, dar nici nu mă grăbeam să-i muțumesc. El m-a apucat cu de-a sila de mână, m-a bătut ușurel pe obraz, mi-a spus că-s foarte drăguță, că-i plac îndeosebi gropițele mele din obraji (Dumnezeu știe ce spunea!), în sfârșit, a vrut să mă sărute, chipurile, ca un om bătrân (dar era, vai, atât de scârbos!). Tocmai atunci s-a întors Fedora, asta l-a făcut puțin să se rușineze, după care s-a apucat iar să turuie, că adică mă stimează pentru că-s sfioasă și plină de bună-cuviință și tare ar vrea să nu mă feresc de dânsul. Apoi a chemat-o pe Fedora deoparte și, sub nu știu ce motiv straniu, a încercat să-i strecoare în palmă ceva bani. Dar ea, firește, n-a vrut să primească. În cele din urmă, el a dat să plece, dar nu fără să-și prezinte încă o dată omagiile, și a lăsat cuvânt (părea foarte stingherit și el) că o să mă mai viziteze și o să-mi aducă o pereche de cercei; m-a sfătuit să-mi schimb reședința și să mă mut într-o locuință de lux, pe care mi-o ochise chiar el undeva și care n-o să mă coste nimic; cică m-a îndrăgit pentru că-s o fată cinstită și cumsecade și m-a sfătuit să mă feresc de tineretul stricat; mi-a spus, în fine, că o cunoaște pe Anna Fiodorovna, care, cică, îmi trimite vorbă prin el că va veni neapărat să mă vadă. Abia atunci am înțeles totul. Și parcă m-au apucat năbădăile. Pentru prima oară în viață am simțit așa ceva; și, înfuriată, i-am tras un tighel de Doamne ferește! Fedora mi-a venit în ajutor și mai că l-am dat afară. Am hotărât amândouă că treaba a fost pusă la cale

de Anna Fiodorovna; altfel de unde ar fi putut să știe de noi?

Acum toată nădejdea mi-e în dumneata, Makar Alekseevici, și te rog cu cerul, cu pământul să-mi dai o mână de ajutor! Pentru numele lui Dumnezeu, nu mă lăsa în această situație! Fii bun și împrumută măcar ceva, măcar cât de cât, că n-avem bani să trecem la altă gazdă, iar aici nu mai putem rămâne! La fel crede și Fedora. Ne-ar trebui pe puțin vreo douăzeci și cinci de ruble: o să-ți întorc acești bani neapărat, o să-i câștig, zău! Peste câteva zile Fedora o să-mi găsească de lucru, așa că împrumută cu orice condiție, fie dobânda cât de mare! O să-ți înapoiez totul până la cea din urmă copeică, dar, te rog, nu mă lăsa la nevoie! Închipuie-ți cât mi-e de greu să te deranjez tocmai acum, când și fără mine ai atâtea pe cap! Dar dumneata ești singura mea speranță! Cu bine, Makar Alekseevici! Gândește-te la mine, dragul meu, și Dumnezeu să te ajute să reușești!

V.D.

4 august

Varvara Alekseevna, porumbița mea!

Uite, tocmai loviturile acestea neașteptate mă doboară! Tocmai nenorocirile acestea grozave mă demoralizează! Apoi toată pleava asta de linge-blide și de babalâci netrebniți, care vor să te arunce în boală pe dumneata, îngerașule, caută să mă omoare cu zile și pe mine! Și o să mă omoare, zău, n-am nici o îndoială! Că iată și acum, de pildă, decât să te las fără ajutor, mai bine-s gata să pier, măicuță! Dacă nu te ajut, Varenka, ce rost ar avea să mai trăiesc? Asta mi-ar fi moartea, moartea adevărată! Iar dacă te ajut, o să-ți iei zborul din cuib ca o păsărică, știu, ca o biată păsărică, pe care niște răpitoare cumplite s-au năpustit s-o sfâșie cu ciocurile. Asta și mă chinuie nespun, măicuță! Dar și dumneata, Varenka, uite ce crudă ești, zău! Cum așa, dragă? Ei te necăjesc, îți fac zile fripte, iar dumneata, puișorule, suferi și încă te mai amărăști că, vezi Doamne, trebuie să mă deranjezi, ba, pe deasupra, promiți să câștigi bani pentru a-mi întoarce datoria; adică, la drept vorbind, dumneata, cu sănătatea dumată

șubredă, va trebui să te omori muncind ca să-mi întinzi o mână de ajutor? O, Varenka, cum poți vorbi astfel? Cum să lucrezi, draga mea, cum să coși, cum să-ți frământăți căpșorul cu tot felul de griji, cum să-ți strici ochisorii și să-ți ruinezi sănătatea? Ah, Varenka, Varenka, porumbița mea, știu că nu mai sunt bun de nimic, știu, dar o să fac tot posibilul să mai fiu de folos! Voi birui toate greutățile, voi munci și după serviciu, voi copia diferite hârtii pentru tot soiul de literați, voi merge eu însumi la ei acasă, voi stărui să-mi dea de lucru; că la ei, măicuță, copiștii buni au căutare, știu bine; iar pe dumneata nu te voi lăsa să cazi ostenind la treabă. Nu voi îngădui cu nici un chip să-ți duci la împlinire acest gând păgubitor. Eu, îngerașule, o să împrumut bani neapărat! Mai bine mor decât să te las la nevoie! O, porumbița mea, îmi scrii să nu mă sperii de dobânzile prea mari. Nu, n-o să mă sperii, suflețelule, de nimic, de nimic nu mă mai sperii! O să cer, măicuță, patruzeci de ruble de hârtie. Cred că nu-i prea mult, Varenka, a? Dumneata ce zici? Se va găsi vreun om care să-mi împrumute pe cuvânt patruzeci de ruble? Adică, dumneata mă socotești în stare să insuflu încredere de la prima vedere? Uite-așa, dacă te uiți la mine, ce părere poți să-ți faci? Bună sau rea? Ia gândește-te, îngerașule, oare am darul să sugerez ceva? Cum crezi, ai? Că, știi, mi-e cumva frică, zău, mă încercă un fel de teamă, încât mă sfiesc să ți-o spun, măicuță! Din patruzeci de ruble, douăzeci și cinci o să ți le dau dumitale, Varenka, două proprietăresei pentru chirie, iar restul o să mi le opresc mie. Ce-i drept, gazdei ar trebui să-i dau mai mult, ba chiar e neapărată nevoie; dar judecă și dumneata, măicuță, cum să-i dau, când doar abia îmi cârpesc nevoile? Nu pot să-i dau nicidecum, draga mea, așa că mai bine să nu vorbim, ba nici să nu amintim de asta! O rublă de argint am s-o cheltuiesc pe cizme, că cele vechi au ajuns într-o stare de plâns, încât nici nu știu cum să merg mâine cu ele la serviciu. Mi-ar trebui și fular, desigur, că ăsta degrabă va împlini anul; dar, întrucât mi-ai promis să-mi croiești din șorțul dumitale cel vechi nu numai fular, ci și plastron, în privința asta nu-mi mai fac nici o grijă. Așadar, buna mea prietenă, o să am cizme, o să am și fular. Mai rămân nasturii. Cred că înțelegi, puișorule, că fără nasturi nu se poate în ruptul capului. Iar mie mi-au căzut aproape jumătate. Mă cutremur numai la gândul că Excelența Sa ar putea să vadă asta și să zică... ce-o să zică? Eu, măicuță, nici n-am să mai aud ce va zice, pentru că am să mor, am să mor pe loc, o să mă prăpădesc de rușine, numai la gândul ăsta! Of, măicuță! În sfârșit, o să-mi rămână trei ruble de cheltuială, adică pentru traiul zilnic și colea pentru un sfert de tutun; căci eu, îngerașule, fără tutun nu pot să trăiesc, iar acum, să vezi, n-am luat pipa în gură de nouă zile! Ce-i drept, puteam să-mi cumpăr tutun, iar dumitale să nu-ți spun o vorbă, dar mi-a fost rușine, iată! Cum, adică, dumeata s-o duci în nevoi, să te lipsești de toate, iar eu să-mi desfat sufletul în plăceri? De aceea îți și spun totul, ca să n-am muștrări

de cuget. Îți mărturisesc deschis, Varenka, sunt acum la mare ananghie, încă niciodată în viață n-am fost într-o situație atât de jalnică. Proprietăreasa mă disprețuiește, de stimat nu mă mai stimează nimeni, mă înec într-o sărăcie cumplită, în datorii; iar la serviciu, unde confrății mei de breaslă nici înainte vreme nu mă prea purtau pe palme, acum, măicuță, îndeobște nu mai am zi bună. Despre situația mea nu suflu nimănui o vorbă, mă feresc de toată lumea și intru în birou tiptil-tiptil, pe nesimțite, ca nu care cumva să fiu văzut de colegi. Numai dumitale am putere să-ți mărturisesc totul... Da' ce-o să fac dacă nu primesc bani cu împrumut? Ba nu, Varenka, mai bine nici să nu mă gândesc la așa ceva! De ce să-mi amărăsc inima înainte de vreme? Iar dacă-ți scriu toate astea, o fac numai ca să te previn pe dumneata, să nu cumva să te gândești la asta și să te chinui cu tot soiul de gânduri negre. O, Dumnezeuule, ce-ar fi atunci! Cel puțin n-ai pleca din locuința asta și te-aș avea mereu în preajmă. Dar nu, mai bine să mor, să mă înghită pământul decât să mă întorc fără bani! Eh, dar prea m-am întins la scris! Trebuie să mă bărbieresc, că așa-i mai bine, omul îngrijit are întotdeauna mai multă trecere. Ei, Doamne-ajută! Să mă închin la icoană și la drum!

M. Devușkin

5 august

Preabunul meu prieten Makar Alekseevici!

Cel puțin dumneata, zău, nu te pierde cu firea! Că și așa ne-au copleșit amărăciunile. Îți trimit treizeci de copeici de argint; mai mult chiar să mă omori că n-am de unde. Cumpără-ți ceva de care ai neapărată nevoie, ca să-ți cârpești viața măcar până mâine! Nici nouă nu ne-a rămas aproape nimic; iar ce-o fi mâine, numai unul Dumnezeu știe. E jale, Makar Alekseevici! Dar, oricum, nu te amărî atâta! Chiar dacă n-ai reușit, ce să-i faci? Fedora zice că nu pierde lumea, mai putem sta o vreme și în locuința aceasta; că, dacă ne-am fi mutat în altă parte, tot n-am fi câștigat mare lucru, că aceia, dacă și-au pus ceva în gând, ne-or găsi oriunde. Totuși acum, după cele întâmplate, parcă nu-mi prea vine să rămân aici. Dacă nu mi-ar fi atât de greu pe suflet, ți-aș mai scrie câte ceva.

Dar ce fire ciudată ai dumneata, Makar Alekseevici! Prea le iei în serios pe toate! Asta o să te facă întotdeauna cel mai nefericit dintre oameni. Îți citesc cu multă luare-aminte scrisorile și văd în fiecare din ele atâta grijă și atâta compătimire pentru mine, cum pentru dumneata însuși n-ai avut niciodată. Toată lumea știe, firește, că ai o inimă bună; eu însă aș zice că e prea bună. Ascultă ce-ți spun eu, Makar Alekseevici, că ți-o spun ca o prietenă. Simt adânc absolut tot ce ai făcut pentru mine și îți mulțumesc, îți mulțumesc din suflet; judecă deci și dumneata, dragul meu, cât mi-e de greu acum, după toate nenorocirile pe care a trebuit să le înduri din cauza mea, dar fără ca eu să fiu vinovată – cât de greu mi-e acum, zic, să te văd că trăiești numai și numai de dragul meu, cu bucuriile și grijile mele, de parcă ți-ar bate în piept chiar inima mea! Dacă pui atâta la suflet toate nevoile altora, dacă suferi astfel pentru orice, cum, dar, să nu fii cel mai nenorocit om din lume? Când astăzi, după serviciu, ai intrat la mine, înfățișarea dumitale m-a îngrozit. Erai atât de palid, atât de disperat, atât de pierdut cu firea – mai mare mila! Și asta pentru că nu aveai curajul să-mi spui că n-ai găsit bani, pentru că nu voiai să mă amărăști, să mă sperii; când ai văzut însă că era mai-mai să râd, ți-a venit parcă sufletul la loc. O, Makar Alekseevici, nu-ți fă inimă rea, nu cădea în deznădejde, privește lucrurile mai calm! Te rog, te implor! Se vor schimba toate, ai să vezi, va fi totul bine! Nu te mai frământa mereu cu grijile altora, că astfel îți faci viața numai chin! La revedere, bunul meu prieten! Te implor din suflet: nu te mai neliniști atât de mult pentru soarta mea!

V.D.

5 august

Varenka, porumbița mea!

Bine, îngerașule, bine! Dacă zici că nu-i mare nenorocire că n-am găsit bani, atunci sunt liniștit, sunt fericit pentru dumneata. Ba chiar crește inima în mine, zău! Bine că nu mă părăsești pe mine, om bătrân, și rămâi aici, în locuința veche! Și apoi, dacă e să spun totul așa cum este, când am citit cât de frumos ai scris despre mine în răvașul dumitale și cât de cald vorbești despre simțămintele mele, sufletul mi s-a umplut de o mare bucurie. Nu din mândrie scriu însă asta, ci

pentru că văd chiar cu ochii mei cât de mult mă iubești; altminteri, n-ai avea atâta grijă de bietul meu suflet. Dar bine, bine, sufletul ca sufletul, ajunge cât vorbim de el! Altceva e la mijloc. Dumneata, măicuță, îmi spui, carevasăzică, să nu-mi pierd curajul. Păi eu, îngerașule, sunt de aceeași părere; totuși spune-mi, te rog, cu ce să mă încălț mâine ca să mă duc la serviciu? Iată, dar, draga mea, cum devine cazul. Un gând ca acesta poate să te înnebunească, să te ducă la pierzanie! Mai ales că nu pentru mine mă zbat, draga mea, nu pentru mine sufăr; mie, măicuță, mi-e totuna, pot să umblu fără palton și fără cizme chiar și pe un ger de crapă lemnele; știu să rabd, să îndur orice; sunt un biet om simplu, fără pretenții, de nimic nu-mi pasă. Dar ce-o să zică lumea? Ce-o să zică dușmanii mei, văzându-mă fără palton, ce-o să zică gurile rele? Căci, de fapt, doar de ochii lumii și umblăm îmbrăcați în palton, și tot de ochii lumii purtăm cizme. Apoi mie, suflețelule, cizmele îmi trebuiesc numai așa, ca să-mi păstrez onoarea și numele, că, dacă ai cizme hârbuite, adio toate! Crede-mă, măicuță, că-s om umblat, am trăit mult și am văzut atâtea; ascultă vorba unui bătrân care cunoaște lumea și oamenii, nu asculta pălăvrăgelile unor inși bârfitori și răi de gură!

Altminteri, draga mea, nu ți-am povestit încă în amănunt cum s-au petrecut azi toate și ce mi-a fost dat să pătesc. Că, la drept vorbind, am îndurat într-o singură dimineață atâta suferință cât alții nu îndură într-un an întreg. Și iată cum a fost. M-am dus, carevasăzică, la cămătar dimineața foarte devreme: una, ca să-l găsesc acasă, alta, ca să nu întârzii la serviciu. Afară ploua cu găleata și era o fleșcăraie de Doamne sfinte! M-am înfășurat, așadar, în palton și am luat-o la picior, tot frământând în minte o rugă: „O, Dumnezeule, iartă-mi“, pasămite, „păcatele cele grele și fă să mi se împlinească vrerea!“ Când a fost să trec pe lângă biserică, mi-am făcut semnul crucii, m-am căit de păcatele săvârșite și mi-am dat seama că e nedemn să mă tocmesc cu Dumnezeu. M-am adâncit așadar în mine însumi, fără nici o dorință de a privi la cele din jur, călcând la întâmplare, în neștire. Străzile erau pustii, și trecătorii răzleți ce-mi apăreau ici-colo în cale mi se păreau foarte grăbiți, împovărați de griji. Da' nici nu era de mirare, că doar nu de flori de cuc ieșiseră la plimbare cu noaptea-n cap, și încă pe o vreme ca aceea! Apoi s-a arătat o ceată de lucrători cu hainele murdare, care, trecând pe lângă mine, m-au îmbrâncit cât colo, ca niște țopârlani! Și m-a cuprins atunci un fel de temere, un fel de groază și, sincer vorbind, la bani nici nu voiam să mă mai gândesc – fie ce-o da norocul! Lângă podul Voskresenski mi s-a desprins talpa de la o cizmă, încât nici nu știu cum am mers mai departe și tocmai atunci mi-a ieșit în cale Ermolaev, un conțopist de-al nostru, care, când m-a văzut, s-a îndreptat de spate, a înțepenit locului și m-a urmărit cu ochii ca un milog care-ți cere de-o votcă. „Eh, drăguțule“, mi-am zis, „de ce votcă poate fi vorba acum?“

Și, răzbit de oboseală, m-am oprit o clipă, mi-am tras puțin sufletul și apoi mi-am văzut de drum mai departe. Mă tot uitam împrejur, căutam ceva spre care să-mi abat cugetul și astfel să mă mai înveselesc, să mai prind puțină inimă, dar degeaba, nu puteam să-mi opresc gândul la nimic, ba eram și atât de mânjit cu noroi, încât mi se făcuse silă de mine însumi. În sfârșit, am observat în depărtare o casă de lemn, vopsită în galben, cu un mezanin în formă de foișor. „Asta-i“, mi-am zis, „asta e casa lui Markov, despre care mi-a vorbit Emelian Ivanovici“. (El, măicuță, Markov e cel care dă bani cu dobândă). Totuși, deși știam aproape sigur că aceea era casa lui Markov, m-am fâstâcit și, într-o doară, l-am întrebat pe vardistul de la poartă: „Cine locuiește aici, dragă?“ Omul ordinii s-a nimerit a fi un bădăran fără pereche; mi-a răspuns în silă, scrâșnit, de parcă era supărat pe nu știu cine; apoi da, zice, asta e casa lui Markov. De altfel, toți jandarmii sunt niște nesimțiți, dar, mă rog, dă-i în trăsnet! Oricum, purtarea lui mi-a lăsat în suflet o senzație foarte neplăcută, adică tocmai asta îmi mai lipsea în momentul acela. Ce-i drept, când îl doare ceva, omul caută să le lege pe toate de nevoia lui, așa-i întotdeauna! Am dat, dar, de trei ori raită prin fața casei lui Markov, și, cu cât mai mult mă vânturam, cu atât mai rău mă pierdeam cu firea. „Nu“, mă gândeam, „n-o să-mi împrumute, n-o să-mi dea bani pentru nimic în lume! Nici de cunoscut nu mă cunoaște, nici treaba nu e din cele simple, nici aspectul meu nu prea inspiră încredere. Ei“, mi-am zis, „acum ce-o da Dumnezeu! Tot mai bine decât să mă căiesc pe urmă. N-o să mă mănânce c-am încercat!“ Și am deschis încetișor portița. Când colo, altă belea! S-a legat de mine o cățelușă de curte, bat-o s-o bată, și lătra să se spargă, nu alta! Ptiu, drace! Uite, tocmai niște întâmplări păcătoase, de nimic, ca astea te și scot, măicuță, din sărite, te zăpăcesc ca un nătăflet, îți iau toată hotărârea cu care te-ai înarmat dinainte. Așa că am intrat în casă, cum s-ar zice, nici viu, nici mort, și acolo hop, alt necaz! În tindă era cam întuneric și, fără să bag de seamă, m-am împiedicat de-o femeie care strecura lapte dintr-o doniță în niște ulcioare și care – fir-ar să fie! – a vărsat tot laptele pe jos. Ehei, și când s-a pornit muierea nătângă: pasămite, unde te bagi, taică, ce cauți, a? Și s-a apucat să bocească de ucigă-l toaca! Ți le spun pe toate, pentru că în asemenea cazuri, măicuță, am pățit-o cam întotdeauna la fel. Pesemne, așa mi-i soarta, să mă împiedic mereu de ceva de pe lângă. La zgomotul stârnit, a apărut în ușă gazda, o bătrână leit muma pădurii, și eu nici una, nici alta, hai s-o întreb: „Aici stă Markov?“ Mi-a răspuns întâi că nu, dar peste puțin, după ce m-a cercetat din ochi cu de-amănuntul, m-a întrebat: „Bine, dar ce vrei de la el?“ M-am pus să-i lămuresc că uite-așa și pe dincolo, chipurile, Emelian Ivanovici mi-a spus... ei, și celelalte; în sfârșit, am cu el o treabă. Atunci gazda a strigat-o pe fiică-sa. A ieșit o fată în toată firea, dar desculță, și bătrâna i-a zis: „Cheamă-l pe taică-tău! E sus, la chiriași. Iar dumneata poftește

în casă!“ Am intrat în odaie. Era o încăpere destul de arătoasă, cu pereții numai poze, aproape toate portrete de generali, cu o canapea, o masă rotundă, ghiveciuri cu rozete și balsamine. Și odată mi-a fluturat prin minte: „Oare ce-ar fi să spăl putina de-aici cât nu-i târziu? Să rămân sau nu?“ Și a fost mai-mai s-o șterg, măicuță! „Mai bine“, îmi zic, „vin mâine; poate și timpul va fi mai bun. De ce să nu aștept? Că uite, azi am vărsat și laptele, și generalii de colo se uită la mine cu răutate...“ Dar, tocmai când mă îndreptam spre ușă, în prag s-a arătat Markov – om ca toți oamenii, cărunt, cu ochii jucăuși și vicleni, îmbrăcat într-un halat slinos, încins cu o sfoară. M-a întrebat ce treabă am la el, și eu i-am răspuns că așa și pe dincolo, pasămite, Emelian Ivanovici mi-a spus că... adică să-mi împrumute vreo patruzeci de ruble... asta-i treaba; dar nici n-am terminat ce aveam de spus, fiindcă după ochii lui am înțeles că pierdusem. „Nu“, zice, „nici vorbă, n-am bani și gata! Da’ ce, ai poate vreo garanție?“ „Nu“, zic, „n-am, dar mă cunoaște Emelian Ivanovici“. Într-un cuvânt, i-am lămurit tot ce trebuia. El m-a ascultat și mi-a răspuns, cică: „Ce Emelian Ivanovici? N-am parale!“ „Ei“, mi-am zis, „așa e, tocmai așa cum mi-am închipuit; am știut eu, am presimțit că așa va fi“. Într-un cuvânt, Varenka, mai bine s-ar fi căscat pământul sub mine; deodată am simțit că mă ia cu frig, picioarele mi s-au făcut ca de lemn, și niște furnicături de gheață mi-au străbătut spinarea. Mă uitam la el, el se uita la mine și parcă voia să-mi spună: „Hai, du-te de-aici, frățioare, n-ai ce căuta la mine!“ Încât, de-ar fi fost în alte împrejurări, ar fi murit de rușine, nu alta. „Și adică, ce nevoie ai de bani?“ (iată, dar, ce m-a întrebat, măicuță!), la care eu, ca să nu stau ca un pui de bogdaproste, am căscat gura să-i răspund, dar crezi că a vrut să mă asculte? „Nu“, mi-a retezat-o, „n-am bani și pace! Altminteri, te-aș împrumuta cu plăcere“. Și cât nu i-am tâlcuit că, zic, nu-i cer marea cu sarea, cât nu m-am jurat că o să-i întorc totul la soroc, ba chiar mai devreme, și că poate să pună ce dobândă vrea și că am să-i înapoiez tot. În clipa aceea, măicuță, mi-am amintit și de dumneata, și de toate nevoile și necazurile prin care ți-e dat să treci, și de cele cincizeci de copeici pe care mi le-ai trimis. Da’ el nu și nu! Cică „dobânda nu contează, garanție dac-ai fi avut! Dacă nu, n-am nici o lețcaie, martor mi-e Cel de sus! Altminteri, ți-aș da cu plăcere“. Să vezi, ticălosul, și încă l-a luat ca martor pe Dumnezeu!

Așa că, draga mea, nici nu mai știu cum am ieșit de la dânsul, cum am străbătut cartierul Vîborgskaia Storona, cum am nimerit pe podul Voskresenski! Eram rupt de oboseală, înghețat bocnă, dârdâiam din toate încheieturile și am ajuns la slujbă abia pe la nouă. Dar, când am vrut să mă curăț de glod, portarul Sneghiriov m-a oprit, cică „nu, domnul meu, o să strici peria, e a statului, nu se poate!“ Uite, deci, cum se poartă cu mine, măicuță! Să mă facă de nimic și unul

ca ăsta, să mă creadă chiar cârpă de șters picioarele! Că știi de fapt ce mă omoară? Nu, nu lipsa de bani, Varenka, ci toate necazurile astea de fiecare zi, toate şușotelile și chicotelile, toate glumițele! Până și Excelența Sa poate să arunce câte-o vorbă despre mine! Eh, sufletele, s-au dus zilele mele de aur! Azi am recitat toate scrisorile primite de la dumneata. Ce trist, ce trist sunt, măicuță! Cu bine, scumpa mea, Dumnezeu să te aibă în paza lui!

M. Devuşkin

P.S. Vai de mine, Varenka! Am vrut să-ți descriu toate cu umor, dar văd că nu-mi iese mie de glumă. De fapt, voiam să-ți fac o plăcere. Am să trec, am să trec pe la dumneata neapărat, măicuță, chiar mâine am să trec!

11 august

Varvara Alekseevna, porumbița mea! S-a zis cu mine, măicuță, s-a zis cu noi amândoi, s-a zis pentru totdeauna! Mi s-a dus totul pe copcă – și reputația, și amorul propriu! Sunt pierdut, sunt pierdut, măicuță, și dumneata împreună cu mine ești pierdută pentru vecii vecilor! Eu, numai eu te-am nenorocit! Toată lumea mă alungă, măicuță, mă disprețuiește, mă ia în râs, iar gazda îmi face pur și simplu zile fripte; azi a țipat la mine de mama focului, m-a certat rău, m-a făcut de două parale. Apoi seara, la Ratazeaev, un chiriaș s-a apucat să citească cu voce tare ciorna uneia dintre scrisorile mele către dumneata, care-mi căzuse întâmplător din buzunar. Aoleu, măicuță, ce haz au făcut pe seama noastră! Ne-au ironizat, trădătorii, ne-au făcut de pomină; și ce-au mai hohotit! În sfârșit, nemaiputând răbda, am intrat la ei și i-am aruncat lui Ratazeaev în obraz că e un trădător nemernic, un mișel. Da' el mi-a întors-o: cică, trădător sunt eu, că mă țin de tot felul de cuceriri. „Dumneata“, mi-a zis, „ai vrut să ne porți pe degete; ești un crai, un Lovelas!“ Și acum din „Lovelas“ nu mă mai scoate nimeni, de parcă n-aș avea și eu un nume, ca toți oamenii! Uite-așa, îngerașule, așa-i socoteala! Acum ei știu totul, au aflat totul, și despre dumneata, și despre celelalte; într-un cuvânt, știu și ce-ai mâncat azi-dimineață! Dar, ehe, ce mai atât! Până și Faldoni

a prins grai, până și el s-a dat cu dâșii! L-am trimis, carevasăzică, azi la cârnățarie să-mi cumpere ceva, și n-a vrut să meargă. „Sunt ocupat“, zice, „am altă treabă“. „Păi e de datoria ta!“ zic. „Ba nu!“ zice. „Dumneata nu-i plătești cucoanei mele chiria, așa că nu-s obligat să te ascult!“ N-am putut să rabd insulta de la un Țopârlan ca dânsul și i-am zis că-i un prost. Da' el cică: „Cine zice ăla e“. Am crezut că-i beat și nu-și dă seama ce face. „Te-ai cherchelit rău“, zic, „mitocane!“ Iar el de colo: „Da' ce, mi-ai dat dumneata de băut? Ba ai bea și dumneata, dar n-ai pe ce, te milogești la nu știu cine, colea, pentru niște copeici!“ Și adaugă: „Halal boier, nimic de zis!“ Iată, deci, măicuță, până unde au ajuns lucrurile! Mi-e rușine și să mai trăiesc, Varenka, umblu ca un bezmetic, ca un biet cioflingar rămas de izbeliște. Mare necaz pe capul meu! Sunt pierdut, pierdut cu totul și pentru totdeauna!

M. D.

13 august

Preabunul meu prieten Makar Alekseevici! Asupra noastră parcă s-au abătut toate necazurile lumii, încât nici nu mai știu ce să cred! Ce-ai să faci, zău, cum o să te descurci, că de la mine slabă nădejde? Azi mi-am fript mâna stângă cu fierul de călcat; l-am scăpat nu știu cum și m-am lovit rău și m-am ars cu el totodată. De lucrat nu pot lucra nimic, iar Fedora zace bolnavă de trei zile. Îngrijorarea mea n-are margini! Îți trimit treizeci de copeici de argint, aproape tot ce mi-a mai rămas. Mi-e martor Dumnezeu cât de mult aș vrea să te ajut acum, când ești la strâmtoare! Dar nu pot și îmi vine să plâng de ciudă! La revedere acum, bunul meu prieten! Dacă ai trece azi pe la noi, mi-ai aduce o neînchipuită mângâiere.

V.D.

14 august

O, Makar Alekseevici, ce-i cu dumneata? Oare nu ți-e teamă de Dumnezeu? Ai să mă scoți din minți, nu altceva! Mai mare rușinea! Să-ți cauți singur pieirea? Gândește-te la reputația dumitale! Ești un om cinstit, nobil, plin de demnitate, ce-ai să faci când vor afla toți despre isprăvile dumitale? Va trebui să mori de rușine, zău! Oare nu ți-e milă de părul dumitale cărunt? Teme-te de Dumnezeu, Makar Alekseevici! Fedora zice că n-o să te mai ajute niciodată, dar nici eu n-o să-ți mai dau bani. Uite în ce stare m-ai adus! Sau crezi poate că mi-e totuna cum te porți? Nu știi câte mi-e dat să îndur din cauza dumitale! Nu-i chip să ies din casă: se zgâiesc toți la mine, mă arată cu degetul, spun niște lucruri de mă apucă groaza. Da, chiar așa zic: că m-am încurcat cu un bețivan. Crezi că mi-e plăcut să aud așa ceva? Când ești cules de pe stradă și cărat acasă cu trăsura, chiriașii se uită la dumneata cu scârbă: cică, l-au adus pe cinovnicul cutare! Iar mie îmi crapă obrazul de rușine! Îți jur că mă mut de-aici! Mă angajez undeva menajeră ori spălătoreasă, orice, numai să plec din locul acesta! Ți-am scris să treci pe la mine, și n-ai trecut. Se vede, Makar Alekseevici, că lacrimile și rugămințile mele nu contează pentru dumneata! Și de unde, mă rog, ai făcut rost de bani? Pentru numele lui Dumnezeu, ferește-te de ispită! Că ai să te pierzi, zău, fără nici un rost, ai să te duci pe copcă! Vai, ce rușine, ce dezonoare! Ieri proprietăreașă nici n-a vrut să te primească în casă, ai dormit în tindă. Acum știu totul! Nici nu-ți închipui cât de mult m-am chinuit când am aflat asta! Treci negreșit pe la noi, și ai să vezi ce bine te vei simți aici! O să citim împreună, o să depănăm amintiri. Fedora are să ne povestească despre peregrinările ei prin locurile sfinte. O, scumpul meu, dacă ți-s într-adevăr dragă, nu te lăsa dus la pierzanie, cruță-mă! Că de fapt numai pentru dumneata și mai trăiesc pe lumea aceasta, numai pentru dumneata și rămân aici! Asta s-o știi! Fii, deci, om nobil, dârz și răbdător la nevoi; ține minte întotdeauna: sărăcia nu e un viciu. Și apoi, de ce să cazii în deznădejde? Toate-s trecătoare! Cu ajutorul lui Dumnezeu, va trece și asta, dar trebuie să te ferești de ispită. Îți trimit douăzeci de copeici; cumpără-ți tutun, cumpără-ți ce dorești, numai nu, ferit-a sfântul, numai nu licoarea dracului! Și să treci pe la noi, să treci neapărat, chiar de-o să-ți fie rușine! La o adică, rușinea mai dă-o încolo, că n-are nici un rost, să-ți fie doar căința sinceră! Pune-ți nădejdea în Dumnezeu, care le va rândui pe toate într-un mai bine!

V.D.

19 august

Varvara Alekseevna, măicuță!

O, Varenka, lumina ochilor mei, cât mi-e de rușine! De altminteri, ce am făcut chiar așa de rău, măicuță? De ce, mă rog, să nu-mi veselesc inima, când în felul acesta mai uit parcă de pingecele cizmelor? Că ce-s de fapt astea, dacă nu niște bagatele, niște tălpi ticăloase și murdare? Ba chiar și cizmele-s mofturi! Filosofii greci cum se lipseau de ele? Oare nu dăm noi prea mare importanță unor lucruri de nimic, ai? De ce dar să fiu umilit și nesocotit în halul acesta? E, măicuță, ai găsit despre ce să-mi scrii! Iar Fedorei te-aș ruga să-i spui că e o nătângă, o zăpăcită, o scandalagioaică, ba pe deasupra mai e și proastă, proastă de dă în gropi! În ceea ce privește părul meu cărunt, apoi și aici greșești, dragă! Că nu-s chiar așa de bătrân cum mă socotești dumneata. Emelea ți se închină de sănătate. Îmi scrii că te-ai zbatut rău, ai plâns amarnic. Și eu de asemenea, măicuță. În sfârșit, îți doresc multă sănătate și toate cele bune! Cât despre mine, îngerașule, sunt bine sănătos și îmi merg toate din plin; drept care, îngerașule, rămân al dumitale prieten,

Makar Devușkin

21 august

Mult stimata și buna mea prietenă Varvara Alekseevna!

Simt că-s vinovat, simt că am greșit rău în fața dumitale; dar ce folos, măicuță,

că mă simt așa? Parcă asta schimbă ceva? De altfel, simțeam și înainte că nu fac bine, totuși, vezi, am căzut iar în deznădejde, în ciuda sentimentului de vinovăție. O, porumbița mea, nu-s rău, nu-s un om cu inima de piatră! Fiindcă numai un tigru setos de sânge ar fi în stare să-ți sfâșie inima, măicuță, pe când eu sunt blând, blând ca un mieluleș și, după cum știi, n-am nici un fel de porniri sângeroase; adică, vreau să zic, îngerașule, că nu-s chiar atât de vinovat de fapta săvârșită, întrucât n-am participat la ea nici cu inima, nici cu cugetul. Și, dacă așa stau lucrurile, nici nu mai știu ce e, prin urmare, de vină. Într-un cuvânt, treaba asta, măicuță, e nespus de încurcată! Mi-ai trimis mai întâi treizeci de copeici de argint, iar apoi, iaca, încă o monedă de douăzeci. Și, să-ți spun drept, când am văzut bănișorii aceia agonisiți de dumneata, o biată orfană, mi s-a strâns inima în piept de durere. Dumneata, care te-ai fript la mână, dumneata, care degrabă n-o să ai nici ce pune în gură, îmi trimiți ultimele parole și zici să-mi cumpăr tutun? Unde s-a mai văzut una ca asta?! Și eu, eu ce avem să zic? Să te jefuiesc ca un tâlhar, fără pic de remușcare, să te lipsesc de tot ce ți-a mai rămas la sufletul dumitale de orfană? Oare într-un asemenea caz puteam să nu mă pierd cu firea? Adică dintru-ntâi, măicuță, am simțit fără să vreau că-s un om de nimic, poate doar ceva-ceva mai presus de tălpile cizmelor mele hârbuite, încât am socotit chiar o rușine să-mi mai dau vreo cât de mică însemnătate, ba, dimpotrivă, am înțeles că-s un netrebnic și, într-o oarecare măsură, chiar un ins lipsit de cuviință. Ei, și, când mi-am pierdut respectul de sine și am început să-mi neg toate virtuțile, până chiar și demnitatea, atunci, firește, nu mi-a mai rămas nimic, și m-am dus, m-am dus pe copcă! Așa mi-e scris, nu-i vina mea. La început, carevasăzică, am ieșit afară să iau puțin aer. Și, să vezi dumneata, parcă toate s-au nimerit: era o vreme umedă, cu vânt rece și burniță, apoi și de Emelea s-a întâmplat să dau îndată. Tocmai atunci el, Varenka, zălogise tot ce avea, mătrășise totul, și, când am dat ochii cu el, zicea că n-a pus fărâma de mâncare în gură de vreo două zile, așa că voia, chipurile, să lase amanet ceea ce nu se poate lăsa, pentru că un asemenea gaj nici că s-a pomenit. Ei, și am cedat mai mult din milă, Varenka, decât din slăbiciune. Uite-așa am căzut în păcat, măicuță! Și ce de-a lacrimi am vărsat amândoi! Ba și de dumneata ne-am adus aminte. Că Emelea e un om de aur, bun și înduioșător cum mai rar. Eu, măicuță, simt toate astea, cu inima le simt; poate de aceea și mi se întâmplă mereu atâtea și atâtea. Știu, îngerașule, știu ce-ți datorez! De când am făcut cunoștință cu dumneata și te-am îndrăgit, am început să mă cunosc mai bine și pe mine însumi; înainte însă am fost singur-singurel și parcă n-am trăit cum se trăiește, ci am dormit. Răuvoitorii mei, adică nemernicii ăștia, ziceau că până și aspectul meu trupesc e lipsit de cuviință; drept aceea se scârbeau de mine, încât am început să simt chiar și eu silă față de mine; nu mă scoteau din „prostănac“, până

ce m-au făcut să mă cred așa cu adevărat. Dar a fost destul să apari în viața mea dumneata, că inima și cugetul mi s-au luminat ca prin farmec, sufletul meu și-a găsit alinare, și am înțeles atunci că sunt și eu un om nu mai rău decât alții; chiar dacă nu mă deosebesc prin nimic, nu strălucesc prin cine știe ce daruri, n-am lustru și maniere, totuși sunt om, un om cu inimă și cuget. Și, simțind astfel că-s prigonit și umilit de soartă, am început să-mi neg demnitatea și, hărțuit de nevoi, am ajuns la deznădejde. Iar acum, măicuță, după ce ți-am destăinuit totul, te rog, te rog cu lacrimi în ochi să nu mă mai iscodești despre cele întâmplare; că și așa mi-e inima frântă și sufletul covârșit de amărăciune.

Te asigur, măicuță, de tot respectul meu și rămân al dumitale prieten credincios,

Makar Devuşkin

3 septembrie

Makar Alekseevici, rândul trecut nu mi-am terminat răvașul pentru că mi-era sufletul foarte greu și n-am putut să-ți scriu. Uneori am clipe când vreau să mă știu singură, singură să plâng, singură să-mi înăbuș amărăciunea; și asemenea clipe mă năpădesc în ultima vreme tot mai des și mai des. Amintirile au pentru mine ceva tainic, inexplicabil, și mă copleșesc pe de-a-ntregul, încât ceasuri întregi rămân rece la cele din jur și uit, uit de toate. Și nu există azi pentru mine vreun sentiment – fie plăcut, fie trist, fie amar – care să nu-mi amintească de ceva asemănător ce a avut loc în trecut, mai cu seamă în vremurile de aur ale copilăriei mele. După asemenea clipe rămân, însă, întotdeauna cu sufletul apăsător de o povară chinuitoare. Și mă simt oarecum slăbită, parcă stoarsă de prea multă visare, în timp ce sănătatea mea e și așa tot mai șubredă pe zi ce trece.

Dar dimineața de astăzi, atât de proaspătă, atât de luminoasă, atât de strălucitoare cum doar rar se pomenesc aici în vreme de toamnă, mi-a strecurat în suflet o undă de înviorare, și am întâmpinat-o cu bucurie. Uite că a sosit și toamna! Vai, cât de mult mi-a plăcut acest anotimp când am trăit la țară! Nu eram pe atunci decât o copilă, dar simțeam atâtea! Totuși, toamna îmi plăceau mai mult serile decât diminețile. Mi-aduc aminte că, nu departe de casa noastră, sub deal, se afla

un lac. Parcă-l văd și acum: era mare-mare, strălucitor de-ți lua ochii și limpede cum e cristalul! În serile de tihnă, era foarte liniștit; pe copacii din preajmă nu se clătina nici un ram, nici o frunză, iar apa era neclintită ca o oglindă. Și ce prospețime! Ce răcoreală! Când iarba se acoperea de rouă, căsuțele din jur își aprindeau luminile în ferestre și cireada satului se întorcea de la pășune, mă strecuram binișor din casă și mergeam să privesc fața lacului; uneori uitam de toate și rămâneam acolo până târziu. Pe mal, chiar lângă apă, ardea vreun maldăr de vreascuri în jurul căruia se strângeau pescarii, și flăcările își vărsau lumina până hăt departe peste oglinda lacului. Cerul albastru, tivit pe la margini cu un roșu aprins care devenea tot mai palid, adia a răceală; apoi apărea luna, văzduhul era atât de limpede, că se auzea totul, chiar și cel mai mic zgomot: și fâlfâitul unei păsări speriate, și freamățul stufărișului atins de o adiere de vânt, și plescăitul unui pește pe netezișul apei. Peste albăstrimea lacului plutea o abureală subțire, albicioasă, străvezie. În depărtări se întuneca totul, lumea parcă se topea în neguri, dar lucrurile din preajmă – barca, malul, ostroavele – se vedeau atât de bine, de parcă erau cioplite cu dalta; câte un butoi aruncat acolo și uitat chiar la margine se legăna pe apă abia simțit, câte-o creangă de salcie cu frunzele îngălbenite se îngâna cu firele de stuf și vreun pescăruș întârziat țâșnea de undeva și, după ce se cufunda în unda rece, zvâcnea iar la suprafață și se pierdea în ceață. Priveam și ascultam cu nesaț și, Doamne, ce bine mă simțeam! Și nu eram decât o copilă, o fetișcană necoaptă!...

Îmi plăcea îndeosebi toamna târzie, când totul era strâns în hambare și se isprăveau muncile câmpului, când începeau șezătorile și lumea aștepta căderea iernii. Atunci totul se posomora, cerul se acoperea de nori, frunzișul galben troienea cărările de sub geana pădurii dezgolite, iar pădurea însăși devenea mai întâi albastră-vineție, apoi neagră – mai ales seara, când se lăsa o păclă umedă și răcoroasă și copacii se întrezăreau din ceață ca niște vedenii uriașe, urâte, înspăimântătoare. Când se întâmpla să întârzii la plimbare sau să rămân în urma celorlalți, îmi iuțeam fără să vreau pașii, căci, vai, mă apuca groaza! Și, tremurând ca varga, mă gândeam: nu cumva din scorbura de colo să sară vreo arătare, spaima oamenilor! În răstimp, se stârnea ca din senin un vânt rece, ce străbătea pădurea în rafale și, vuind, șuierând și oftând jalnic, smulgea de pe crengile vlăguite straturi de frunze și le rotea prin văzduh, iar în urma lor se ridicau cârduri mari și gălăgioase de păsări, care împânzeau cerul și întunecau pământul. Teama mi se întetea, iar un glas parcă îmi șoptea la ureche: „Fugi, fugi, copilă, nu mai zăbovi pe-aici în ceasul acesta de groază! Fugi cât mai repede!“, și, cu inima în călcâi de spaimă, goneam de să-mi sară inima din piept. Ajungeam acasă gâfâind, cu sufletul la gură, și dădeam peste o lume gălăgioasă,

plină de veselie; nouă, copiilor, ni se dădea să dezghiocăm păstăi de mazăre sau măciulii de mac. În sobă, lemnele umede trosneau nevoie mare; mama supraveghea lucrul nostru vesel cu multă voie bună; Uliana, bătrâna dădacă, ne înșira întâmplări din vremile trecute sau povești de groază cu vrăjitori și morți de tot felul, iar noi, copiii, deși zâmbeam șiret, totuși ne înghesuiam tot mai strâns unii în alții. Și odată amuțeam cu toții... Buf! Auzi? Parcă bate cineva la ușă! Da' de unde! Sfârâia roata de tors a bătrânei Frolovna. Iar noi ne spărgeam de râs, nu alta! Noaptea, însă, de spaimă, nu puteam dormi, așa vise grozave se abăteau asupra noastră. Mă trezeam, de pildă, și nici nu îndrăzneam să mă clintesc, dărdâiam sub plapumă până la revărsatul zorilor. Totuși, dimineața mă sculam proaspătă ca un bobocel și, prin fereastră, vedeam câmpul prins în cătușele primului ger din an; o chiciură ușoară învăluia rămurișul desfrunzit al arborilor; fața lacului era acoperită cu o pojghiță de gheață, subțire cum e hârtia de calc; peste oglinda aceea diafană plutea o ceață alburie; pretutindenii răsună ciripitul vesel al vrăbiilor. Soarele vărsa de jur împrejur o poleială orbitoare și, sub razele lui vii, învelișul subțire de gheață se topea ca o părere. Câtă lumină, câtă strălucire, câtă veselie era în toate! Și iar trosneau lemnele în sobă, iar noi ne așezam cu toată familia la ceai; Polkan, câinele nostru, un dulău negru, rebegit de frigul nopții, ne privea de după geam și dădea prietenos din coadă. Prin dreptul ferestrei trecea câte un țăran care ținea calea spre pădure, după lemne, într-o sanie trasă de un căluț zglobiu. Toți eram voioși, mulțumiți, plini de voie bună!... O, Doamne, cât de frumoasă mi-a fost copilăria!...

Și uite acum, când mă fură amintirile, plâng ca un copil! Atât de bine văd totul înaintea ochilor, atât de limpede mi se arată trecutul și atât de tulbure și întunecat mi-i prezentul!... Oare cum, cum se vor sfârși toate? Am convingerea, să știi, am siguranța că în toamna aceasta voi muri, voi muri neapărat! Căci sunt foarte, foarte bolnavă! Gândul morții mă încearcă destul de des, și totuși parcă n-aș vrea să mor chiar acum, n-aș vrea să fiu îngropată aici! S-ar putea întâmpla să cad iar la pat, ca în primăvară, când eu de fapt încă nici nu mi-am revenit. Chiar și acum, iată, parcă am pe inimă o piatră nespus de grea. Fedora s-a dus astăzi undeva pentru toată ziua, iar eu am rămas singură. De la o vreme, însă, mi-e teamă să rămân singură: mi se pare mereu că în odaie se mai află cineva, care-mi tot vorbește; simt asta mai cu seamă atunci când mă trezesc deodată din gânduri, după o adâncă visare; atunci mi se face spaimă. De aceea și ți-am migălit de astă dată o scrisoare atât de lungă; când scriu, parcă îmi mai trece. Dar cu bine! Termin, pentru că n-am nici timp și nici hârtie. Din banii pe care i-am încasat pe pălărioara și pe rochiile vândute nu mi-a rămas decât o rublă de argint. Zici că i-ai dat proprietăresei două ruble pentru chirie? Ai făcut foarte bine! Acum se va

mai potoli pentru o vreme.

Caută să-ți dregi cumva îmbrăcămintea! Acum la revedere! Sunt nespus de obosită; nu pot înțelege de ce zi de zi mă simt tot mai slăbită; mă obosește până și cel mai mic efort. De-o fi să-mi cadă ceva de lucru, nici nu știu cum o s-o scot la capăt. Asta și mă chinuie mai mult ca orice.

V.D.

5 septembrie

Varenka, porumbița mea!

O, de-ai ști, îngerașule, de-ai ști ce mi-a fost dat să îndur astăzi! Mai întâi, toată ziua m-a durut capul. Seara, ca să mă mai răcoresc puțin, am ieșit la plimbare pe Fontanka. Era întuneric și umezeală. Că acum așa-i: nici nu trece bine de cinci, și se întunecă. De plouat nu ploua, în schimb, era o ceață cât o ploaie bună. Pe cer, în dungi revărsate de-a lungul și de-a latul, alunecau trâmbe de nori negri. Cheiul era împânzit de oameni, toți parcă înadins atât de pricăjiți și de strașnici la chip, că te apuca jalea: mujici cheflii, finlandeze carne, încălțate în cizme și fără broboade pe cap, meseriași, birjari și slujbași ca mine, ieșiți acolo cu vreo treabă; apoi puștănime pribeagă, câte un ucenic de lăcătuș pirpiriu, cu fața suptă, mânjită de ulei, și cu vreun lacăt în mână; câte un ditamai soldat, înalt de-o prăjină – iată, dar, tot publicul de pe Fontanka. Se vede, însă, că era ceasul când de altă lume nici că putea fi vorba. Uite și canalul navigabil! Și erau atâtea bărci acolo, că m-am minunat unde încăpeau toate. Pe poduri, o mulțime de precupețe murdare, cu hainele learcă, vindeau mere putrede și turte dulci, umflate de umezeală. Urât mai e să te plimbi pe Fontanka! Picioarele îți lipăie pe granitul ud, de o parte și de alta a străzii se înalță tot case înalte, sumbre, înnegrite de fum; ceață sus, ceață jos. Vai, ce seară tristă și mohorâtă a fost astăzi!

Când am cotit pe Gorohovaia, se întunecase de-a binelea, și lampagii aprindeau felinarele. Nu mai fusesem pe acolo de mult; tot n-am avut prilejul. O, Doamne, ce stradă gălăgioasă! Ce de prăvălii, ce de dughene cu bunătăți fel de

fel! Toate în jur strălucesc de-ți iau ochii: stofe, flori sub sticlă, diferite pălărioare cu cordeluțe. La început ai crede că-s puse în vitrine doar așa, ca să bucure privirile. Ei nu, sunt oameni care le cumpără și le duc în dar soțiilor! Într-un cuvânt, rar stradă atât de bogată! Da' câți brutari nemți au franzelării acolo! Lume cu bănet, nu glumă! De calești nici nu mai zic! Duruie fără încetare, că nici nu mai știu cum le ține caldarâmul! Numai trăsurile de lux, cu geamuri ca oglinda, căptușite pe dinăuntru cu catifea și mătase, și lachei boierești cu epolet și săbii. Am tras cu ochiul la toate echipajele: în ele ședea numai doamne de neam, dichisite de-ți sta mintea-n loc; pesemne, soții de principii și de conți. Pesemne că nimerisem tocmai când zoreau la baluri și la sindrofii. Interesant, totuși, să vezi de aproape vreo prințesă sau, în general, vreo cucoană simandicoasă; cred că-i de-a mai mare dragul să te uiți la dânsa; eu unul n-am avut niciodată această bucurie; poate doar așa, să fi tras cu ochiul în vreo caleașcă, ca astăzi, bunăoară. Dar, de cum m-am uitat, de îndată mi-am și adus aminte de dumneata. O, scumpa mea, porumbița mea! În ultima vreme, ori de câte ori mă gândesc la dumneata, sufletul mi se rupe de durere. Oare de ce, Varenka, ești atât de nefericită? Oare prin ce, îngerașule, ești dumneata mai prejos decât doamnele acelea de lume? Ai o inimă bună, ai învățătură, ai pe vino-ncoace; de ce, dar, ți-a hărăzit Dumnezeu o soartă atât de vitregă? Cum se face că de omul bun norocul fuge, iar la cutare dă năvală chiar nepoftit? O, știu, știu, măicuță, că nu-i bine să ai asemenea gânduri, știu că astea-s alunecări liber-cugetătoare; totuși, vorbind curat și sincer, de ce pe unul soarta cea nedreaptă să-l dăruiască cu toate bunătățile pământului încă din pântecul mamei, iar pe altul, de când îl lasă pe lume, să-l treacă neapărat prin azilul de copii? Căci, în fapt, de cele mai multe ori tocmai peste un Ivan-prostovan și dă berechetul. Chipurile, tu, Ivanușka, umblă cât poțezi prin sacii cu bani ai tătucului, mănâncă, bea, veselește-te, iar tu, măi, sărăntocule, linge-te pe buze, că, mă rog, doar de asta și ești bun! Uite-așa! Da, e păcat, măicuță, păcat că judec astfel, dar ce să fac dacă gândurile astea îmi roiesc prin cap fără să vreau? De ce, adică, n-ai umbla și dumneata, draga mea, luminița mea, de ce n-ai umbla și dumneata într-un faeton de alea? Atunci nu un de-alde mine ți-ar prinde din zbor orice privire binevoitoare, ci generali în toată legea; n-ai purta, ca acum, o rochiță din pânză de in, veche și ponosită, ci ai umbla îmbrăcată numai în aur și în mătăsuri; și n-ai mai arăta atât de slăbuță și de sfrijită, ci ai fi proaspătă, rumenă și durdulie ca o păpușică de zahăr. Iar eu m-aș simți mulțumit chiar dacă te-aș zări numai prin ochiurile bine luminate ale ferestrelor, chiar dacă ți-aș desluși măcar umbra. O, porumbița mea scumpă, m-aș umple de bucurie numai la gândul că ești fericită și veselă! Da' așa ce? Parcă nu-i destul că niște oameni răi ți-au nenorocit viața, mai trebuia să te amărască și ticălosul acela de chefliu! Ia te uită! Păi, dacă s-a

împopoțonat în frac și se zgâiește la dumneata prin lorneta înrămată în aur, crede că i se iartă totul, că dumneata trebuie să-i asculte cu îngăduință vorbele necuviincioase? Bineînțeles, stimabililor! Și cu ce temei, a? Doar pentru că dumneata ești o biată orfană neajutorată, pentru că n-ai un prieten mare și tare care să-ți fie apărător de nădejde. Da' ce fel de om este el, ce oameni sunt ei toți, dacă pot atât de ușor să jignească o orfană? Niște nemernici, nu oameni, nemernici și atât! Oameni numai cu numele, nu și cu fapta, de asta-s sigur! Niște poame rele! După mine, măicuță, flașnetarul pe care l-am întâlnit pe Gorohovaia e mult mai vrednic de cinste decât ei toți. Țsta umblă cel puțin de colo colo cât e ziua de mare, se ostenește, așteaptă câte-un bănuț ba de la unul, ba de la altul, dar nu-i un linge-blide, singur își agonisește hrana. Nu cere de pomană, ci se trudește întru desfătarea oamenilor: pasămite, fac ce pot ca să vă aduc plăcere. Ce-i drept, e un cerșetor și el, nu zic ba, însă un cerșetor cinstit; că iată-l, cade din picioare, dârdâie de frig, dar, oricum, muncește, în felul său, nu stă degeaba. Și ca el, măicuță, sunt atâția și atâția, oameni curați, care, deși câștigă puțin, fiecare pe măsura străduințelor sale, totuși nu se închină la nimeni și nu-și milogesc pâinea cea de toate zilele. Uite-așa și eu, exact ca flașnetarul acela, adică nu chiar așa, nu, ci cu totul altfel, deși într-un sens anume, în privința moralității, a bunei-cuviințe, fac întocmai ca dânsul, muncesc pe măsura puterilor, fac ce pot, cum s-ar spune. Atâta-i de capul meu, dar de unde nu-i, nici Dumnezeu nu cere.

Apoi de flașnetar am adus vorba, măicuță, pentru că astăzi mi s-a întâmplat să-mi simt sărăcia îndoită. M-am oprit, carevasăzică, să privesc la caterinca lui; adică așa, ca să-mi mai alung gândurile negre ce mi se tot vârău în cap. Afară de mine, mai erau acolo niște birjari, o fetișcană și o fetiță pirpirie și murdară. Flașnetarul se instalase sub ferestrele unei case. Deodată am văzut un băiețel ca de vreo zece anișori; avea un chip destul de drăguț, deși bolnăvicios și sfrijit, purta doar o cămășuță și încă nu știu ce pe deasupra și era aproape desculț; asculta cu gura căscată – de, copil! Stătea fermecat, cu degetul în gură, bocnă de frig, îi tremurau mâinile și-și rodea capătul mânecii; dar păpușile neamțului dansau, și copilul se uita țintă la ele, numai ochi. Am observat că avea în mână un bilețel. Un domn care trecea pe acolo îi aruncă flașnetarului o monedă de valoare foarte mică, care căzu într-o cutie cu marginile frumos lucrate, unde se vedea franțuzul țopăind cu niște cucoane. La zăngănitul monedei, băiatul tresări și se uită sfios în jur; crezând, pesemne, că banul îl azvârlisem eu, se repezi la mine – îi tremura vocea – și, întinzându-mi bilețelul, zise: „Poftim, citiți-l!“ Am desfăcut hârtiuța aceea și, lucru cunoscut: pasămite, creștine, sunt o biată mamă pe moarte, am trei copii muritori de foame, ajută-ne; iar eu, când am să mor, te voi pomeni,

binefăcătorule, și pe lumea cealaltă! Ce mai vorbă? Totul era atât de limpede, atât de omenesc, dar cu ce, cu ce puteam să-i ajut? Ei, și... nu i-am dat nimic. Dar, Doamne, mi se rupea inima de milă! Copilul era vânăt, răzbit de frig (ba poate și de foame) și nu mințea, zău, nu, sunt sigur! Da' atâta rău că, adică, de ce mamele astea nemernice nu-și cruță copiii? De ce, mă rog, îi trimit aproape goi în frig, cu astfel de bilețele? Poate, cine știe, femeia o fi o neghioabă, o ființă fără caracter? Ori te pomenști că n-are de nicăieri nici un sprijin și stă cloșcă în pat, cu adevărat bolnavă? Și de ce să nu ceară ajutor unde se cuvine? Au poate e o hoată, poate că înapoi și-a trimis copilul flămând, slăbuț ca vai de el, ca să înșele lumea? Poate că numai se face bolnavă? Păi, ce să învețe din asta un biet copil, din bilețelele astea? I se înrăiește doar sufletul și atât. Umblă, se milogește, cere de pomană, iar oamenii trec pe lângă dânsul și nici nu-l iau în seamă. Că lumea e neîndurătoare, rea de gură. „Șterge-o de-aici! Cară-te! Mai pune-ți pofta-n cui!“ – iată ce aude copilul pretutindeni, și inima i se face ca piatra, și el tremură în zadar acolo, în frig, speriat, sărmănelul, ca un puișor căzut din cuibul stricat. Măinile și picioarele îi sunt bocnă; a înghețat până și sufletul într-însul. Apoi îl năpădește tusea, după care fără zăbavă și încep toate: boala i se strecoară în piept ca un șarpe veninos și, cât ai clipi din ochi, uite că și moartea îl paște de acum undeva, în vreun ungher murdar; e singur-singurel, fără căutare, fără ajutor la boală. Iată dar și toată viața lui! Că așa-i, Varenka, uneori viața asta! Of, cât de chinuitor e totuși să auzi cum te roagă cineva să-l miluiești cu cât te lasă inima și să treci pe lângă el fără să-i poți da măcar ceva! „Domnul“, zici, „Domnul o să te miluiască“. Ce-i drept, uneori „dați-mi și mie“ asta mai e cum e. (Că și rugămintea asta e și ea de mai multe feluri, maică.) Câte unul se milogește prelung, târăgănat, întocmai cerșetorește; ăstuia, chiar dacă nu-i dai nimic, parcă nu te chinuie atât de rău cugetul; el e milog de mult, de când lumea, adică e pomangiu de meserie, s-a deprins cu nevoia. „Ăsta“, te gândești, „o s-o scoată cumva la capăt, știe cum să-și cârpească sărăcia“. Dar alteori se întâmplă ca acest „dați-mi și mie“ să fie rostit pe un ton brutal, furios; așa cum a fost azi, de pildă; căci, tocmai când luam bilețelul din mâna băiatului, tot acolo, lângă gard, stătea un alt milog, care nu cerea de la toți, însă mie mi-a zis: „Dă-mi un ban, boierule, dă-mi cât te lasă inima!“, dar cu o voce atât de tăioasă și de repezită, încât am avut o tresărire de spaimă; totuși, de dat nu i-am dat nimic, că n-aveam nici un ban. Iar bogaților nu le mai place când cei săraci se plâng în gura mare de soarta lor nenorocită: vezi Doamne, asta-i supără, îi plictisește! Iar sărăcia e întotdeauna plictisitoare; pesemne, gemetele celor flămânzi le tulbură somnul!

Trebuie să-ți mărturisesc, draga mea, că m-am apucat să-ți zugrăvesc toate astea în bună parte ca să-mi ușurez inima, dar îndeosebi ca să-ți arăt că au și scrierile

mele un stil puțințel mai ales. Ți-ai dat, cred, și dumneata seama, măicuță, că de la o vreme încoace a început parcă să mi se formeze și mie pana. Acum însă m-a cuprins o tristețe atât de mare, încât chiar și gândurile mele mă înduioșează până în adâncul sufletului; și, deși știu bine, sufletelule, că înduioșarea nu ajută cine știe ce, totuși, într-un fel, îmi dau dreptate. Că ce mai încolo-încoace, măicuță, uneori ne înjosim chiar noi înșine fără nici o pricină, ne facem de două parale, ne socotim chiar cârpe de șters pe jos. În sfârșit, dacă mi-e îngăduit să folosesc o comparație, aș zice că eu, bunăoară, fac asta pentru că-s hăituit și speriat de oameni, întocmai ca băiețelul acela nenorocit care mi-a cerut de pomană. Și acum, măicuță, să folosesc o alegorie. Așadar, ascultă-mă! Uneori, draga mea, când mă grăbesc cu noaptea-n cap la slujbă, mi se întâmplă să privesc uimit cum se trezește orașul, cum prinde viață, cum începe să fumege, să fiarbă, să vuiască; atunci, în fața acestei priveliști, mă simt câteodată atât de mărunț, de parcă cineva m-a cinstit cu un bobârnac peste nasu-mi din cale-afară de curios, și după asta devin smerit ca o maică mironosiță și îmi caut de drum, lăsând totul în plata Domnului. Hai însă să vezi îndeaproape ce se face în casele acelea mari, de-a dreptul impunătoare, negre și afumate, ca să poți judeca și singură dacă am sau nu temei să mă categorisesc astfel și să mă intimidiez de toate cele ca un nevrednic. Ia totuși aminte că toate astea, Varenka, ți le spun nu la propriu, ci la figurat, adică alegoric. Hai, dar, să vedem ce-i în casele acelea! Uite colo, în vreun colțișor plin de fum, în vreo chichineață umedă, luată drept locuință de nevoie, se trezește din somn un meseriaș amărât ca vai de lume. Toată noaptea n-a visat altceva decât, de pildă, perechea de cizme pe care ieri, din greșeală, nu le-a croit cum trebuie – ca și când tocmai un fleac ca acesta trebuie neapărat să i se arate omului în somn! Ei, dar fie, el e meseriaș, e cizmar; să zicem că așa-i normal: omul se gândește la meseria sa. Are copii acasă, care-i miorlăie de boală, și nevasta i-e flămândă. Da' parcă numai cizmarii, draga mea, își încep astfel ziua? De-ar fi așa, nici că m-aș sinchisi să-ți scriu de asta, dar uite, măicuță, ce se face: în aceeași casă, cu un etaj mai sus sau mai jos, în niște apartamente de lux, vreun domn cutare, putred de bogat, a visat, carevasăzică, toată noaptea tot niște cizme; or fi de alt model, de altă croială, dar, mă rog, cizme și acelea. Căci, în înțelesul pe care-l dau eu aici lucrurilor, noi, draga mea, cam toți suntem puțințel cizmari. Și nici asta n-ar fi nimic, dar rău e, măicuță, că pe lângă bogatul acela nu se află nimeni care să-i șoptească la ureche: pasămite, „încetează, omule, să te tot gândești la asemenea fleacuri, să te preocupi numai de propria-ți persoană, să trăiești numai pentru tine! Că doar nu ești cizmar! Copiii ți-s sănătoși, nevasta ți-e sătulă, mai uită-te în jur, poate găsești spre luare-aminte un lucru ceva mai de seamă decât niște cizme!” Uite, deci, ce-am vrut să-ți spun, Varenka, prin pilda aceasta. Poate că ideea mea aduce a liberă-cugetare,

dar ce să fac dacă îmi dă prin minte și câte una ca asta, ca să-mi izbucnească apoi din inimă în asemenea cuvinte înflăcărâte? De aceea nu trebuie să mă socotesc singur de două parale numai pentru că m-am speriat de hărmălaie! În încheiere, dumneata poți crede, firește, că bârfesc, că m-a apucat ipohondria sau că toate astea le-am luat din cărți. Nu, măicuță, nu, crede-mă! De bârfe mi-e scârbă, ipohondria ducă-se pe pustii, iar din cărți n-am luat nimic, absolut nimic!

M-am întors, așadar, acasă mâhnit cum nu se mai poate, am pus să fiarbă ceainicul, după care m-am așezat la masă, și tocmai mă pregăteam să beau un pahar-două de ceai, când deodată a intrat la mine Gorșkov, chiriașul nostru cel sărac lipit pământului. Observasem încă de dimineață că se tot dădea pe lângă ceilalți chiriași, iar la un moment dat a vrut să se apropie și de mine. Și trebuie să-ți spun în treacăt, măicuță, că viața pe care o duce el cu familia e neasemuit mai grea decât cea pe care o duc eu. Vorbă să fie! El are nevastă, are copii! În locul lui, nici nu-mi închipui cum aş scoate-o la capăt! Deci, a intrat omul în odaie, s-a închinat; avea, ca de obicei, o lacrimă înnodată în coada ochiului și pocnea mereu din călcâie, fără să poată scoate o vorbă. L-am poftit să se așeze pe scaun – ce-i drept, pe unul stricat, că, de, nu aveam altul – și i-am oferit un ceai. El s-a scuzat, s-a scuzat mult, dar până la urmă tot a luat paharul. Dintru-nțai a vrut să-și bea ceaiul fără zahăr; când eu am încercat să-l conving că e mai bine totuși să-l îndulcească, a refuzat cu multă îndârjire; în sfârșit, și-a pus în pahar cea mai mică fărâmbă de zahăr și a început să mă convingă că, pasămite, ceaiul e neobișnuit de dulce. O, Dumnezeule, până la ce grad de umilință îl poate duce pe om sărăcia! „Ei, și ce mai veste-poveste, taică?” l-am întrebat. „Cum o mai duci?” „Păi, uite-așa și pe dincolo, Makar Alekseevici“, zice, „dumneata, binefăcătorule, fă-ți milă creștinește și întinde o mână de ajutor unei biete familii! Copiii și nevasta mi se prăpădesc de foame, iar eu“, zice, „întreținătorul lor, cum mă simt, a?” Am vrut să spun ceva, dar el m-a întrerupt: „Eu“, zice, „Makar Alekseevici, mă tem aici de toți și de toate; ba nu că mă tem, zău, ci mi-e rușine; că-s toți nespun de mândri, de nu le ajungi la nas nici cu prăjina. Eu“, zice, „tăicuță, eu, binefăcătorule, nu te-aș fi deranjat pentru nimic în lume, căci știu, ai avut neplăceri și dumneata, știu, mult nu poți să-mi dai. Da' poate măcar ceva, măcar cât de cât, cu împrumut, adică pe datorie. Am îndrăznit“, zice, „să te rog anume pe dumneata pentru că te știu bun la suflet, și apoi ai fost și dumneata la strâmtoare, ba și acum mai înduri tot felul de necazuri, de aceea și simți milostivire față de alții“. Și în încheiere: „Dar iartă-mă, iartă-mă, Makar Alekseevici, și nu-mi lua în nume de rău îndrăzneala!“ I-am răspuns, carevasăzică, că i-aș da cu plăcere, dar n-am nimic, chiar nimic-nimicuță. „Of, Makar Alekseevici“, zice, „dragul meu, păi nu-ți cer mult! Ce-o să-mi spună

nevasta, ce-o să spună copiii, a?“ (Aici s-a roșit până în vârful urechilor.) „Se prăpădesc“, zice, „de foame. Iaca, dă-mi măcar o grivnă¹⁷!“ Aceste cuvinte parcă m-au ars la inimă. „Ăsta“, zic, „m-a întrecut și pe mine!“ Dar nu aveam la suflet decât douăzeci de copeici, erau singura mea nădejde; mă gândeam să le cheltuiesc a doua zi pentru lucrurile cele mai de trebuință. „Nu, dragă, nu pot, că uite-așa“, zic, „și pe dincolo“. „Of, Makar Alekseevici, tăicuță, dă-mi“, zice, „cât te lasă inima, măcar zece copeici!“ Ei, și ce puteam să fac? Am scos din cutia mesei cele douăzeci de copeici și i le-am dat lui; că e și asta o faptă creștinească! Eh, arz-o focul de sărăcie! Apoi ne-am luat cu vorba și, dintr-una-ntr-alta, l-am întrebat: „Cum“, zic, „tăicuță, ai ajuns într-un asemenea hal? Ba încă, sărac cum ești, te încumeți să ții cu chirie o cameră atât de scumpă, la o plată de cinci ruble bani de argint?“ Mi-a spus că închiriasse odaia cu jumătate de an în urmă și se achitase pentru ea pe trei luni înainte; mai apoi, însă, lucrurile i s-au brodit rău de tot, sărăcuțul, de-i merge acum prost și la deal, și la vale. A tot așteptat, adică, să i se sfârșească procesul. Căci, să vezi, Varenka, e amestecat într-o pricină tare neplăcută: trebuie să răspundă pentru ceva în fața judecății. E vorba de-o afacere cu nu știu ce neguțator, care a pungășit vistieria; înșelăciunea a fost descoperită, și negustorul, nimerind pe mâna judecății, l-a încurcat în proces și pe Gorșkov, care, chipurile, s-ar fi nimerit și el pe acolo. În realitate, vina lui e că a fost naserios, neglijent, ba chiar a arătat o nepăsare de neiertat față de interesele statului. Procesul ține de câțiva ani, însă achitarea lui Gorșkov se lovește mereu de felurite piedici. „Sunt acuzat de necinste“, mi-a spus el, „dar n-am nici o vină, absolut nici o vină, că la înșelăciuni și tâlhării n-am luat parte“. Totuși, într-un fel, reputația i-a fost pătată; mai întâi a fost dat afară din slujbă, apoi, cu toate că nu i s-a găsit nici o vină în punctele capitale, până la reabilitarea deplină nu poate nici astăzi să obțină de la negustor o sumă frumușică, care i se cuvine cu adevărat, chiar dacă judecata pune acest fapt la îndoială. Eu îl cred pe cuvânt, dar instanța, uite, nu vrea să-l creadă; ce-i drept, afacerea e atât de încurcată, cu atâtea chițibușuri, învârtituri și noduri, că nu-i dai de capăt nici într-o sută de ani. Când judecata dezleagă un nod, negustorul înnoadă altele și mai și. Eu pe Gorșkov, draga mea, îl compătimesc din toată inima. Că-i rămas, bietul, pe drumuri și, fiind suspectat, la lucru nu-l mai primește nimeni. Toată agoniseala ce-a avut-o pentru familie s-a dus pe mâncare. Procesul e complicat, da' de trăit trebuie să trăiască. Și, colac peste pupăză, li s-a mai născut un copil. Adică alte cheltuieli. Apoi băiețelul s-a îmbolnăvit – cheltuieli pe leacuri, a murit – cheltuieli pentru înmormântare. Unde mai pui că nevasta i-i mereu bolnavă, ba și el asemenea: suferă de-o boală cronică. Într-un cuvânt, l-au năpădit nevoile rău de tot. Așteaptă, însă, ca azi-mâine să se termine procesul și e sigur că rezultatul va fi în favoarea lui. O, ce milă, ce milă mi-i de el, măicuță! I-am spus vorbe de

mângâiere. Și-a pierdut capul de tot sărmanul, e dezorientat cu desăvârșire; caută un sprijin, și, iată, l-am mângâiat, carevasăzică. Și acum la revedere, măicuță, Hristos să te aibă în paza lui! Fii sănătoasă, porumbița mea scumpă! Când îmi amintesc de dumneata, parcă un leac tămăduitor mă unge la inima bolnavă; și, cu toate că dumneata îmi dai prilej de chin, e totuși un chin pe care îl îndur cu plăcere.

Al dumitale prieten adevărat,

Makar Devuşkin

9 septembrie

Varvara Alekseevna, măicuță!

Îți scriu într-un moment de adâncă descumpănire. O strașnică întâmplare m-a tulburat peste seamă. Sunt amețit, se învâрте lumea cu mine. Ah, draga mea, cum să-ți povestesc? Așa ceva nici prin minte n-a putut să ne treacă. Ba nu, nu-i adevărat, eu am presimțit, am presimțit totul. Parcă-mi spunea inima. Mai deunăzi chiar și în vis am văzut ceva asemănător.

Iată dar ce s-a întâmplat! O să-ți înșir povestea simplu, fără meșteșug, cum mă va ajuta Dumnezeu. M-am dus, carevasăzică, astăzi la slujbă. Am intrat în birou, m-am așezat la masă și m-am așternut pe scris. Și ieri am făcut același lucru. Ieri, pe când scriam, s-a apropiat de mine Timofei Ivanovici în persoană și mi-a zis: „Iată“, cică, „o hârtie necesară, pe care dumneata, Makar Alekseevici, trebuie s-o copiezi de urgență, dar cât mai curat, cât mai frumos, cât mai cu grijă, că merge la semnat chiar astăzi“. Ei, dar trebuie să știi, îngerașule, că ieri am avut chiar de dimineață o dispoziție atât de păcătoasă, încât n-aveam chef nici să văd lumea; mă apucaseră o tristețe și o jale, de Doamne, Doamne! Aveam sufletul catran și inima sloi de gheață, și mă gândeam mereu la dumneata, sărmana mea luminiță! M-am pus, deci, pe scris și am copiat totul curat, frumos, doar că... nici nu știu cum să-ți spun, zău, ori că și-a vârât dracul coada, ori că acesta mi-a fost datul sorții, ori că pur și simplu așa trebuia să se întâmple, dar

am scăpat un rând și a ieșit Dumnezeu știe ce, mai bine zis, nimic, cai verzi pe pereți. Hârtia însă a întârziat ieri la semnătură și i-a fost prezentată Excelenței Sale abia astăzi. Eu, fără să bănuiesc ceva, m-am înfățișat azi-dimineață la slujbă așa cum se cuvine, la ceasul stabilit, și m-am așezat, ca de obicei, alături de Emelian Ivanovici. Trebuie să știi, însă, draga mea, că de la o vreme încoace simt o stinghereală de două ori mai mare, mă rușinez de ceilalți mai rău decât odinioară. Ba mi-e jenă chiar să mă uit la oameni. E destul să scârțâie vreun scaun, că se strânge inima în mine cât un purice. Întocmai așa s-a întâmplat și astăzi: ședeam zgribulit, mut, chircit ca un arici, încât Efim Akimovici (un pisălog și un rău de gură cum nu s-a mai văzut) mi-a aruncat-o cu glas tare, să audă toată lumea; cică: „Ce stai azi acolo, Makar Alekseevici, ca o fată mare?” Și a făcut o mutră de au răs toți să se prăpădească; firește, pe socoteala mea. Și apoi dă-i, dă-i care mai de care! Mi-am închis ochii, mi-am astupat urechile și am rămas țeapăn, fără mișcare. Așa fac întotdeauna, căci anume astfel ei mă lasă mai repede în pace. Deodată larmă, alergături, forfotă și – nu mă înșală auzul? – am deslușit cum cineva mă căuta, mă striga pe nume, mă chema: pasămite, „să mi-l găsiți pe Devuşkin!” Inima a început să-mi bată cu putere și, nu știu de ce, m-am speriat rău de tot, cum nu mi s-a întâmplat de când trăiesc pe lume. Parcă mă legase cineva de scaun, dar ședeam ca și când nu se întâmplase nimic, și nu de mine, ci de altcineva era vorba. Larma însă reîncepu, strigătele se auziră tot mai aproape, până ce îmi răsunară chiar la ureche: „Am nevoie de Devuşkin! Chemați-l pe Devuşkin! Unde-i Devuşkin?” Când mi-am ridicat privirile, l-am văzut în fața mea pe Evstafi Ivanovici. „Makar Alekseevici”, mi-a zis, „te cheamă Excelența Sa. Mai repede! Ai făcut poznă mare cu hârtia aceea!” Atât mi-a spus, măicuță, dar a fost de ajuns, de ajuns, nu-i așa? Am înlemnit, mi-a pierit graiul, mi s-a dus inima în călcâie; l-am urmat pe Evstafi Ivanovici, deși eram mai mult mort decât viu. Am trecut printr-o încăpere, apoi prin alta, apoi prin a treia, în sfârșit, m-am pomenit... în birou la Excelența Sa. N-aș putea să-ți spun precis la ce anume mă gândeam în clipa aceea. Știu doar că l-am văzut pe Excelența Sa înconjurat de toți slujbașii în păr. Am uitat, pare-se, până și să mă închin după cuviință. Stăteam ca trăsniț; îmi tremurau buzele, îmi tremurau picioarele, dar aveam și de ce, măicuță! Mai întâi, pentru că, aruncând o privire la dreapta, spre oglindă, era să înnebunesc, nu alta, de cele văzute; în al doilea rând, fiindcă întotdeauna mă purtam în așa fel încât să trec cât mai neobservat, așa Excelența Sa poate nici nu bănuia că exist. Adică, mă rog, de auzit că în instituția condusă de el lucra un oarecare Devuşkin poate că auzise, dar nici vorbă să mă fi cunoscut mai de aproape.

La început scuipea foc și pară: „Cum, cum s-a întâmplat, stimabile? Unde ți-au

fost ochii? Să-mi strici o hârtie ca asta, și încă atât de urgentă? Cum așa, ai?“ – și s-a întors pe loc către Evstafi Ivanovici. Îmi sunau în urechi doar niște cuvinte disparate: „Neglijență!... Nepăsare!... Îmi faci neplăceri!...“ Am deschis gura să vorbesc, să-mi cer iertare, dar degeaba, mi-a fost peste puțină; am vrut să fug, dar nu mi-a ajuns curajul; și atunci... atunci, măicuță, s-a întâmplat ceva rău de tot, că nici acum nu pot să țin pana în mână de rușine. Un nasture – bată-l scârba să-l bată! –, un nasture, dragă Doamne, care abia se ținea de un firicel de ață, se rupse deodată (pesemne, îl atinsesem din nebăgare de seamă), căzu pe podea, zăngănind și săltând, și se rostogoli, pârdalnicul, drept la picioarele Excelenței Sale, tocmai atunci când în birou se așternuse o tăcere deplină, de se auzea până și musca. Ei, asta a fost toată dezvinovățirea mea, scuzele mele, tot răspunsul meu – tot ce am avut să-i spun Excelenței Sale! Urmările au fost groaznice! Excelența Sa m-a privit atent, cercetându-mi chipul și hainele. Eu, amintindu-mi de cele văzute în oglindă, m-am repezit să culeg de pe jos afurisitul de nasture. Ca să vezi ce prostie! M-am aplecat să-l iau, dar el se învârtea, se rotea, de n-am putut să-l prind; într-un cuvânt, m-am arătat și îndemânatic nevoie mare! Am simțit atunci că mă părăsește orice vlagă și totul, totul era pierdut! Adio reputație, m-am dus pe copcă! Și deodată în urechi au început să-mi sune fără încetare și bârfele Terezei, și mahalagismele lui Faldoni. În sfârșit, am pescuit nasturele de pe jos, m-am ridicat, m-am îndreptat de spate și, dacă tot mă dovedisem un nătâng, mai bine aș fi rămas acolo nemișcat, fără să mai caut pe dracul. Da' de unde! Am început să potrivesc nasturele la ața ruptă, de parcă aș fi putut să-l prind la loc; și în tot timpul acela zâmbeam proteste, ca un pui de bogdaproste. Excelența Sa și-a întors mai întâi fața într-o parte, apoi s-a uitat la mine, și în clipa următoare am auzit cum îi spunea lui Evstafi Ivanovici: „Ce-o fi asta, a?... Uite în ce hal este!... Oare ce-i cu dânsul?... Ce i s-o fi întâmplat?...“ Ah, draga mea, ce mai la deal, la vale! M-am făcut de poveste! Iar Evstafi Ivanovici de colo: „E un lucrător bun, nu l-am observat nicio dată cu de-alde astea. Are o purtare exemplară, și primește leafa ce i se cuvine...“ „Atunci trebuie ajutat“, zice Excelența Sa. „Poate îi dați un avans...“ „Păi, a luat tot ce se poate, ba chiar cu mult înainte. Pesemne, are niscăi încurcături. De purtat însă se poartă frumos și nu l-am prins niciodată cu nimic rău.“ Mă perpeleam, deci, îngerașule, mă perpeleam rău de tot, ca în focul gheenei! Mă dădeam de ceasul morții! „Bine“, făcu Excelența Sa cu voce tare, „hârtia cu pricina trebuie copiată din nou, și cât mai repede. Devuşkin, vino-ncoace! Să copiezi, iată, totul de la capăt, dar fără greșeli; și stai puțin...“ Apoi se întoarse către ceilalți, le dădu poruncile de cuviință, și toți se împrăștiară care încotro. Îndată ce colegii mei de birou ieșiră, el scoase din buzunar portofelul și trase din el o sută de ruble: „Iată“, spuse, „te ajut cu ce pot... Crede ce vrei...“ – și mi-a strecurat bancnota

în palmă. Aceasta, îngerașule, m-a mișcat adânc, mi-a umplut de înduioșare tot sufletul, de nici nu mai știu ce-a fost cu mine. Am vrut să-i apuc mânușița, dar el, sufletelul, s-a roșit până în vârful urechilor și – nu scornesc nimic, nimic draga mea – mi-a luat mâna nevrednică și a scuturat-o cu putere, uite-așa, ca unui egal, de parcă aș fi fost pe potriva lui, adică un general sadea. „Acum du-te!” mi-a zis. „Fac și eu ce pot... Caută însă să nu mai greșești! Iar păcatul ce-a fost să-l dăm uitării!”

Și m-a luminat, măicuță, gândul să te rog pe dumneata și s-o rog pe Fedora să vă închinați proniei cerești pentru sănătatea lui; de-aș avea copii, i-aș pune și pe ei să bată mătânii pentru dânsul, ba le-aș cere să facă aceasta chiar toată viața, zi de zi, mai vârtos decât pentru mine, tatăl lor. Apoi încă ceva vreau să-ți spun, draga mea, cu mâna pe inimă, și te rog să mă ascuți cu luare-aminte; căci jur, măicuță, pe tot ce am mai sfânt că, deși în zilele noastre de cumpănă, când mă uitam la dumneata, la necazurile ce te năpădeau întruna, și la mine, neputinciosul și amărâțul, deși, zic, când mă uitam la toate acestea, mi se rupea inima de durere, îți jur totuși, îngerașule, că nu atât suta aceasta de ruble mi-e scumpă acum, cât mai ales faptul că Excelența Sa a binevoit să-mi strângă mâna nevrednică, mâna unui bețivan, a unui om de nimic! Prin aceasta Domnia Sa m-a făcut să-mi recapăt încrederea de sine, m-a reîntors la viață, mi-a făcut traiul mai dulce până-n ceasul de apoi; și sunt adânc convins că, oricât de păcătos aș fi în fața atotputernicului Tată, totuși ruga mea pentru fericirea și bunăstarea Excelenței Sale va ajunge neapărat până la tronul Lui din ceruri!

O, măicuță! Ce tulburat sunt astăzi, ce răvășit mi-e sufletul! Inima bate să-mi spargă pieptul și simt un tremur în tot corpul. Îți trimit patruzeci și cinci de ruble; gazdei o să-i dau douăzeci, iar mie o să-mi las treizeci și cinci: douăzeci – ca să-mi dreg îmbrăcămintea, iar cincisprezece – pentru trai. Toate impresiile din timpul zilei m-au răzbit abia acum. Trebuie să mă odihnesc puțin. De altfel, sunt liniștit, liniștit cum nici că se mai poate. Doar că mi-e sufletul răscolit și simt cum acolo, în adâncuri, tremură, se frământă, se zbuciumă. O să vin la dumneata neapărat; deocamdată însă sunt beat, beat de toate cele întâmplate... O, măicuță, o, porumbița mea neprețuită, Dumnezeu vede totul!

Al dumitale prieten devotat,

Makar Devușkin

10 septembrie

Dragă Makar Alekseevici!

Bucuria ta, bunul meu prieten, mă face nespus de fericită. Știu și eu, firește, să prețuiesc bunătatea șefului dumitale. Așadar, acum, după atâtea necazuri, ai să te mai odihnești! Însă, pentru Dumnezeu, nu mai cheltui iar banii pe fleacuri! Caută să duci o viață cumpătată, cât mai modestă și, începând de azi, încearcă să pui deoparte măcar ceva, pentru ca nenorocirile să nu te mai găsească iar pe nepusă masă. Nouă să nu ne porți de grijă, te implor! Eu și Fedora o s-o scoatem cumva la capăt. Și pentru ce, mă rog, ne-ai trimis atâtea bani? Nu ne trebuie nimic, Makar Alekseevici, crede-mă! Ne mulțumim cu puținul pe care-l avem. Ce-i drept, curând o să ne trebuiască parale ca să ne mutăm în alt loc; Fedora însă speră că până atunci o să primească de la cineva o datorie mai veche, aproape uitată. Îmi opresc doar douăzeci de ruble pentru lucrurile de cea mai mare trebuință, iar restul banilor ți-l trimit înapoi. Caută, te rog, să-i păstrezi cât mai bine! Acum la revedere! Să-mi trăiești de aici înainte în bună pace, să te știu sănătos și vesel! Ți-aș scrie mai mult, dar mă simt tare-tare obosită. Ieri am zăcut în pat toată ziua. Mă bucur că ai promis să treci pe la noi. Fă-mi în sfârșit o vizită, te rog!

V.D.

11 septembrie

Scumpa mea Varvara Alekseevna!

Te rog, te implor, îngerașule: nu pleca de lângă mine, nu mă părăsi tocmai acum, când sunt atât de fericit, atât de mulțumit de toate! O, porumbița mea, n-o asculta pe Fedora! Cât despre mine, o să fac tot ce-mi vei porunci: o să mă port frumos,

ca un mieluşel, fie şi din simplă stimă pentru Excelenţa Sa. O să ne trimitem iar unul altuia scrisori pline de încântare, o să ne împărtăşim gândurile, bucuriile, grijile (dacă vom avea, desigur, şi griji) – într-un cuvânt, vom fi mereu împreună, vom trăi în armonie, fericiţi. Şi, desigur, vom face literatură... O, îngeraşule drag! Destinul meu s-a schimbat cu desăvârşire, dar s-a schimbat spre bine. Proprietăreasa a devenit mai înţelegătoare, Tereza mai cuminte, iar Faldoni mai descurcăreţ ca oricând. Cu Ratazeaev m-am împăcat. De bucurie, i-am făcut o vizită. Zău, e un om foarte de treabă, măicuţă! Tot ceea ce s-a vorbit despre el sunt bârfe, calomnii neruşinate, abia acum mi-am dat seama de asta. Zice că nici prin gând nu i-a trecut să ne încondeieze, cum trăncănesc gurile rele. Şi mi-a citit o bucată nouă, pe care a scris-o nu demult. Iar dacă mi-a zis atunci, dragă Doamne, că-s un Lovelas, apoi în asta nu-i nimic rău; că, de fapt, nu e vorba de batjocură, mi-a spus-o chiar el. Cică în limba noastră înseamnă „băiat descurcăreţ“, dar într-un stil mai ales, mai literar, „băiat“, ehei! „de mama focului“, nimic rău. O glumă nevinovată, îngeraşule, iată, atâta tot. Eu însă, prostul de mine, din neştiinţă, m-am supărat ca de-o ocară. Aşa că, să vezi, a trebuit să-mi cer iertare... Şi ce frumoasă e azi vremea, Varenka, minunea minunilor! Ce-i drept, dimineaţa a căzut o măzăriche uşoară, a cernut ca prin sită. Dar nu-i nimic! S-a mai împrosătat aerul. M-am dus să-mi caut ceva de încălţat şi mi-am luat nişte cizme de toată frumuseţea. Am cutreierat bulevardul Nevski de la un capăt la altul, am citit Pciolka¹⁸... Dar era să uit lucrul cel mai de seamă.

Uite deci!

Azi-dimineaţă am stat de vorbă cu Emelian Ivanovici şi cu Aksenti Mihailovici despre Excelenţa Sa. Ei, şi să vezi, Varenka, Domnia Sa nu numai cu mine s-a arătat atât de mărinimos. A fost darnic şi cu alţii, aşa că bunătatea îi e cunoscută de toţi. E lăudat pretutindeni, şi peste tot se varsă pentru el lacrimi de mulţumire. A pripăşit, cică, în casa lui o biată orfană, pe care a crescut-o şi a aşezat-o în rând cu lumea, măritând-o cu un om de vază, cu un slujbaş, carevasăzică, chiar din instituţia condusă de el, investit chiar pe lângă dânsul cu nişte sarcini speciale. L-a aranjat la slujbă pe fiul unei văduve – şi încă multe alte binefaceri! Eu, măicuţă, m-am socotit dator doar să adaug la toate şi prinosul meu de laudă şi le-am povestit şi lor despre fapta Excelenţei Sale; le-am spus totul amănunţit, fără să tănuiesc nimic. Da' ruşinea, cum se zice, am vârât-o în sac. Ei, dar despre ce ruşine, despre ce ambiţie mai poate fi vorba într-un caz ca acesta? Am povestit, deci, totul foarte răspicat: cu alte cuvinte, slăvite fie faptele Excelenţei Sale! Am vorbit cu însufleţire, cu pasiune, fără nici o ruşine, ba dimpotrivă,

mândru că soarta îmi dăruia prilejul să povestesc o asemenea faptă. Apoi am înșirat totul, dar absolut totul și despre gazda mea, și despre Faldoni, și despre Ratazeae, și despre cizme, și despre Markov, doar despre dumneata, măicuță, am socotit de cuviință să nu pomenesc nimic. Unii, ascultându-mă, râdeau în pumni, ba chiar toți, zău, chicoteau, draga mea. Dar cred că făceau haz de înfățișarea mea, pe care o găseau, pesemne, caraghioasă, sau poate râdeau de cizme, da, da, de cizme. Oricum, nu din răutate. Mai degrabă dintr-o naivitate tinerească sau pentru că-s bogați, numai nu din răutate, nu! Adică, să râdă de cine, de Excelența Sa? Nu se poate cu nici un chip! Nu-i așa, Varenka?

Toate întâmplările astea, măicuță, m-au tulburat atât de mult, încât nici până azi nu pot să-mi vin în fire!... Dar lemne de foc ai? Vezi să nu răcești, draga mea, că răceala te prinde una-două. O, Varenka, mă omori, zău, cu tristețea dumitale! Îl rog pe Dumnezeu să te țină în paza lui, vai, cum îl rog! Da' ciorapi ai? Sau alte lucruri pentru iarnă? O, bagă de seamă, sufletele! De-o să ai nevoie de ceva, pentru Dumnezeu, să-mi spui, nu trebuie să-l superi pe un biet bătrân! Să vii de-a dreptul la mine, fără nici un fel de fasoane! Acum vremurile grele au trecut. Mie, măicuță, să nu-mi porți de grijă! Viitorul e atât de luminos, atât de fericit!

Totuși, ce zile triste ne-a fost dat să trăim, Varenka! Bine că s-au dus! Vor trece însă anii, și o să ne pară rău și de timpul acesta. Eh, tinerețe, tinerețe! Uneori nu aveam în buzunar nici o para chioară, răbdam de frig și de foame, dar eram vesel cum nici că se mai poate. Treceam dimineața pe Nevski, întâlneam în cale vreun chip drăgălaș și eram fericit toată ziua. O, minunate, minunate vremuri au fost acelea, măicuță! Ce bine e totuși să trăiești, Varenka! Mai ales aici, la Petersburg! Ieri m-am rugat cu lacrimi în ochi la Dumnezeu să mă izbăvească de toate păcatele săvârșite în timpurile acelea; pentru că am cântit, am alunecat în liberă-cugetare, am făcut scandaluri, am căzut în cea mai ticăloasă patimă. Și, rugându-mă, mi-am amintit de dumneata cu duioșie. Căci ai fost, îngerașule, singurul meu sprijin, singura mea mângâiere, singura sfătuitoare și îndrumătoare pe calea cea bună. Lucrul acesta, măicuță, n-o să-l uit niciodată. Am sărutat astăzi, rând pe rând, toate scrisorile primite de la dumneata. Și acum la revedere, porumbița mea! Am auzit că aici, nu departe, e de vânzare o haină. Așa că mă duc s-o văd, îngerașule, cu bine!

Al dumitale devotat cu tot sufletul,

Makar Devuşkin

15 septembrie

Mult stimat Makar Alekseevici!

Azi sunt nespus de tulburată. Ascultă, ascultă ce-am pătit! Presimt că o să se întâmple ceva straşnic. Uite, judecă şi dumneata, bunul meu prieten: domnul Bîkov e la Petersburg! L-a întâlnit chiar Fedora. Mergea pe drum cu trăsură şi, când a văzut-o, i-a poruncit vizitiului să oprească, apoi, apropiindu-se, a început s-o descoasă, chipurile, unde locuieşte. Mai întâi, Fedora a tăcut, dar el a zâmbit şi i-a spus că, oricum, ştie cine stă la dânsa. (Pesemne, Anna Fiodorovna i-a povestit totul.) Atunci pe Fedora n-a mai răbdat-o inima şi a sărit cu gura la el chiar acolo, în stradă, i-a aruncat în obraz că-i un dezmăţat, un om lipsit de moralitate, o adevărată năpastă pe capul meu. El i-a răspuns că, pasămite, năpasta cea mai mare e când omul nu are la suflet nici o para chioară. Dar Fedora i-a întors pe loc vorba, că adică eu aş fi putut să trăiesc şi lucrând cu acul, ori măritându-mă, ori, în fine, ca guvernanta în vreo casă de creştini, pe când acum fericirea mea e pierdută pentru totdeauna, ba mai sunt şi bolnavă şi foarte curând o să mor. La care dânsul i-a răspuns că eu sunt încă tânără de tot şi de aceea îmi umblă prin cap tot felul de prostii şi că, mă rog, „ne-am mâncat şi noi lefteria“ (vorba lui). Eu şi Fedora credeam că Bîkov habar n-avea unde locuim; ieri însă, când tocmai mă dusesem după cumpărături la Gostinîi Dvor, iată că s-a ivit la noi ca din senin; pare-se, pândise anume momentul când nu eram acasă. După ce a ispitit-o îndelung pe Fedora despre traiul nostru, a cercetat pe îndelete încăperea şi lucrurile brodate de mine şi în sfârşit a întrebat: „Da' cine e, adică, slujbaşul acela care vă cunoaşte?“ Şi, cum s-a nimerit să treci tocmai atunci prin curte, Fedora a arătat, fireşte, spre dumneata; Bîkov te-a privit şi a râs în barbă. Fedora l-a rugat să plece, i-a spus că-s bolnavă, că o groază de neplăceri îmi otrăvesc zilele şi că, văzându-l, o să mă amărăsc şi mai mult. El a ascultat-o fără să zică măcar ceva, apoi a îngăimat că, vezi Doamne, a venit la noi fără nici o intenţie, doar aşa, neavând ce face, şi a vrut să-i dea Fedorei douăzeci şi cinci de ruble, pe care ea, bineînţeles, n-a vrut să le primească. Ce să fie asta, a? Oare pentru ce a venit? Nici nu-mi închipui, zău, de unde a aflat totul despre viaţa noastră! Mă pierd în fel de fel de presupuneri, dar degeaba. Fedora zice că

Aksinia, cumnata ei după bărbat, o femeie care trece uneori și pe la noi, o cunoaște îndeaproape pe spălătoreasa Nastasia, iar vărul Nastasiei e, cică, portar la instituția unde slujește un ampoiă care e prieten cu un nepot de-al Annei Fiodorovna. Așa că mă întreb: oare nu prin ei o fi ajuns bârfa la urechile lui Bîkov? De altfel, se prea poate ca Fedora să se înșele; nici nu știm ce să facem. S-ar putea oare să vină din nou? E destul să mă gândesc la asta, că mă apucă groaza! Când Fedora mi-a povestit ieri totul, m-am speriat nevoie mare, încât era mai-mai să leșin. Oare ce le mai trebuie? După toate astea, nici nu vreau să-i mai știu! Ce treabă au cu mine, o biată nenorocită? Doamne, în ce spaimă trăiesc acum! Mereu mi se pare că, iată, din clipă în clipă iar va intra la noi Bîkov. Ce-o să mă fac atunci, a? Oare ce-mi pregătește din nou soarta? O, Makar Alekseevici, pentru numele lui Dumnezeu, vino la mine chiar acum! Vino, vino neapărat, te rog de toți sfinții!

V.D.

18 septembrie

Varvara Alekseevna, măicuță!

În ziua curentă la noi în casă s-a petrecut ceva atât de dureros, atât de neașteptat, că-ți stă mintea-n loc. De altfel, trebuie să știi, draga mea, că pe Gorșkov judecata l-a găsit cu totul nevinovat. Hotărârea, ce-i drept, s-a dat mai de mult, dar azi el s-a dus să asculte sentința în ultimă instanță. Încheierea procesului i-a adus o mare bucurie. I s-au iertat toate, chiar și neglijența, chiar și nepăsarea față de avutul obștesc. Afară de asta, s-a hotărât ca negustorul să-i plătească o sumă destul de frumușică, așa că omul nostru și-a îmbunătățit simțitor situația materială, dar mai cu seamă și-a salvat cinstea, și lucrurile i s-au întors spre bine – într-un cuvânt, i s-au împlinit toate dorințele. Azi pe la trei, când s-a întors acasă, era schimbat la față și alb ca varul, buzele îi tremurau, dar zâmbea. Și-a îmbrățișat nevasta și copiii, iar noi, chiriașii, ne-am dus grămadă să-l felicităm. Purtarea noastră l-a mișcat foarte mult; ne-a mulțumit la toți, cu ploconeli în dreapta și-n stânga, și i-a strâns fiecareia din noi mâna de câteva ori. La moment, mi s-a părut chiar că mai crescuse, devenise mai țănoș și nici nu mai avea

lacrimi în ochi ca înainte vreme. Sărmanul om, să-l fi văzut ce tulburat era și palid! Nu stătea locului nici două minute; ba lua la întâmplare vreun lucru ce-i cădea sub mână, ba-l azvârlea cât colo, și tot timpul zâmbea, făcea plecăciuni; când se așeza, când se ridica, când se așeza din nou, și îndruga numai Dumnezeu știe ce, bunăoară: „O, onoarea mea, bunul meu nume, copiii mei!“ Să-l fi auzit cum spunea toate astea! Începuse chiar să plângă, încât au lăcrimat și cei mai mulți dintre noi. Ratazeaev a vrut, pesemne, să-l încurajeze. „Păi onoarea, taică, ce rost are când n-ai ce mânca?“ i-a zis el. „Banii, banii sunt lucrul cel mai de seamă. Pentru ei să-i mulțumești Domnului!“ și l-a bătut prietenește pe umăr. Mie însă mi s-a părut că Gorșkov s-a supărat; adică nu că i-ar fi spus-o în față, ci doar așa, l-a privit oarecum straniu și i-a dat mâna la o parte. Odinioară n-ar fi făcut asta pentru nimic în lume! De altfel, om cu om nu seamănă. Eu, bunăoară, într-o împrejurare ca aceea, nu m-aș fi arătat chiar atât de mândru; că, de, draga mea, dacă mă umilesc și mă ploconesc uneori, o fac din prea multă bunătate, din prea multă duioșie... Dar, mă rog, nu de mine-i vorba! „Da, da“, i-a răspuns Gorșkov, „și banii sunt buni; slavă Domnului, slavă Domnului!“ Și, tot timpul cât am stat la el, a ținut-o întruna: „Slavă Domnului, slavă Domnului!“ Nevasta lui a comandat o masă mai bogată, ba și gazda s-a apucat chiar ea să facă bucatele. De fapt, proprietăreasa noastră e uneori o femeie destul de cumsecade. Iar în timp ce se gătea mâncarea, Gorșkov nu și-a aflat astâmpăr nici o clipă. Se ducea pe rând pe la toți chiriașii, chemat ori nechemat; intra pe nepusă masă, zâmbea, se așeza pe scaun, spunea vreo vorbă (sau nu spunea nimic), apoi ieșea și pleca. În odaia micimanului a luat chiar cărțile de joc și, îndemnat de ceilalți, s-a așezat la masă drept al patrulea jucător. A jucat un tur, apoi pe al doilea și, încurcând cărțile rău de tot, s-a fâstâcit și a lăsat partida baltă. „Eu“, zice, „doar așa, doar așa...“ Și a ieșit. Pe mine, carevasăzică, m-a întâlnit pe coridor și, apucându-mi mâinile într-ale sale, m-a privit drept în ochi, dar foarte ciudat, după care mi-a strâns mâna și a zâmbit la fel de ciudat, cu gura țeapănă, ca un mort. În casa lor era totul ca de sărbătoare, și nevastă-sa, de bucurie, chiar a plâns. De mâncat au mâncat la repezeală. După masă, Gorșkov a zis: „Eu, sufletele, vreau să mă odihnesc nițel“. Și s-a întins în pat să doarmă. Dar mai întâi și-a chemat fiica și, lăsându-și mâna pe capul ei, a mângâiat-o îndelung, cu duioșie. Apoi a zis iar către soție: „Da' Petenka, băiatul nostru, unde-i? Ce-i cu dânsul?“ Femeia și-a făcut cruce: „Păi, știi doar că Petenka a murit“. „Da, da, știu, știu totul. Petenka e acum în împărăția cerurilor.“ Nevasta, văzând că întâmplarea aceea îl răscolise prea din cale-afară, încât acum nu era în apele lui, i-a zis: „Ar fi bine să ațipești puțin, dragul meu“. „Da, bine, acuși... într-adevăr, o să dorm un pic“ – și s-a întors cu fața la perete. După ce a stat nițel așa, s-a răsucit din nou, a vrut să spună ceva, însă nevasta n-a auzit bine și l-a întrebat,

pasămite: „Ce spui, sufletele?” Numai că el n-a răspuns nimic. După ce a așteptat puțin, ea și-a zis în sinea ei că, pesemne, l-o fi furat somnul și s-a dus să mai stea la taclale cu proprietărea. Peste un ceas, când s-a întors, l-a găsit nemișcat, cum îl lăsase la plecare. Crezând că mai doarme, nu s-a încumetat să-l trezească și s-a pus să trebăluie ceva prin odaie. Cică a mai lucrat vreo jumătate de ceas și s-a cufundat atât de adânc în gânduri, că nici nu mai știa la ce-i zburaseră mințile; știe doar că de bărbat aproape că uitase. Când, deodată, a tresărit de o presimțire îngrijorătoare și a izbit-o în primul rând liniștea ca de mormânt ce domnea în odaie. Și-a aruncat ochii spre pat și a observat că bărbatul dormea neîntors, în aceeași poziție. S-a apropiat de el, a dat plapuma la o parte și... ce să vadă? Era rece sărmanul. A murit, deci, Gorșkov, măicuță, s-a dus pe neașteptate, ca lovit de trăsnet! Dar de ce anume – numai Dumnezeu știe. Pe mine, Varenka, întâmplarea aceasta m-a zguduit atât de adânc, încât nici până acum nu pot să-mi vin în fire. Parcă nu-mi vine a crede, zău, că omul poate să moară uite-așa, nici una, nici două. Nefericitul, bietul Gorșkov! O, Doamne, ce soartă, ce soartă neîndurătoare! Nevasta lui o ține într-un plâns, covârșită de groază, fetița s-a pitit într-un ungheraș. Vai, ce frământare e acolo! A venit, cică, și doctorul să cerceteze cazul... dar precis nu pot să-ți spun nimic. Știu doar că îmi pare rău, of, mi se rupe inima! Ce trist e totuși să te gândești că, iată, într-adevăr, îți petreci viața fără să cunoști nici ziua, nici ceasul... Și mori uite-așa, dintr-un fleac...

Al dumitale,

Makar Devuşkin

19 septembrie

Mult stimată Varvara Alekseevna!

Mă grăbesc să-ți aduc la cunoștință, buna mea prietenă, că Ratazeaev mi-a găsit de lucru la un scriitor. A venit, carevasăzică, acela la dânsul și i-a adus un manuscris foarte voluminos; ei, și – slavă Domnului! – voi avea mai mult timp ce face! Păcat doar că e scris atât de neciteț, încât nici nu știu cum să mă apuc de

el; dar de cerut îmi cere să-l copiez cât mai repede. Scrie niște lucruri din care nu înțeleg aproape nimic, zău... Am căzut la înțelegere să-mi plătească patruzeci de copeici de pagină. Îți scriu, draga mea, toate astea, ca să știi că vom avea bani și din altă parte. Iar acum cu bine, măicuță! Mă pun pe lucru chiar în clipa aceasta.

Al dumitale prieten credincios,

Makar Devuşkin

23 septembrie

Dragul meu prieten Makar Alekseevici!

De trei zile nu ți-am scris nimic. Am avut o mulțime de griji, de îndoieli, de temeri.

Alaltăieri a fost la mine Bîkov. Eram singură. Fedora plecase undeva, nici nu mai știu unde. Am deschis ușa și, când l-am văzut, am înmărmurit de spaimă. Simțeam că pălisem rău. El a intrat, cum îi e obiceiul, cu un hohot de râs năvalnic și, luând un scaun, s-a așezat nepoftit. Eu am rămas uluită, neputând să-mi vin în fire multă vreme. În sfârșit, m-am pus într-un colțișor și mi-am văzut de lucrul meu. Peste puțin, el a contenit să mai râdă: l-o fi înduioșat înfățișarea mea. Căci în ultimul timp am slăbit foarte mult, fața mi s-a tras, ochii mi-au căzut în orbite și-s albă ca varul... Într-adevăr, cel ce nu m-a văzut de-un an de zile doar cu greu mă mai recunoaște. El m-a privit îndelung, scrutător și peste un timp s-a înveselit din nou; mi-a spus ceva lipsit de importanță, eu i-am răspuns, și el iar a izbucnit într-un hohot de râs. A stat la mine un ceas întreg, mi-a vorbit mult, m-a întrebat ba de una, ba de alta. În sfârșit, când s-a ridicat să plece, m-a luat de mână și mi-a zis (îți redau cuvânt cu cuvânt tot ce-a spus): „Uite-așa, Varvara Alekseevna! Vreau ca totul să rămână între noi, dar trebuie să știi că Anna Fiodorovna, ruda dumitale și buna mea cunoștință și prietenă, e o ticăloasă cum nu se mai află“ (și a mai spus aici o vorbă necuviincioasă). „Anume ea ți-a nenorocit verișoara, te-a nenorocit și pe dumneata. De fapt, m-am purtat și eu ca un mișel în treaba asta, dar, mă rog, așa-i viața.“ Și a râs hohotit, din băierile

inimii. Apoi mi-a zis că nu-i meșter la vorbe iscusite, totuși mi-a spus lucrul cel mai de seamă pe care i l-a dictat datoria lui de om cinstit, așa că acum poate trece pe scurt și la celelalte. În continuare mi-a declarat că-mi cere mâna, că se vede obligat să-mi restituie onoarea pierdută, că e un om bogat și, după nuntă, are de gând să mă ia cu dânsul la conacul său din stepă, unde va umbla la vânat iepuri. Mi-a spus apoi că la Petersburg n-o să mai vină niciodată, întrucât în acest oraș se petrec tot soiul de mârșăvii, ba mai are aici, cum a zis el, și un nepot nevrednic, pe care a jurat să-l lase fără moștenire, și tocmai de aceea, adică în dorința de a avea moștenitori legali, îmi și cere, la drept vorbind, mâna – asta e pricina de căpetenie pentru care îmi propune să mă mărit cu dânsul. A mai zis că duc o viață foarte săracă și, deoarece trăiesc într-o asemenea cocioabă, nu e de mirare că sunt bolnavă, așa că, dacă mai rămân aici o lună, mi-a prevestit o moarte sigură, mai ales că la Petersburg toate locuințele sunt proaste; în sfârșit, după atâtea, m-a întrebat dacă n-am nevoie de ceva.

Propunerea lui Bîkov m-a mirat atât de mult, că, fără să știu de ce, am izbucnit în plâns. El însă mi-a luat lacrimile drept semn de recunoștință și mi-a spus că, deși nu s-a îndoit niciodată că sunt o fată bună, simțitoare și învățată, totuși nu s-a încumetat să facă acest pas decât doar după ce s-a interesat în amănunt despre purtarea mea în prezent. Aici a adus vorba de dumneata și mi-a zis că știe totul; și că de aceea, cunoscându-te ca pe un om cumsecade, n-ar vrea să-ți rămână dator cu nimic și m-a întrebat dacă cinci sute de ruble ți-ar fi de ajuns pentru tot ce ai făcut dumneata pentru mine. Dar, când i-am lămurit că binele pe care mi l-ai făcut nu poate fi plătit cu nici un fel de parale, mi-a spus că vorbesc prostii, că așa ceva se întâmplă numai în romane, că sunt încă prea tânără și am capul împuiat de poezii, că romanele strică fetele și îndeobște cărțile dăunează moralității, de aceea el nici nu le poate suferi. „Când ai s-ajungi la vârsta mea“, m-a sfătuit, „numai atunci să vorbești despre oameni! Abia atunci ai să-i cunoști cu adevărat“. Mi-a zis apoi să cântăresc propunerea lui binișor, căci l-ar mâhni rău dacă un pas atât de important ca acesta l-aș face pe negândite, și a adăugat că graba și nechibzuința duc tineretul lipsit de experiență de-a dreptul la pieire; dar el dorește din tot sufletul să primească din partea mea un răspuns favorabil; în caz contrar, va fi nevoit să se însoare cu o negustoreasă din Moscova, deoarece s-a legat cu jurământ să-l lipsească pe pușlamaua de nepotu-său de moștenire. În sfârșit, mi-a lăsat aproape cu de-a sila pe gherghet cinci sute de ruble, cică, pentru bomboane, și mi-a spus că la țară o să mă îngraș ca o chifteluță și o să trăiesc ca banul în ladă, că deocamdată nu-și vede capul de griji și umblă toată ziua de colo colo, ba chiar și acum, iată, s-a abătut pe la mine doar așa, între două treburi. Cu asta, a plecat, iar eu am rămas să mă frământ cu gândurile; am

cugetat mult, dragul meu, m-am chinuit îndelung și, în cele din urmă, m-am hotărât. O, prietene, o să mă mărit totuși, trebuie, trebuie să-i primesc propunerea de căsătorie! El e singurul care mă poate izbăvi de rușine, singurul care poate să-mi întoarcă reputația, să mă scape în viitor de sărăcie, de nevoie și de necazuri. Ce să mai aștept de la ziua de mâine, ce să-i mai cer soartei? Fedora zice că nu trebuie nicidecum să-mi scap norocul; că, dacă nici ăsta nu-i noroc, atunci care-i, a? Eu, cel puțin, nu văd o altă cale. Ce să fac, neprețuitul meu prieten? Am lucrat din greu până mi-am ruinat sănătatea și nu pot munci întruna. Să plec în lume? Dar o să mor de inimă rea, unde mai pui că niciodată nu voi ști să fiu pe placul altora. Sunt bolnăvicioasă din fire și veșnic am să fiu povară pe capul altora. Nici acum, ce-i drept, nu mă duc în rai, dar ce să fac, bunul meu prieten, ce să fac? Parcă am de ales?

Nu ți-am cerut sfatul pentru că am vrut să cumpănesc lucrurile singură. Hotărârea ce ai aflat-o acum, din această scrisoare, rămâne nestrămutată și foarte curând am să i-o comunic lui Bîkov, care, de altfel, mă zorește întruna cu răspunsul. Cică, treburile lui nu pot să aștepte, așa că e nevoit să plece, doar n-o să tot amâne plecarea pentru un fleac. Numai bunul Dumnezeu știe dacă voi fi sau nu fericită; soarta mea e în puterea Lui cea sfântă și de oameni necunoscută; totuși m-am hotărât. Zice lumea că Bîkov e un om bun, care o să mă respecte. Poate că și eu voi reuși să-l respect. Căci ce alta să aștept de la căsătoria noastră?

Îți comunic toate astea și sunt sigură că dumneata, Makar Alekseevici, ai să înțelegi cât de mult sufăr. Nu căuta să mă abați de la hotărârea luată! Străduințele dumitale vor fi zadarnice. Mai bine cumpănește în inimă toate împrejurările care m-au silit să procedez astfel. Dintru-ntâi m-am chinuit rău, acum însă sunt mai liniștită. Nu știu ce mă așteaptă în viitor, dar, mă rog, fie ce-o fi. Toate-s după voia lui Dumnezeu!...

A venit Bîkov. Las, deci, scrisoarea neterminată, deși mai am să-ți spun atâtea și atâtea. Dar, iată-l, a și intrat!

V.D.

23 septembrie

Varvara Alekseevna, măicuță!

Mă grăbesc, draga mea, să-ți răspund, mă grăbesc să-ți spun că sunt uluit. Toate astea-s parcă nu știu cum... nu așa cum trebuie. Ieri l-am înmormântat pe Gorșkov. Ei da, așa-i, Varenka, așa-i, nu zic; Bîkov s-a purtat într-adevăr ca un om cumsecade; numai că vezi dumneata, îngerașule, cum să te învoiești chiar așa, dintr-odată, ai? Da, se înțelege, toate-s după voia lui Dumnezeu, anume așa, așa și trebuie să fie; în toate nestrămutată e vrerea Celui de sus; și mila, și voia Lui sunt, firește, neînțelese de mintea omului, cum neînțeleasă e și ursita. Fedora e de asemenea îngrijorată de soarta dumitale. Acum, desigur, o să fii fericită, măicuță, o să ai de toate, îngerașule, suflețelul meu, luminița mea neprețuită... Totuși parcă e cumva nu știu cum, Varenka, parcă e cumva prea repede... Da, înțeleg... domnul Bîkov are o mulțime de treburi, da, ca tot omul... așa... L-am văzut, carevasăzică, când ieșea de la dumneata. E un bărbat arătos, ce mai atâta! ba chiar foarte, foarte arătos. Numai că, de, nu de asta, nu de asta-i vorba, adică să vezi... acum parcă nu-s nici eu în apele mele. Da' cum o să ne scriem de azi înainte, a? Se poate să rămân singur-singurel? Eu, îngerașule, fac așa cum mi-ai spus, adică cumpănesc tot ce mi-ai scris dumneata, cumpănesc totul în inimă, toate pricinile. Când s-a întâmplat povestea asta, tocmai terminam de copiat a douăzecea pagină de manuscris. Acum, dacă pleci, măicuță, va trebui să faci o sumedenie de cumpărături – pantofi de tot felul, rochii, iar eu numai bine am pe Gorhovaia un magazin, chiar ți l-am descris cândva într-o scrisoare, îți mai amintești? Dar nu! Cum așa, măicuță, ce spui? Să pleci acum? Ei aș! Nu se poate, nicidecum nu se poate! Trebuie să cumperi atâtea, apoi ai nevoie și de trăsură. Că de vremea asta rea nici nu mai zic; uite cum toarnă, și ce ploaie rece, și încă s-ar putea să răcești, îngerașule, s-ar putea să-ți înghețe inimioara! Te temi de el, știu, că e om străin, totuși pleci! Și eu, eu cu cine rămân? Spui că Fedora îți prezice o mare fericire?... Păi ea e muierea naibii, vrea să mă piardă! Da' azi la vecernie vii? Aș veni și eu să te văd, măicuță. Așa-i, draga mea, așa-i, într-adevăr, ești o fată cu învățătură, o fată cinstită și simțitoare, totuși ar fi mai bine ca el să se însoare cu negustoreasa aceea din Moscova. Ce zici, măicuță? Așa-i că ar fi mai bine? Îndată ce se înserează, Varenka, mă reped un ceas pe la dumneata. Acum se întunecă devreme, așa că o să vin negreșit. În clipa asta îl aștepti pe Bîkov, dar, de cum pleacă el... Așteaptă-mă, măicuță, am să vin...

27 septembrie

Bunul meu prieten Makar Alekseevici!

Domnul Bîkov mi-a spus să cumpăr neapărat olandă pentru trei duzini de cămăşi. Trebuie, deci, să căutăm lenjerese care să coasă măcar două duzini, dar ne-a rămas foarte puţin timp. Domnul Bîkov se supără, cică prea mare bătaie de cap e cu boarfele astea. Nunta noastră va avea loc peste cinci zile, iar a doua zi după ea vom pleca la ţară. Domnul Bîkov e foarte zorit, spune că nu trebuie să pierdem bunătate de vreme cu nişte fleacuri. Grijile astea m-au obosit rău de tot, încât abia mă mai țin pe picioare. Am atâtea treburi, că nici nu-mi văd capul, dar mai bine nu le-aş avea. Şi încă ceva: nu ne ajung blondă¹⁹ şi horboţică. Ar trebui să mai cumpăr, căci domnul Bîkov zice că nevastă-sa nu trebuie să se îmbrace ca o bucătăreasă, ci neapărat trebuie „să le facă praf pe toate moşieresele“ din partea locului. Sunt chiar vorbele lui. Uite, dar, Makar Alekseevici, ce te-aş ruga: fii bun, dragul meu, şi mergi la madam Chiffon de pe Gorohovaia şi spune-i: una, să-mi trimită câteva lenjerese, două, să treacă pe la mine ea însăşi. Azi mă simt cam bolnavă. În noua noastră locuinţă e frig şi toate-s într-o dezordine nemaipomenită. Mătuşa domnului Bîkov e atât de bătrână, că abia îşi mai trage sufletul. Mă tem să nu moară până la plecarea noastră. Dar domnul Bîkov zice să n-am nici o grijă, că-şi revine ea, lasă! În casă la noi e o harababură straşnică. Domnul Bîkov locuieşte în altă parte, aşa că servitorii umblă aiurea, Dumnezeu ştie pe unde. Uneori doar Fedora ne mai poartă de grijă, în timp ce feciorul domnului Bîkov, care ar trebui să caute de toate, n-a mai dat pe acasă de vreo trei zile. Domnul Bîkov trece pe la noi în fiecare dimineaţă, dar e mereu supărat; ba ieri l-a bătut chiar pe administratorul casei, din care pricină a avut neplăceri cu poliţia... De aceea nici n-am avut prin cine să-ţi trimit scrisoarea, aşa că m-am folosit de serviciile poştei. Dar era cât pe ce să uit lucrul cel mai important! Spune-i mamei Chiffon să schimbe neapărat dantela după modelul pe care i l-am trimis ieri şi să treacă pe la mine ca să-mi arate garnitura cea nouă. Mai spune-i că în privinţa şalului m-am răzgândit; vreau să fie brodat cu croşeta. Iar monogramele de la batiste să fie făcute la gherghef, nu cu broderie plină. Ia aminte bine: la gherghef! Nu cumva să încurci lucrurile! Da, era mai-mai să uit!

Mai spune-i, pentru Dumnezeu, ca frunzulițele de la pelerină să fie aplicate, codițele și rămurelele, cusute cu șnur de mătase, iar gulerul să aibă împrejur dantelă sau un volan lat. Fii bun, Makar Alekseevici, și transmite-i toate astea din partea mea!

A dumitale

V.D.

P.S. Mi-e nespus de rușine să te tot necăjesc cu treburile mele. Abia mai alaltăieri ai fost nevoit să alergi de hatârul meu toată dimineața. Dar ce să fac? La noi aici nu-i nici o rânduială, iar eu, pe lângă toate, mai sunt și bolnavă. Așa că nu te supăra, Makar Alekseevici! Doamne, cât de grea mi-e inima! Dar, bunul meu prieten, scumpul, iubitul meu Makar Alekseevici, oare ce va fi cu mine mâine? Mi-e teamă și să privesc în viitor. Am tot soiul de presimțiri și trăiesc ca într-un vis urât.

P.P.S. Pentru Dumnezeu, dragul meu, caută să nu uiți nimic din ce te-am rugat acum! Mă tem să nu încurci ceva. Ține, dar, minte: la gherghef, nu cu broderie plină!

V.D.

27 septembrie

Mult stimată Varvara Alekseevna!

Am îndeplinit cu mare sârguință tot ce mi-ai cerut. Madam Chiffon spune că s-a

gândit și ea să coasă batistele la gherghef, pentru că, dacă am înțeles bine, așa ar fi parcă nu știu cum mai altfel, mai de bonton. Apoi dumneata, măicuță, mi-ai scris și de volan; adică și ea mi-a vorbit de el, doar că am uitat ce anume, știu însă că a turuit ceva mult de tot, că-i dată dracului, zău! Ce mi-o mai fi spus? Dar las' că-ți spune ea însăși! Eu, măicuță, nu-mi văd capul de griji. Azi nici la slujbă nu m-am dus. Oricum, dumneata, draga mea, nu trebuie să te pierzi cu firea. Ca să te văd împăcată, sunt gata să cutreier toate magazinele din oraș. Zici că ți-e teamă să privești în viitor? Păi vei afla totul chiar azi, după orele șase seara. Madam Chiffon va veni la dumneata în persoană. Nu trebuie să cazi însă în deznădejde; nu-ți pierde speranța! Poate va fi totul bine. Da' mie numai volănașul acela afurisit mi-e în cap. Eh, volănaș, volănaș! Aș fi trecut de mult pe la dumneata, îngerul meu, aș fi trecut neapărat, ba de vreo două ori ți-am fost chiar pe aproape de poartă. Însă Bîkov, adică, vreau să spun... domnul Bîkov e mereu supărat, așa că... Ei, da' ce să mai vorbim?

Makar Devuşkin

28 septembrie

Mult stimat Makar Alekseevici!

Pentru Dumnezeu, dragul meu, dă o fugă până la bijutier și spune-i să nu mai facă cerceii aceia cu mărgăritare și smaralde! Domnul Bîkov zice că-s prea scumpi, scumpi de tot. E mereu supărat, că, cică, îl săracim, îl stoarcem de bani și, de-ar fi știut dinainte ce cheltuieli îl așteaptă, nu s-ar mai fi legat la cap. Mai zice că o să plecăm îndată după cununie, fără nuntă, fără oaspeți; de aceea să-mi iau gândul de la ȋpăieli și răsfățuri, că mai e mult până la sărbători. Uite-așa zice! Dar, vede Dumnezeu, parcă eu am nevoie de așa ceva? Cine, dacă nu el, a pus toate la cale? Iar eu nu îndrăznesc să-i spun o vorbă, că e aprig foc!... Oare ce mă așteaptă?

V.D.

28 septembrie

Varvara Alekseevna, porumbița mea!

Eu – adică nu eu, ci bijutierul zice că bine. Cât despre mine, am vrut mai întâi să-ți spun că-s bolnav și zac la pat. Tocmai acum, când a venit perioada aceasta atât de agitată, tocmai acum să mă prindă răceala? Ptiu, bat-o scârba s-o bată! Totodată, îți aduc la cunoștință că și Excelența Sa – colac peste pupăză! – a binevoit să-și iasă din fire și, după ce a strigat la Emelian Ivanovici de era să-și spargă pieptul, în sfârșit, s-a istovit de tot, sărmanul. Așa că află și asta, măicuță. Altminteri, aș vrea să-ți mai spun ceva, dar mi-e teamă ca nu cumva să te supăr. Că eu, măicuță, sunt un biet om fără de minte, nu prea știu multe, scriu ce-mi dă prin cap, încât dumneata ai putea să crezi, ca să zic așa, te miri ce... Ei, da' ce să mai vorbim?

Al dumitale,

Makar Devuşkin

29 septembrie

Varvara Alekseevna, draga mea!

Azi, sufletele, am văzut-o pe Fedora. Mi-a spus că mâine e cununia, iar poimâine plecați; cică domnul Bîkov a și tocmit caii. Despre Excelența Sa, măicuță, ți-am scris de acum. Și încă ceva: am controlat chitanțele trimise de magazinul de pe Gorohovaia; totul e în regulă, doar că prețurile sunt prea deocheate. Și de ce, adică, se supără pe dumneata domnul Bîkov? Ei, dar să-ți fie cu noroc, draga mea! Voi fi bucuros, bucuros să te știu fericită. Aș veni și eu la biserică, măicuță, dar nu pot, zău, mă dor șalele. D-apoi mie tot la scrisori mi-e

gândul; că cine o să ni le ducă de acum înainte, sufletele? Măcar bine că ai răsplătit-o pe Fedora cum trebuie! Ai făcut o faptă bună, draga mea, chiar foarte bună! O faptă creștinească! Pentru asta te va blagoslovi însuși Domnul din ceruri. Faptele bune nu rămân nerăsplătite, și, mai devreme ori mai târziu, facerea de bine va fi neapărat încununată de cununa dreptății lui Dumnezeu. O, măicuță, aș vrea să-ți spun atâtea! Ți-aș scrie mereu, fără încetare, în tot ceasul, în toată clipa! Da, mai am aici o carte de-a dumitale, Povestirile lui Belkin, te-aș ruga însă, sufletele, să nu mi-o iei, să mi-o dăruiești mie. Nu că mi-ar arde s-o am cu orice preț, dar, mă rog, știi și dumneata, măicuță, se apropie iarna, cu serile ei lungi, și, ca să-mi alung urâtul, mi-aș mai trece timpul citind-o. Eu, draga mea, o să mă mut în fosta dumitale locuință, adică voi sta în gazdă la Fedora. De femeia aceasta cinstită eu de azi încolo nu mă mai despart niciodată; unde mai pui că e și harnică foc. Ieri am fost la locuința dumitale cea părăsită și am cercetat-o cu de-amănuntul. Ghergheful, măicuță, stă și acum în ungher, cu broderie cu tot, așa cum l-ai lăsat. Ți-am privit lucrarea îndelung, cu luare-aminte. Pe jos sunt împrăștiate bucăți de stofă fel de fel. O scrisoare de-a mea văd că ai făcut-o mototol și ai început să depeni pe ea așa. În sertărașul mesei am găsit o foaie de hârtie pe care stă scris: „Mult stimat Makar Alekseevici, mă grăbesc foarte...” și atât. Se vede că te-a întrerupt cineva tocmai în locul cel mai interesant. În colț, după paravan, îți stă pătucul... O, porumbița mea!!! Te las acum. Răspunde-mi, pentru Dumnezeu, la această scrisoare cât mai repede, scrie-mi măcar câteva cuvinte!

Makar Devuşkin

30 septembrie

Neprețuitul meu prieten Makar Alekseevici!

S-a săvârșit, iată! Sorții au fost aruncați; nu știu ce-o să-mi aducă ziua de mâine, dar mă plec vouintei Tatălui din ceruri. Mâine plecăm. O, neprețuitul meu prieten, binefăcătorul meu, dragul meu, îmi iau rămas-bun de la dumneata pentru totdeauna! Dar nu trebuie să-ți pară rău după mine. Fii fericit, nu mă uita, și Dumnezeu să te binecuvânteze! Iar eu o să-mi amintesc de dumneata mereu, în

gândurile mele, în rugăciunile mele. Iată că s-a dus și vremea aceasta! Puține suvenire ale trecutului duc acum cu mine în viața mea cea nouă; cu atât mai scumpă îmi va fi însă amintirea dumitale, cu atât mai drag vei fi inimii mele dumneata însuși. Ești singurul, singurul meu prieten; numai dumneata m-ai iubit aici cu adevărat. Crezi că n-am văzut, crezi că nu știu cât ți-s de dragă? Te făcea fericit fiecă zâmbet al meu, fiecă rînd de scrisoare. Acum va trebui să te obișnuiești a trăi fără mine. Dar cum o să rămâi aici singur? O, bunul, neprețuitul, singurul meu prieten, cine va avea grijă de dumneata? Îți las și cartea, și ghergheful, și scrisoarea aceea abia începută; când ai să-ți treci privirile peste rîndurile ei neterminate, să citești mai departe, în gând, tot ce-ai vrea să auzi din gura mea sau să vezi scris de mine. Și, Doamne, câte aș putea să-ți scriu acum! Să-ți amintești de biata Varenka, prietena dumitale, care te-a iubit atât de mult! Toate scrisorile pe care mi le-ai trimis au rămas în scrinul Fedorei, în cutia de sus. Îmi spui că ești bolnav, însă, vai! domnul Bîkov nu mă lasă azi nicăieri. O să-ți scriu, dragă prietene, îți promit din toată inima, dar numai Dumnezeu știe ce se poate întîmpla. De aceea îmi iau rămas-bun de la dumneata pentru totdeauna. Adio, bunul, scumpul, neprețuitul meu prieten!... O, cum te-aș îmbrățișa în clipa aceasta! Adio, dragul meu, rămâi cu bine! Fii fericit și sănătos! O să mă rog pentru dumneata veșnic. Dumnezeule, cât sunt de tristă, cât de greu mi-e sufletul!... Dar mă cheamă domnul Bîkov. Adio!

Prietena dumitale iubitoare,

V.

P.S. Mi-e inima frîntă de lacrimi...

Plînsul mă îneacă, mă înăbușă. Adio!

Doamne, cât sunt de tristă!

Nu uita, nu uita de Varenka, biata dumitale prietenă!

Varenka, porumbița mea, scumpa mea! Te ia, te duce de aici, măicuță! Mai bine mi-ar smulge inima din piept decât să te smulgă pe dumneata de lângă mine! Cum așa, sufletelele? Plîngi și totuși pleci? Chiar acum ți-am primit scrisoarea.

E toată numai lacrimi. Vasăzică, îți pare rău după mine, vasăzică, mă iubești! Atunci cum, cu cine te vei mângâia de azi înainte? Inimioara dumată se va sfârși de alean, se va istovi de silă, va îngheța de frig. Va pieri uscată de dor, sfâșiată de durere. Ai să mori acolo, scumpa mea, și au să te îngroape în pământul rece, și nu va fi suflet care să te plângă! Căci domnul Bîkov numai la vânătoarea de iepuri va fi cu gândul... Ah, măicuță, măicuță! Cum te-ai hotărât la una ca asta? Ce-ai făcut, ce-ai făcut, îngerașule? Acolo au să te bage în mormânt, au să te omoare cu zile! Că ești atât de slăbuță, atât de slăbuță, ca un fulgușor! Da' eu, eu, nătângul de mine, ce-am păzit? Unde mi-au fost ochii? Credeam că ești o copilă, că umbli cu mofturi, că te doare capul. În loc să fac ceva, eu, prostănacul, parcă n-am văzut, parcă mi-a luat Dumnezeu mințile, parcă n-aveam nimic de a face, ba încă am umblat ca un bezmetic după volănașe!... Nu, Varenka, nu, o să mă scol! Poate că până mâine mă fac bine și atunci mă scol neapărat! Of, măicuță, chit că mă arunc sub roțile trăsurii, dar nu te las să pleci! Ba nu, zău, ce se întâmplă? Cu ce drept se petrec toate astea? Plec și eu cu dumneata! Dacă nu mă luați, am să alerg din urma trăsurii cât mă țin puterile, până am să cad mort. Dar știi măcar dumneata, măicuță, ce te așteaptă acolo? Ei, aș! Dacă nu știi, întreabă-mă pe mine! Acolo, sufletele, e numai stepă, numai stepă goală-goluță, ca palma asta a mea! Și în toate împrejurimile nu dai decât de țărânci fără simțire și de mujici cheflii și needucați. Acum, când s-au scuturat frunzele de pe copaci, acolo plouă și e frig – iar dumneata pleci! Domnul Bîkov, mă rog, măcar are treabă, adică o să-și vadă de iepurii lui, da' dumneata? Îți arde să te faci moșiereasă? Dar bine, îngerașule! Privește-te în oglindă și spune-mi: oare semeni dumneata cu o moșiereasă? Parcă așa ceva e cu puțință, Varenka? Cui o să-i mai trimit eu scrisori de azi înainte? Uite-așa, n-ar fi rău să te întrebi, draga mea: „Cui o să-i mai scrie omul ăsta, a?” Cui o să-i mai zic „măicuță”? Pe cine am să alint cu vorba asta duioasă? Unde o să te mai gădesc, îngerașule? O să mor, Varenka, o să mor negreșit; inima mea n-o să îndure o asemenea nenorocire! Te-am iubit cum iubești lumina soarelui, te-am iubit ca pe o fiică, am iubit la dumneata totul, măicuță, totul, draga mea! De fapt, numai pentru dumneata am și trăit! Dacă am lucrat, am copiat hârtii, am umblat, m-am plimbat și mi-am așternut gândurile pe hârtie, în scrisori prietenești, am făcut-o, sufletele, numai și numai pentru că te-am avut aici, vizavi, la doi pași de mine! Poate că dumneata habar nu aveai, dar acesta e adevărul! Uite, măicuță, gândește-te și dumneata, porumbița mea dragă, cum se poate să pleci de la noi? O, luminița mea, nu se poate, nu, e absolut cu neputință! Nu vezi că plouă? Și dumneata, slăbuță cum ești, vrei să răcești? Careta cu care pleci se va uda, zău, se va face learcă. Și apoi, nici n-o să treceți bine de bariera orașului, și o să se strice, parcă într-adins. Căci aici, la Petersburg, se fac niște carete ca vai de

lume! Las' că-i știu eu pe caretarii ăștia! Fac totul numai așa, de ochii lumii, niște jucării pentru copii, adică lucru de două parale. Pac! și s-a stricat. Pe crucea mea! Eu, măicuță, o să-l rog pe domnul Bîkov în genunchi, o să-i cad la picioare, o să-i spun ce și cum, o să-l fac să înțeleagă! Și dumneata, sufletele, caută să-i arăți frumușel totul, să-l convingi! Spune-i că rămâi aici, că nu poți să pleci!... Ah, de ce nu s-a însurat cu negustoreasa aceea de la Moscova? Tare bine ar fi făcut! Negustoreasa i-ar fi mai pe potrivă; las' că știu eu de ce! Iar dumneata ai rămâne aici, cu mine. Că ce ți-e Bîkov, măicuță? Cu ce, mă rog, ți-a căzut așa la inimă? Poate te-a momit cu volănașele alea, a? Da' ce-i un volănaș, draga mea? Un fleac, o cârpă! Aici, sufletele, e la mijloc o viață de om, pe când volănașul e o boarfă de nimic, o zdreanță, măicuță! Păi o să-ți cumpăr eu de astea câte vrei, numai să-mi primesc leafa; zău, o să-ți cumpăr, măicuță; știu chiar și un magazin unde se vând volănașe; așteaptă numai să iau salariul, îngerașule! O, Doamne, Doamne! Adică vrei cu tot dinadinsul să pleci în stepă împreună cu domnul Bîkov? Să pleci pentru totdeauna? Ah, măicuță, măicuță!... Așa nu se poate! Să-mi scrii neapărat despre toate, și, după ce ai să pleci, să-mi scrii și de acolo! Altfel, îngerașul meu din ceruri, asta o să fie ultima ta scrisoare și așa ceva e cu neputință! Cum adică, ultima, neapărat ultima? Ba vorbă să fie! Eu o să-ți scriu neapărat, dar să-mi scrii și dumneata... Mai ales că am început, iată, să am și stil... Eh, da' parcă de stil e vorba? Acum nici nu mai știu bine ce scriu; uite-așa, nu știu nimic, nimic nu știu; nici nu mai recitesc, nu mai îndrept nici un stil, ci scriu pentru că nu mă pot opri, pentru că vreau să-ți scriu cât mai mult. O, draga mea, porumbița mea, măicuța mea dragă!...

Baronul Brambeus – pseudonimul scriitorului și orientalistului Osi I. Senkoski (1800–1858), foarte popular în anii 1830–1840 ca redactor al revistei Biblioteka dlea citeniia (Biblioteca de lecturi) (n.red.)

Grad de ofițer în marină în perioada țaristă (n.red.)

O rublă de argint avea o valoare de trei ruble de hârtie și cincizeci de copeici. (n.tr.)

Veche unitate de măsură a greutateii, egală cu aproximativ jumătate de kilogram (n.red.)

Aluzie la poezia lui M.I. Lermontov Te-apasă greu urâtul (după versiunea românească a lui Al. Philippide) (n.red.)

Serviciu religios ortodox, care, în tradiția rusă, se ține în fiecare sâmbătă spre duminică și cuprinde vecernia, utrenia și ceasul întâi (n.red.)

Numele celor doi îndrăgostiți nefericiți protagoniști ai romanului sentimental *Lettres de deux amants* (Scrisorile dintre doi iubiți) de N.-G. Léonard (1744–1793) foarte popular în Rusia la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului XX (n.red.)

Expresie luată din Ectenia mare din Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur (n.red.)

Sfârșitul lui mai la Petersburg este perioada „noptilor albe”. (n.red.)

Manuale de gramatică franceză ale vremii (n.red.)

Cel mai mare complex comercial din Sankt-Petersburg la vremea aceea, amplasat într-o clădire monumentală pe Nevski Prospekt (n.red.)

Masiv din Ural (n.tr.)

Prolific scriitor francez (1793–1871), reputat pentru romanele sale frivole. A fost foarte popular în Rusia în secolul al XIX-lea. (n.red.)

Lucrare a filosofului și profesorului rus A.I. Galici (1783–1848) care la vremea respectivă era deja considerată expresia unei viziuni depășite conservatoare despre om, ca și despre literatură (n.red.)

Roman de F.G. Ducray-Duminil (1761–1819), autor francez de romane, povestiri și piese în spirit sentimental și moralizator, foarte popular în Rusia la începutul secolului al XIX-lea (n.red.)

Poem de F. Schiller (1759–1805), transpus în limba rusă, la începutul secolului al XIX-lea, de marele poet Vassili Jukovski (1783–1852) (n.red.)

Monedă de argint de zece copeici (n.tr.)

E vorba de ziarul petersburghez conservator *Severnaia pcela* (Albina Nordului), lectură obișnuită a funcționarilor mărunți (n.red.)

Dantelă de mătase (n.red.)

REFERINȚE CRITICE

Oameni sărmani i-a adus autorului faimă, a creat o impresie remarcabilă despre talentul lui și a stârnit mari speranțe [...]. Romanul acesta are toate trăsăturile unei opere de debut – vie, pasionată, plină de avânt. De aici lungimile și prolixitatea pe alocuri obositoare uneori pentru cititor, o anumită monotonie în modul de exprimare, dese repetiții ale anumitor expresii dragi autorului, șlefuirea stilistică neîndestulătoare pe ici pe colo, excesivă în alte locuri, nepotrivirea părților ca mărime. Dar toate acestea sunt răscumpărate de adevărul uimitor cu care este redată realitatea, de măiestria cu care sunt înfățișate caracterele și – lucru care, după părerea noastră, reprezintă ingredientul principal în talentul domnului Dostoievski, originalitatea lui – de înțelegerea profundă și de recrearea artistică, în sensul deplin al acestui cuvânt, a laturii tragice a vieții.

V.G. Belinski

[...] într-un om derutat, strivit de viață, anonim, el [Dostoievski] caută cu tot dinadinsul și dezvăluie nevoile vitale, nestinse, ale naturii omenești, scoate la suprafață din străfundurile sufletului protestul înăbușit al individului împotriva presiunilor și violențelor venite din afară și îl înfățișează judecății și compasiunii noastre [...] nu lasă adevărul vieții să treacă pe lângă el și trasează extrem de precis și de limpede granița dintre starea de spirit „publică”, dintre aspectul exterior, „oficial” al omului și ceea ce constituie ființa lui lăuntrică, ceea ce se ascunde în taințele firii lui și care țâșnește la suprafață numai pentru scurtă vreme, în momentele de emoție necontrolată.

N.A. Dobroliubov

Limbajul eroilor din Oameni sărmani diferă. Limbajul Varenkăi este elevat, în

stilul lui Karamzin; al lui Devuşkin – umil-funcționăresc, dar prin intermediul lui sunt exprimate sentimente și emoții general umane. Cuvintele lui Devuşkin parcă nu se potrivesc cu sentimentele pe care le exprimă, și asta face aproape palpabilă umilința protagonistului.

Forma textului vădește un clivaj între umanismul omului mărunț și modul lui stângaci, smerit, de exprimare.

Scriitorul ne arată cum eroul său își depășește stângăcia de limbaj. Feodor Dostoievski a fost unul dintre cei mai mari descoperitori din lume. Toată viața a trudit în numele acestor descoperiri și al exprimării lor în vorbirea eroilor săi.

B.N. Șklovski